

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

Ю.Т. Труш, Г.О. Король

ОБЛІК У БАНКАХ

**Частина 2. Облік операцій з основними засобами і
нематеріальними активами**

**Затверджено на засіданні Вченої ради академії
як навчальний посібник. Протокол № 1 від 27.01.2014**

Дніпропетровськ НМетАУ 2014

УДК 336.717

Труш Ю.Т., Король Г.О. Облік у банках. Розділ 2. Облік операцій з основними засобами і нематеріальними активами: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2014. – 144 с.

Представлено матеріал з обліку операцій з власними та одержаними або переданими у лізинг основними засобами і нематеріальними активами, а саме з обліку їх надходження, амортизації, підтримання в робочому стані, поліпшення, переоцінки вибуття тощо. Наочність викладеного матеріалу дисципліни забезпечено використанням аналітичних таблиць та графічного методу. Наведено завдання для самоконтролю у вигляді контрольних запитань та ситуаційних вправ.

Використання даної роботи дозволить поглибити і структурувати знання студента, отримані під час лекцій.

Навчальний посібник призначений для студентів спеціальності 03050901 – облік і аудит, викладачів, науковців, економістів-практиків, керівників та бухгалтерів комерційних банків.

Іл. 27. Табл. 40. Бібліогр.: 11 найм.

Друкується за авторською редакцією.

Рецензенти: К.Ф. Ковальчук, д-р екон. наук, проф. (НМетАУ)

А.В. Труш, фінансовий директор ПП «ЕКЛІПС АЛЮМІНІУМ»

© Національна металургійна
академія України, 2014

© Труш Ю.Т., Король Г.О., 2014

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВЛАСНИМИ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ БАНКУ	5
1.1. Засади відображення в обліку операцій з власними основними засобами та нематеріальними активами банку	5
1.2. Критерії визнання та складові первісної вартості основних засобів та нематеріальних активів банку.....	16
1.3. Поетапний облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку.....	20
1.3.1. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які безпосередньо використовуються в ході діяльності	20
1.3.2. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами, які утримуються банком для продажу.....	60
1.3.3. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які утримуються для отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей.....	65
1.3.4. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які отримані або надані банком в заставу.....	73
1.3.5. Облік операцій з гудвілом банку.....	78
1.4. Інвентаризація основних засобів та нематеріальних активів у банку.....	80
1.5. Основні терміни і поняття.....	83
1.6. Завдання для самоперевірки.....	85
1.6.1. Контрольні запитання.....	85
1.6.2. Практичне завдання.....	87

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	88
2.1. Засади відображення в обліку операцій з лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку.....	88
2.2. Поетапний облік операцій з фінансового лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку	101
2.2.1. Облік операцій з фінансового лізингу в лізингодавця.....	105
2.2.2. Облік операцій з фінансового лізингу в лізингоодержувача.....	124
2.3. Поетапний облік операцій з оперативного лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку	132
2.4. Поетапний облік операцій з продажу основних засобів та нематеріальних активів із зворотнім лізингом в банку....	138
2.5. Основні терміни і поняття.....	140
2.6. Завдання для самоперевірки.....	142
2.6.1. Контрольні запитання.....	142
2.6.2. Практичне завдання.....	143
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	144

РОЗДІЛ 1. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВЛАСНИМИ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ БАНКУ

1.1. Засади відображення в обліку операцій з власними основними засобами та нематеріальними активами банку

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з власними основними засобами та нематеріальними активами банків України визначаються в Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затвердженій постановою правління НБУ від 20.12.2005 № 480 [1], яка розроблена відповідно до Цивільного кодексу України [2]; Законів України: «Про банки і банківську діяльність» [3], «Про Національний банк України» [4]; інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України й основних вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності [5].

Згідно з вимогами [1] усі основні засоби та нематеріальні активи банки відносять до їх необоротних активів. При цьому матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік), визнаються *основними засобами*. Так, до основних засобів банку слід відносити будівлі, в яких розташовані головний офіс, філії та відділення банку; інкасаторські машини; монолітні сховища цінностей, депозитні ячейки, інкасаторські шлюз-бокси, касові кабінки; сейфи та інше.

Нематеріальними активами є немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, не є утримуваними грошима та активами, що мають бути отримані у фіксованій або визначеній сумі грошей, та можуть бути ідентифікованими. Це ліцензії, програмні комплекси, комерційні найменування та інше. Важливою властивістю нематеріальних активів є їх *ідентифікація*, під якою розуміють визнання активів як відокремлюваних один від одного об'єктів бухгалтерського обліку, тобто актив можна

продати, обміняти, здати в лізинг та відчужувати або передавати будь-яким іншим способом без втрати економічних вигід, які генеруються іншими активами.

Активи, що поєднують матеріальні та нематеріальні елементи, тобто є комбінацією основних засобів і нематеріальних активів, обліковуються залежно від того, який з цих елементів є суттєвішим.

В бухгалтерському обліку основні засоби розглядаються разом з іншими незавершеними капітальними інвестиціями, інвестиційною нерухомістю та необоротними матеріальними активами, види яких показані на рисунку 1.1.

<p>ОСНОВНІ ЗАСОБИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> – земельні ділянки; – будинки, споруди і передавальні пристрої; – машини та обладнання; – транспортні засоби; – інструменти, прилади, інвентар (меблі); – інші основні засоби
<p>Незавершені капітальні інвестиції</p>	<ul style="list-style-type: none"> – за основними засобами; – за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг; – за об'єктами інвестиційної нерухомості
<p>Інвестиційна нерухомість</p>	<ul style="list-style-type: none"> – земля чи будівля або її частина, або їх поєднання, що перебувають у розпорядженні власника; – земля чи будівля або її частина, або їх поєднання, що перебувають у розпорядженні лізингодержувача за договором про фінансовий лізинг
<p>Інші необоротні матеріальні активи</p>	<ul style="list-style-type: none"> – бібліотечні фонди; – малоцінні необоротні матеріальні активи; – тимчасові (нетитульні) споруди; – інші необоротні матеріальні активи

Рис. 1.1. Види необоротних активів, що прирівнюються до основних засобів банку для цілей бухгалтерського обліку

На підставі зазначених видів основних засобів банки самостійно здійснюють їх класифікацію і встановлюють вартісні ознаки предметів, що входять до їх складу.

Одиницею обліку основних засобів є їх окремий інвентарний об'єкт. Бібліотечні фонди, внутрішні телефонна і комп'ютерна мережі, системи безпеки (відеоспостереження) та комплекс охоронно-пожежної сигналізації можуть обліковуватись як окремий інвентарний *об'єкт основних засобів*, яким є закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремий конструктивно відокремлений предмет, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно, також інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється банком.

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів. Наприклад, система відеоспостереження може бути поділена за строком корисного використання на частини: відеокамери, відеомонітори, відеомультіплексори та інше; автомобіль: двигун і корпус з іншими деталями; касова кабіна: сейф, приміщення та офісна техніка.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за їх групами, що показані на рисунку 1.2.

На підставі зазначених видів нематеріальних активів банки самостійно здійснюють їх класифікацію залежно від виду та способу використання.

Сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання основних засобів або нематеріальних активів створює *групу основних засобів або нематеріальних активів*.

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ	<ul style="list-style-type: none"> – права на користування: земельною ділянкою, будівлею, на лізингу приміщень тощо; – права на комерційні позначення: торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо; – авторське право та суміжні з ним права: на комп'ютерні програми, на компіляції даних (бази даних) тощо
Незавершені капітальні інвестиції	– в нематеріальні активи
Гудвіл	<ul style="list-style-type: none"> – від придбання ідентифікованих активів або зобов'язань; – нематеріальні активи, отримані внаслідок об'єднання банків, справедливу вартість яких визначити неможливо
Інші нематеріальні активи	<ul style="list-style-type: none"> – право на проведення діяльності; – право на використання економічних та інших привілеїв тощо

Рис. 1.2. Види необоротних активів, які прирівнюються до нематеріальних активів банку для цілей бухгалтерського обліку

Для обліку об'єктів або груп основних засобів та нематеріальних активів в банках України застосовуються первинні документи, передбачені законодавством України, основні з яких наведені на рисунку 1.3.

Порядок ведення аналітичного обліку основних засобів та нематеріальних активів і складання первинних документів визначається згідно з обліковою політикою кожного конкретного банку з урахуванням вимог законодавства України.

Первинні документи з обліку	
основних засобів	нематеріальних активів
ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»	НА-1 «Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»
ОЗ-2 «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів»	НА-2 «Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»
ОЗ-3 «Акт списання основних засобів»	НА-3 «Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»
ОЗ-4 «Акт на списання автотранспортних засобів»	НА-4 «Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»
ОЗ-5 «Акт про установку, пуск та демонтаж будівельної машини»	
ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів»	
ОЗ-8 «Картка обліку руху основних засобів»	
ОЗ-9 «Інвентарний список основних засобів»	
ОЗ-16 «Розрахунок амортизації по автотранспорту»	

Рис. 1.3. Первинні документи з обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України

Бухгалтерський облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами здійснюється за балансовими рахунками четвертого класу «Фінансові та капітальні інвестиції», а також за позабалансовими рахунками дев'ятого класу «Позабалансові рахунки» відповідних розділів і груп, які наведені в таблиці 1.1.

Рахунки з обліку вартості балансових основних засобів та нематеріальних активів банку є активними і мають типовий вид 4XX0. Виключення становлять: 4321 «Гудвіл» і 4431 «Обладнання, що потребує монтажу».

Таблиця 1.1

Види основних засобів і нематеріальних активів банку за планом рахунків банків України та їх ознаки

Вид активу	Розділ рахунків	Підвид активу за планом рахунків банку	Група рахунків	Ознака класифікації		
				форма існування	власність	використання (утримання)
1	2	3	4	5	6	7
Нематеріальні активи	43	Нематеріальні активи	430	Нематеріальний актив – це немонетарний балансовий актив, який не має матеріальної форми	Власні	Використовуються
		Капітальні інвестиції в нематеріальні активи	431			Не використовуються у даний час у зв'язку зі створенням або удосконаленням
		Гудвіл, що виник у результаті придбання	432			Використовується
Основні засоби	44	Основні засоби	440	Матеріальний актив – це немонетарний балансовий актив, який має матеріальну форму	Власні	Використовуються
		Інвестиційна нерухомість	441			Утримується власником або лізингодержувачем
		Капітальні інвестиції за основними засобами	443			Не використовуються у даний час у зв'язку зі створенням або удосконаленням

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4	5	6	7
Інші необоротні матеріальні активи	45	Інші необоротні матеріальні активи	450	Матеріальний актив	Власні	В експлуатації
		Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг	453			Не використовуються через створення або удосконалення
Інші зобов'язання і вимоги	95	Отримана застава	950	Забалансові активи і пасиви – це такі активи чи пасиви, які можуть стати балансовими, за умови настання певних обставин	Клієнтів	Можуть використовуватись заставодавцем
		Надана застава	951		Власні	
		Іпотека	952		Клієнтів	

Накопичена амортизація (знос) основних засобів та нематеріальних активів банку відображається на контрактивних рахунках, що відносяться до групи рахунків, на яких ведеться облік їх первісної вартості. Рахунок накопиченої амортизації (зносу) має вид: 4XX9. Так, облік первісної вартості основних засобів ведеться на рахунку 4400 «Основні засоби», який є рахунком групи 440 «Основні засоби», тому нарахування амортизації основних засобів здійснюється в кредит рахунка 4409 «Знос основних засобів», який також є рахунком групи 440 «Основні засоби».

Рахунки для обліку вартості балансових основних засобів та нематеріальних активів банку і накопиченої амортизації (зносу) показані в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Рахунки для обліку балансових основних засобів і нематеріальних активів банку

Групи рахунків для обліку активів (код, назва)	Рахунок для обліку вартості активу (код, тип, назва)	Рахунок для обліку накопиченої амортизації (зносу) активу (код, тип, назва)
1	2	3
430 «Нематеріальні активи»	4300 (А) «Нематеріальні активи»	4309 (КА) «Накопичена амортизація нематеріальних активів»
431 «Капітальні інвестиції в нематеріальні активи»	4310 (А) «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами»	-
432 «Гудвіл, що виник у результаті придбання»	4321 (А) «Гудвіл»	-
440 «Основні засоби»	4400 (А) «Основні засоби»	4409 (КА) «Знос основних засобів»

Продовження табл. 1.2

1	2	3
441 «Інвестиційна нерухомість»	4410 (А) «Інвестиційна нерухомість»	4419 (КА) «Знос інвестиційної нерухомості»
443 «Капітальні інвестиції за основними засобами»	4430 (А) «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»; 4431 (А) «Обладнання, що потребує монтажу»	-
450 «Інші необоротні матеріальні активи»	4500 (А) «Інші необоротні матеріальні активи»	4509 (КА) «Знос інших необоротних матеріальних активів»
453 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»	4530 (А) «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»	-

Рахунки, на яких здійснюється забалансовий облік закладеного майна клієнтів, є активними, оскільки в результаті настання певних подій, визначених в укладеній з клієнтом угоді, закладене клієнтом майно може стати майном банку. При цьому для цілей бухгалтерського обліку майно, отримане в заставу (група рахунків 950 «Отримана застава»), поділяють за змістом договору застави і відображають на рахунках:

- 9500 (А) «Отримана застава»;
- 9501 (А) «Застава за іпотечними кредитами»;
- 9503 (А) «Застава за складськими свідоцтвами».

З об'єктів застави за іпотечними кредитами, що відображаються на рахунку 9501, виокремлюють земельні ділянки, нерухоме майно житлового призначення та інші об'єкти нерухомого майна, які відображають на рахунках групи 952 «Іпотека»:

- 9520 «Земельні ділянки»;
- 9521 «Нерухоме майно житлового призначення»;
- 9523 «Інші об'єкти нерухомого майна».

Надана ж банком застава є його позабалансовим пасивом, оскільки закладене банком власне майно в результаті настання певних подій, визначених в укладеній з іншим банком-заставодержателем угоді, може бути передано банком-заставодавцем в рахунок балансових зобов'язань. Облік наданої застави здійснюється на рахунку 9510 «Надана застава» групи 951 «Надана застава».

Крім розглянутих видів необоротних активів, виокремлюють *необоротні активи, утримувані для продажу* – це такі необоротні активи, що утримуються з метою продажу, та їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом продажу, а не поточного використання. Зазначені активи обліковуються за активним рахунком 3408 (А) «Необоротні активи, утримувані для продажу» групи 340 «Запаси матеріальних цінностей».

Отже, усі вищеописані необоротні активи поділяють за ціллю утримання на (таблиця 1.3):

- необоротні активи, які безпосередньо використовуються в ході діяльності впродовж встановленого строку корисного використання, для обліку яких призначені рахунки груп: 430 «Нематеріальні активи», 440 «Основні засоби», 450 «Інші необоротні матеріальні активи»;

- необоротні активи, які безпосередньо використовуються в ході діяльності безстроково, для обліку яких призначені рахунки групи 432 «Гудвіл, що виник у результаті придбання», а також аналітичні рахунки групи 440 «Основні засоби», на яких відображається вартість: земельних ділянок та предметів антикваріату;

- необоротні активи, утримувані для продажу, для обліку яких призначений рахунок 3408 (А) «Необоротні активи, утримувані для продажу» групи 340 «Запаси матеріальних цінностей»;

- інвестиційна нерухомість - нерухомість (земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана (власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг) з метою

Таблиця 1.3

**Групування основних засобів і нематеріальних активів банку
за ціллю їх утримання**

Ціль утримання необоротних активів	Група рахунків, рахунки
Безпосереднє використання в ході діяльності впродовж встановленого строку корисного використання	430 «Нематеріальні активи»; 440 «Основні засоби»; 450 «Інші необоротні матеріальні активи»
Безстрокове використання	Аналітичні рахунки з групи 440 «Основні засоби», на яких відображається вартість земельних ділянок та предметів антикваріату; 432 «Гудвіл, що виник у результаті придбання»
Продаж	Рахунок 3408 (А) «Необоротні активи, утримувані для продажу» з групи 340 «Запаси матеріальних цінностей»
Отримання лізингових платежів та (або) збільшення вартості капіталу	441 «Інвестиційна нерухомість»
Створення, поліпшення (удосконалення), або тимчасове невикористання банком з інших подібних причин	431 «Капітальні інвестиції в нематеріальні активи»; 443 «Капітальні інвестиції за основними засобами»; 453 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»
Забезпечення повернення ресурсів, наданих позичальникам	950 «Отримана застава»; 952 «Іпотека»
Забезпечення повернення ресурсів, отриманих від іншого банку	951 «Надана застава»

отримання лізингових платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, для обліку якої призначені рахунки групи 441 «Інвестиційна нерухомість»;

- необоротні активи, які створюються, поліпшуються (удосконалюються), або тимчасово не використовуються банком з інших подібних причин, для обліку яких призначені рахунки груп: 431 «Капітальні інвестиції в нематеріальні активи», 443 «Капітальні інвестиції за основними засобами», 453 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»;

- необоротні активи, що отримані банком в заставу задля забезпечення повернення наданих ресурсів, для обліку яких призначені рахунки груп: 950 «Отримана застава»; 952 «Іпотека»;

- необоротні активи, передані банком в заставу задля забезпечення повернення іншому банку отриманих від нього ресурсів, для обліку яких призначені рахунки групи 951 «Надана застава».

1.2. Критерії визнання та складові первісної вартості основних засобів та нематеріальних активів банку

Об'єкт основних засобів або нематеріальний актив (придбаний або створений) визнається банком балансовим активом, якщо:

- є імовірність одержання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням у банку;

- його вартість може бути достовірно визначена.

Придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи визнаються за первісною вартістю.

Первісна вартість – це історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів. Адміністративні та інші витрати, які не належать безпосередньо до витрат на придбання або доведення об'єкта до робочого стану, не входять до його первісної вартості.

Первісна вартість складається з витрат, наведених на рисунку 1.4.

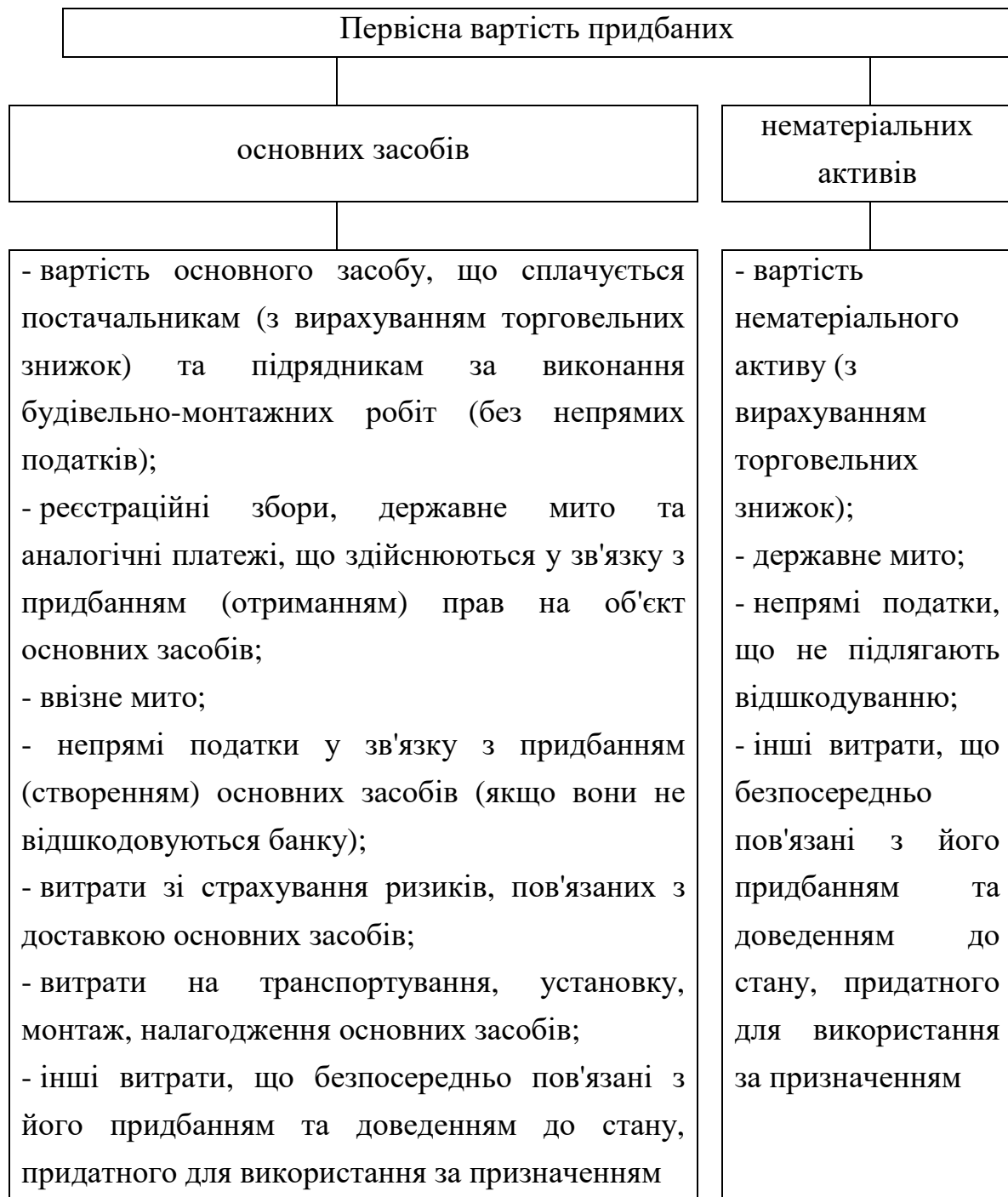

Рис. 1.4. Складові первісної вартості основних засобів і нематеріальних активів, придбаних банком

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відобразити в балансі, якщо банк має:

– намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або

використання;

- змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Не визнаються нематеріальним активом і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, у якому вони були здійснені, такі витрати:

- на дослідження;
- на підготовку і перепідготовку кадрів;
- на рекламу;
- на створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини;
- на створення внутрішньої ділової репутації банку та вартість рекламних, ювілейних та інших видань банку.

Первісна вартість окремих об'єктів основних засобів або нематеріальних активів, за які сплачена загальна сума, визначається розподілом цієї суми пропорційно справедливій вартості кожного з придбаних об'єктів.

Визначення первісної вартості необоротного активу залежить від способу його надходження до банку, що наочно показано в таблиці 1.4.

Справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів (земля, будівлі, машини та устаткування) є ринкова їх вартість, тобто сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку. Якщо немає даних про ринкову вартість машин та устаткування, то використовується відновлювальна вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки. Для інших основних засобів справедливою вартістю є відновлювальна вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки.

Таблиця 1.4

Визначення первісної вартості необоротного активу в залежності від способу його надходження до банку

Спосіб надходження необоротного активу	Складові первісної вартості необоротного активу
Переведення до основних засобів з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо	їх собівартість
Отримання об'єкта основних засобів або нематеріальних активів в обмін на подібний об'єкт, тобто такий, що має однакове функціональне призначення та однакову справедливую вартість	справедлива вартість переданого об'єкта; якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то різниця відображається за рахунками витрат
Отримання об'єкта основних засобів або нематеріальних активів в обмін (або в частковий обмін) на неподібний об'єкт	справедлива вартість переданого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, збільшена (зменшена) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що були передані (отримані) під час обміну
Створення об'єкта основних засобів та нематеріальних активів банком	прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням
Отримання нематеріальних активів внаслідок об'єднання банків	справедлива вартість; якщо її визначити неможливо, то активи відображаються в складі гудвілу

1.3. Поетапний облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку

Перелік і зміст етапів обліку основних засобів і нематеріальних активів банку залежать від цільового характеру їх використання банком (див. табл. 1.4):

- безпосереднє використання в ході діяльності впродовж встановленого строку корисного використання;
- утримання для продажу;
- утримання для отримання лізингових (орендних) платежів та (або) збільшення вартості капіталу;
- безстрокове використання;
- забезпечення повернення наданих або отриманих ресурсів шляхом отримання та надання банком в заставу.

Виключення становить облік створення, поліпшення або удосконалення основних засобів і нематеріальних активів, оскільки дані операції з ними доцільно розглядати як окремі етапи обліку визначених груп основних засобів і нематеріальних активів.

Розглянемо послідовно етапи обліку основних засобів і нематеріальних активів за вказаними видами.

1.3.1. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які безпосередньо використовуються в ході діяльності

Основні засоби та нематеріальні активи банку, які безпосередньо використовуються в ході діяльності впродовж встановленого строку корисного використання, обліковуються на рахунках груп:

- а) 430 «Нематеріальні активи», рахунки:
 - 4300 (А) «Нематеріальні активи»,
 - 4309 (КА) «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;
- б) 440 «Основні засоби», рахунки:
 - 4400 (А) «Основні засоби»,
 - 4409 (КА) «Знос основних засобів»;
- в) 450 «Інші необоротні матеріальні активи», рахунки:
 - 4500 (А) «Інші необоротні матеріальні активи»,
 - 4509 (КА) «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Операції з необоротними активами, які утримуються банком з метою їх використання, для цілей обліку можна умовно поділити на етапи, як надано на рисунку 1.5.

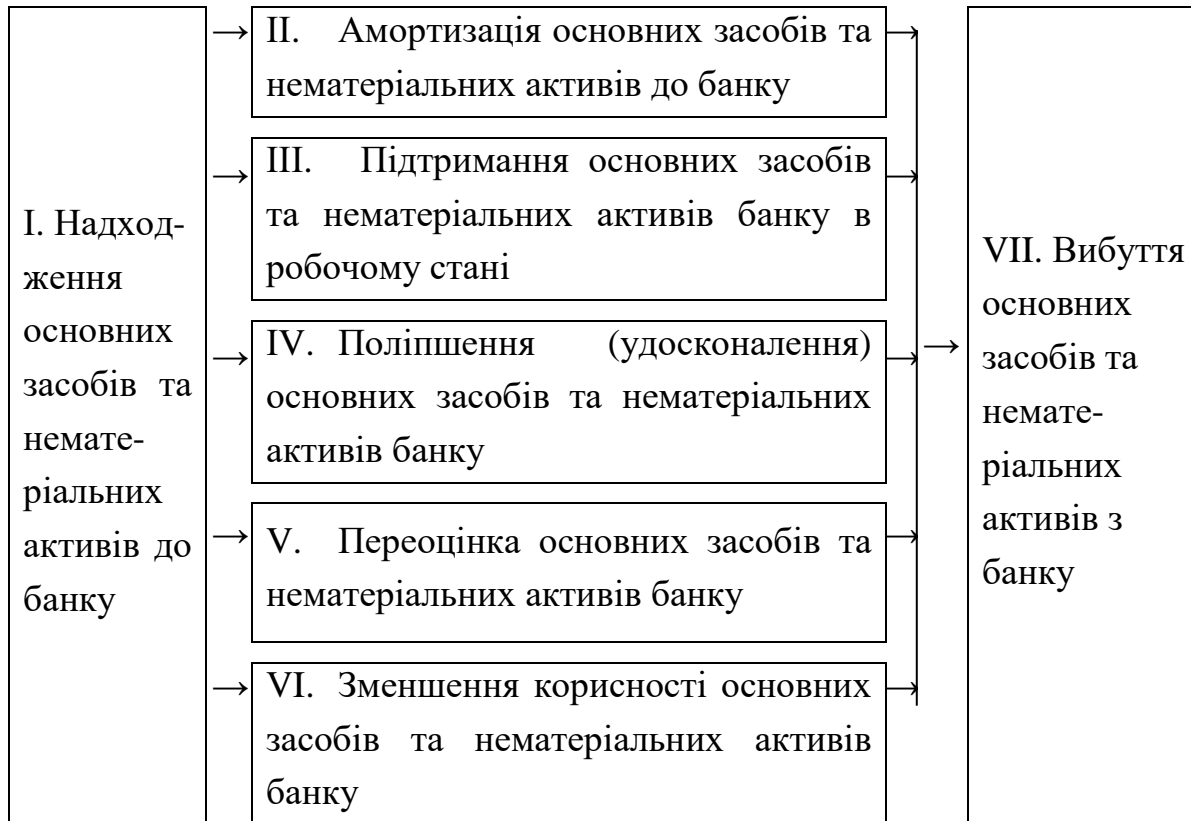

Рис. 1.5. Етапи операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які безпосередньо використовуються в ході діяльності впродовж встановленого строку корисного використання, виокремлені для цілей обліку

Етап I. Надходження основних засобів та нематеріальних активів до банку. Основні засоби та нематеріальні активи можуть надходити до банку в результаті придбання за грошові кошти, обміну на подібний або неподібний об'єкти, а також створення (будівництва). Першочергове оприбуткування основних засобів та нематеріальних активів здійснюється в дебет рахунків капітальних інвестицій 4310, 4430, 4431 з наступним розподілом по рахунках 4300, 4400, 4500 по первісній вартості, до якої входять всі витрати, пов'язані з їх придбанням (див. рис. 1.4), що показано в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

**Облік надходження основних засобів та
нематеріальних активів до банку**

Назва операції	Дебет	Кредит
1	2	3
1. Придбання основних засобів та нематеріальних активів за грошові кошти		
1.1. Придбання основних засобів та нематеріальних активів за національну валюту:		1001, 1200, 2600, 2620,
а) надана передоплата	3510	2650
б) відображені капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами	4310, 4430, 4431	3510
в) прийняті виконані підрядником роботи по доведенню основних засобів та нематеріальних активів до стану, придатного до використання за призначенням	4310, 4430, 4431	3619
г) сплачені послуги, надані підрядником	3619	1001, 1200, 2600, 2620, 2650
д) визнання основних засобів та нематеріальних активів у балансі банку:		
- на суму передоплати	4300, 4400, 4500	4310, 4430, 4431
- на різницю між первісною вартістю і сумою передоплати	4300, 4400, 4500	3510
- на вартість послуг з доведення основних засобів та нематеріальних активів до стану, придатного до використання за призначенням	4300, 4400, 4500	4310, 4430, 4431

Продовження табл. 1.5

1	2	3
1.2. Придбання основних засобів та нематеріальних активів за іноземну валюту:		
а) надана передоплата в іноземній валюті	3510	1500
б) відображені капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами:		
- на суму в іноземній валюті	3800	3510
- на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті	4310, 4430	3801
в) визнання основних засобів та нематеріальних активів у балансі банку:		
- на суму передоплати	4300, 4400, 4500	4310, 4430, 4431
- на різницю між первісною вартістю і сумою передоплати	4300, 4400, 4500	3510
2. Придбання основних засобів та нематеріальних активів в обмін на інші активи		
2.1. Придбання об'єкта основних засобів та нематеріальних активів в обмін на подібний або неподібний актив, якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості:		
а) на суму зносу переданого активу (ПА)	4309.ПА, 4409.ПА, 4509.ПА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
б) на залишкову вартість переданого і первісну отриманого активу (ОА)	4300.ОА, 4400.ОА, 4500.ОА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА

Продовження табл. 1.5

1	2	3
<p>2.2. Придбання об'єкта основних засобів та нематеріальних активів в обмін на подібний актив, якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливу вартість:</p> <p>а) на суму зносу переданого активу</p>	4309.ПА, 4409.ПА, 4509.ПА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
б) на справедливу вартість переданого і первісну отриманого активу	4300.ОА, 4400.ОА, 4500.ОА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
в) на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу	7490	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
<p>2.3. Придбання об'єкта основних засобів та нематеріальних активів в обмін на неподібний актив, якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливу вартість:</p> <p>а) на суму зносу переданого активу</p>	4309.ПА, 4409.ПА, 4509.ПА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
б) на справедливу вартість переданого і первісну отриманого активу	4300.ОА, 4400.ОА, 4500.ОА	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
в) на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу	7490	4300.ПА, 4400.ПА, 4500.ПА
г) збільшення (зменшення) первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму сплачених (отриманих) грошових коштів:	4300.ОА, 4400.ОА, 4500.ОА	1200, 2600, 2620, 2650
- на суму одержаних грошових коштів	1200, 2600, 2620, 2650	4300.ОА, 4400.ОА, 4500.ОА

Продовження табл. 1.5

1	2	3
3. Придбання обладнання, що потребує монтажу:		
а) надана передоплата	3510	1200, 2600, 2620, 2650
б) відображені капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами	4430	3510
в) передавання для монтажу обладнання, що його потребує	4431	4430
г) виконання монтажних робіт	4431	3619
д) оплата послуг з монтажу	3619	1200, 2600, 2620, 2650
є) введення в експлуатацію обладнання після монтажу	4400	4431
4. Створення (будівництво) основних засобів та нематеріальних активів:		
а) надана передоплата	3510	1200, 2600, 2620, 2650
б) відображені капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами	4310, 4430	3510
б) нарахування заробітної плати працівникам, зайнятим у створенні (будівництві) основних засобів та нематеріальних активів	4310, 4430	3652, 3653
в) нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування	4310, 4430	3622
г) віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів та нематеріальних активів	4300, 4400	4310, 4430

Опис господарської ситуації 1.1.

10.09.2013 банк перерахував передплату іноземному постачальнику за лічильник банкнот Magner 100 Digital в сумі його повної вартості – 77 000 російських рублів. Курс НБУ на момент перерахування коштів становив 2,4 грн за 10 російських рублів

17.09.2013 банк отримав лічильник банкнот і ввів його в експлуатацію.

Необхідно: відобразити в обліку придбання лічильника банкнот.

Вирішення. Операція з придбання лічильника банкнот Magner 100 Digital в обліку буде відображена в журналі господарських операцій, як показано в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Облік придбання основного засобу за іноземну валюту в банку

Дата	Назва операції	Дебет	Кредит	Сума, грн (рос. рубль)
10.09.2013	Надана передоплата	3510	1500	2 240 рос. рубль
17.09.2013	Оприбутковано лічильник банкнот:			
	- на суму в іноземній валюті	3800	3510	2 240 рос. рубль
	- на суму в гривнях (77 000 : 10 · 2,4 = 18 480)	4430	3801	18 480 грн
17.09.2013	Передано лічильник банкнот в експлуатацію	4400	4430	18 480 грн

Етап II. Амортизація основних засобів та нематеріальних активів банку. Вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає *амортизації*, тобто систематичному розподілу вартості основних засобів та нематеріальних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Сума амортизації об'єкта необоротних активів з початку його корисного використання є його *накопиченою амортизацією*.

При нарахуванні амортизації необоротних активів використовують наступні види їх вартості:

- *первісна вартість* - історична (фактична) собівартість основних

засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів;

- *переоцінена вартість* - вартість основних засобів або нематеріальних активів після їх переоцінки;

- *балансова вартість* - сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації (зносу) та накопичених збитків від зменшення його корисності;

- *залишкова вартість* - різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою накопиченої амортизації (зносу);

- *вартість, яка амортизується* - первісна або переоцінена вартість основних засобів чи нематеріальних активів з вирахуванням їх ліквідаційної вартості;

- *ліквідаційна вартість активу* - попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації.

Ліквідаційна вартість нематеріальних активів під час розрахунку вартості, яка амортизується, прирівнюється до нуля, крім таких випадків:

- якщо є безвідмовне зобов'язання іншої особи щодо придбання цього об'єкта наприкінці строку його корисного використання;

- якщо ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації наявного активного ринку та очікується, що цей ринок функціонуватиме наприкінці строку корисного використання цього об'єкта.

Амортизація не нараховується:

- на вартість основних засобів та нематеріальних активів, що утворюються;

- якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їх ліквідаційній вартості;

- за об'єктами основних засобів, що є предметами антикваріату;

- на нематеріальні активи з невизначеним строком корисного

використання.

Банк розглядає нематеріальний актив як такий, що має невизначений строк корисного використання, якщо на підставі аналізу всіх чинників (юридичних, нормативних, договірних, економічних тощо) немає передбачуваного обмеження періоду, протягом якого такий актив буде, за очікуванням, забезпечувати надходження чистих грошових потоків до банку (наприклад, право постійного користування земельною ділянкою).

Нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час їх первісного визнання. Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації необоротних активів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за звітним, у якому об'єкт основних засобів та нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів та нематеріальних активів, що графічно зображено на рисунку 1.6.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів та нематеріальних активів визначається банком самостійно з урахуванням таких факторів:

- очікуваного використання об'єкта з урахуванням його розрахункової потужності або фізичної продуктивності;
- строків корисного використання подібних активів;
- фізичного та морального зносу, що передбачається;
- правових або інших подібних обмежень щодо строків використання об'єкта та інших факторів (таблиця 1.7).

Нарахування амортизації не розпочато	ПЕРІОД АМОРТИЗАЦІЇ ВАРТОСТІ АКТИВУ			Нарахування амортизації припинено
	1....30(31)	1.....30(31)	
Місяць надходження активу	Наступний місяць за надходженням активу	Тривалість використання активу, в тому числі тривалості його ремонту, реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації	Місяць, в якому здійснено переведення активу до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або припинення визнання активу	Наступний місяць за місяцем вибуття активу

Рис. 1.6. Визначення періоду нарахування амортизації (зносу) основних засобів та нематеріальних активів банку

Таблиця 1.7

Строки корисного використання груп основних засобів за Податковим кодексом України

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
1	2
Група 1 «Земельні ділянки»	-
Група 2 «Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом»	15
Група 3: «Будівлі»;	20

Продовження табл. 1.7

1	2
«Споруди»;	15
«Передавальні пристрої»	10
Група 4 «Машини та обладнання», з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 грн.	5 2
Група 5 «Транспортні засоби»	5
Група 6 «Інструменти, прилади, інвентар (меблі)»	4
Група 7 «Тварини»	6
Група 8 «Багаторічні насадження»	10
Група 9 «Інші основні засоби»	12
Група 10 «Бібліотечні фонди»	-
Група 11 «Малоцінні необоротні матеріальні активи»	-
Група 12 «Тимчасові (нетитульні) споруди»	5
Група 13 «Природні ресурси»	-
Група 14 «Інвентарна тара»	6
Група 15 «Предмети прокату»	5
Група 16 «Довгострокові біологічні активи»	7

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів та нематеріальних активів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигід від їх використання та наприкінці кожного фінансового року.

У кінці кожного року нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання банк оцінює з погляду на можливість забезпечення надходження чистих грошових потоків до банку в ході їх безстрокового використання з урахуванням дії юридичних, нормативних, договірних, економічних та інших чинників. Якщо можливість безстрокового використання не встановлена, то банк визначає строк корисного використання таких (строкових) нематеріальних активів.

Амортизація об'єкта основних засобів та нематеріальних активів здійснюється виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Нарахована сума амортизації основних засобів та нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку проводками в залежності від їх виду:

а) основних засобів:

<i>дебет рахунка</i>	<i>кредит рахунка</i>
7423 (А) «Амортизація»;	4409 (КА) «Знос основних засобів»,

б) нематеріальних активів:

<i>дебет рахунка</i>	<i>кредит рахунка</i>
7423 (А) «Амортизація»;	4309 (КА) «Знос нематеріальних активів»;

в) інших необоротних матеріальних активів:

<i>дебет рахунка</i>	<i>кредит рахунка</i>
7423 (А) «Амортизація»;	4509 (КА) «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Необоротні активи, що повністю амортизовані, але використовуються банком у його діяльності, у бухгалтерському обліку відображаються за відповідними рахунками з обліку первісної (переоціненої) вартості активів та нарахованого зносу (накопиченої амортизації) до часу списання їх з балансу.

Амортизацію необоротних активів (крім інших необоротних матеріальних активів) банки нараховують із застосуванням наступних методів.

Прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів.

Зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, що обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта від результатів ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

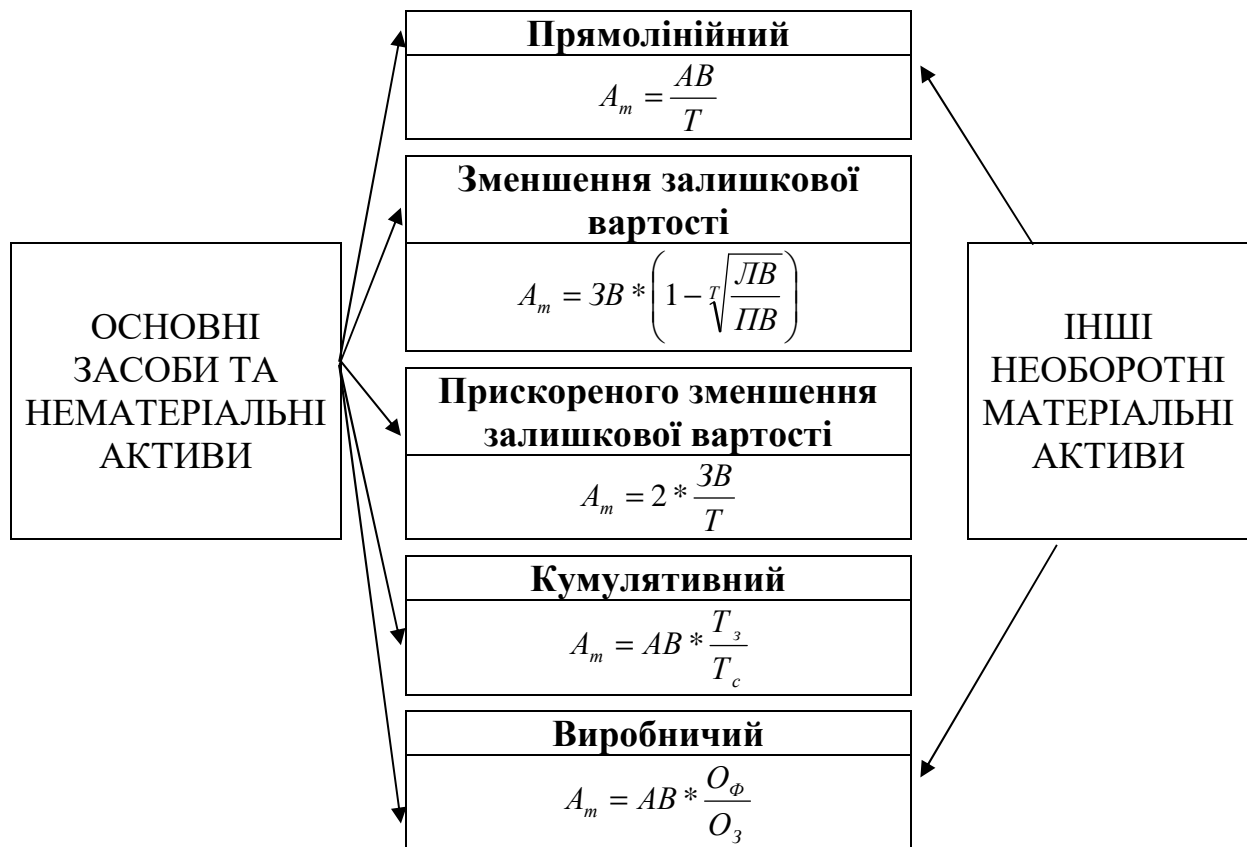
Прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється в залежності від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється.

Кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта, який розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу послуг (продукції, робіт) та виробничої ставки амортизації, яка обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг послуг (продукції, робіт), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів.

Амортизація інших необоротних матеріальних активів нараховується за прямолінійним або виробничим методами.

Формули для розрахунку річної суми амортизації необоротних активів наведені на рисунку 1.7. Нарухування амортизації здійснюється щомісяця. Місячна сума амортизації визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

Позначення:

- A_m – амортизація за m -тий рік, грн;
 t – номер року;
 T – термін корисного використання активу, $m=1, T$, рік;
 $ПВ$ – первісна вартість, грн;
 $ЛВ$ – ліквідаційна вартість, грн;
 AB – вартість, яка амортизується: $AB = ПВ - ЛВ$, грн;
 A_H – накопичена амортизація на початок року:
 $A_H = A_1 + A_2 + \dots + A_{m-1}$; $A_H = A_1, AB$, грн;
 $3B$ – залишкова вартість на початок років, наступних за роком введення в експлуатацію: $3B = ПВ - A_H$, грн;
 T_z – кількість років, що залишилась до кінця строку корисного використання активу, $T_z = T, 1$, рік;
 T_c – сума років строку корисного використання активу:
 $T_c = 1 + 2 + 3 + \dots + T$;
 O_ϕ – фактичний обсяг виробництва в поточному періоді (році), шт., км;
 O_3 – плановий загальний обсяг виробництва за весь строк корисного використання активу: $O_\phi < O_3$, шт., км.

Рис. 1.7. Методи і моделі нарахування амортизації (зносу) основних засобів та нематеріальних активів банку

Основні засоби та нематеріальні активи для цілей нарахування амортизації можуть бути поділені на частини, які мають різні строки корисного використання та стосовно яких доцільно використовувати різні методи нарахування амортизації. Ці виокремлені частини основних засобів або нематеріальних активів можуть бути згруповані за строками корисного використання і методами нарахування амортизації.

Банк має регулярно, наприкінці кожного фінансового року, переглядати методи нарахування амортизації основних засобів на відповідність економічним вигодам, що очікує отримати від їх застосування, та вносити відповідні зміни в облікову політику як зміни облікової оцінки. Норми амортизації відповідно до нового методу амортизації визначаються виходячи із залишкової вартості відповідного об'єкта.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватись одним з двох способів:

а) у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 % його вартості, що амортизується, а решта 50 % вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом;

б) в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 % його вартості.

Метод амортизації основних засобів та нематеріальних активів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигід. Якщо для нематеріальних активів ці умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу.

У разі зміни методу нарахування амортизації новий метод застосовується, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Опис господарської ситуації 1.2.

З 17.09.2013 банк використовує лічильник банкнот Magner 100 Digital, первісна вартість якого становить 18 480,00 грн. Строк корисного використання – 6 років. Ліквідаційна вартість

лічильника банкнот становить 1 200,00 грн. Лічильник банкнот використовується щоденно. Плановий загальний обсяг виробництва лічильника банкнот за весь строк корисного використання не визначений.

Необхідно: розрахувати річні суми амортизації лічильника банкнот на весь строк корисного використання усіма можливими методами. Відобразити нарахування амортизації в будь-якому місяці впродовж строку його корисного використання.

Вирішення.

Лічильник банкнот є основним засобом банку і тому для нарахування амортизації може бути використаний будь-який метод амортизації, що наведений на рисунку 1.7. Наявність ліквідаційної вартості дає підстави для нарахування амортизації методом зменшення залишкової вартості, а відсутність планового загального обсягу виробництва лічильника банкнот за весь строк корисного використання не дозволяє використовувати виробничий метод амортизації.

Прямолінійний метод.

Для розрахунків суми амортизації прямолінійним методом потрібно визначити вартість, яка амортизується:

$$AB = 18\,480,00 - 1\,200,00 = 17\,280,00 \text{ грн.}$$

Потім отриману вартість віднести до кількості років корисного використання:

$$Am = \frac{17\,280,00}{6} = 2\,880 \text{ грн/рік або } 240 \text{ грн/місяць.}$$

Таким чином, за прямолінійним методом щорічно амортизується 2 880 грн вартості лічильника банкнот.

Амортизація вартості основних засобів нараховується щомісячно в кінці місяця, впродовж періоду, що відображено на рисунку 1.6.

Перше списання вартості лічильника банкнот Magner 100 Digital відбудеться 31.10.2013, і в журналі господарських операцій буде здійснений запис: *дебет 7423 кредит 4409 в сумі 240 грн.*

Метод зменшення залишкової вартості.

Для нарахуванні амортизації методом зменшення залишкової вартості потрібно визначити річну норму амортизації:

$$Ha = 1 - \left(\frac{1\,200,00}{18\,480,00} \right)^{1/6} = 0,336 \text{ част.од.}$$

Розрахунок амортизаційних відрахувань і залишкової вартості лічильника банкнот за методом зменшення залишкової вартості надано в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Нарахування амортизації лічильника банкнот методом зменшення залишкової вартості

Номер року	Залишкова вартість на початок року, грн	Сума нарахованої амортизації, грн/рік	Залишкова вартість на кінець року, грн
1	18480,00	6209,28	12270,72
2	12270,72	4491,08	7779,64
3	7779,64	2847,35	4932,29
4	4932,29	1805,22	3127,07
5	3127,07	1144,51	1982,56
6	1982,56	782,56	1200,00

Сума амортизації в останньому році корисного використання основного засобу визначається в зворотному порядку (із залишкової вартості віднімається ліквідаційна вартість, що визначена підчас введення основного засобу в експлуатацію):

$$1982,56 - 1200,00 = 782,56 \text{ грн/рік або } 65,21 \text{ грн/місяць.}$$

Планується, що останнє списання вартості лічильника банкнот *Magner 100 Digital* відбудеться 30.09.2019, і в журналі господарських операцій буде здійснений запис: *дебет 7423 кредит 4409 в сумі 65,21 грн.*

Метод прискореного зменшення залишкової вартості.

Для розрахунків суми амортизації методом прискореного зменшення залишкової вартості потрібно визначити річну норму амортизації:

$$Ha = \frac{2}{6} = 0,3333 \text{ част.од.}$$

Для визначення річної суми амортизаційних відрахувань потрібно залишкову вартість основного засобу на початок періоду помножити на річну норму амортизації. В першому році корисного використання залишкова вартість основного засобу на початок періоду відповідає його первісній вартості.

Розрахунок амортизаційних відрахувань і залишкової вартості лічильника банкнот за методом прискореного зменшення залишкової вартості надано в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Нарахування амортизації лічильника банкнот прискореним методом зменшення залишкової вартості

Номер року	Залишкова вартість на початок року, грн	Сума нарахованої амортизації, грн/рік	Залишкова вартість на кінець року, грн
1	18480,00	6160,00	12320,00
2	12320,00	4106,67	8213,33
3	8213,33	2737,78	5475,55
4	5475,55	1825,18	3650,37
5	3650,37	1216,79	2433,58
6	2433,58	1233,58	1200,00

Сума амортизації в останньому році корисного використання основного засобу визначається також, як і за методом зменшення залишкової вартості в зворотному порядку:

$$2433,58 - 1200,00 = 1233,58 \text{ грн/рік або } 102,80 \text{ грн/місяць.}$$

В журналі господарських операцій 31.12.2014 при нарахуванні амортизації лічильника банкнот Magner 100 Digital буде здійснений запис: *дебет 7423 кредит 4409 в сумі (4106,67:12) 342,22 грн.*

Кумулятивний метод.

Для розрахунків суми амортизації кумулятивним методом потрібно визначити кумулятивний коефіцієнт, значення якого зменшується з року в рік, оскільки кількість років, що залишились до кінця строку корисного використання активу, з року в рік зменшується на одиницю.

Для першого року кумулятивний коефіцієнт становить:

$$K_1 = \frac{6}{1+2+3+4+5+6} = 0,2857 \text{ част.од.}$$

Для другого року:

$$K_2 = \frac{5}{1+2+3+4+5+6} = 0,2381 \text{ част.од.}$$

Для третього року:

$$K_3 = \frac{4}{1+2+3+4+5+6} = 0,1905 \text{ част.од.}$$

Для інших років аналогічно.

Розрахунок кумулятивних коефіцієнтів, амортизаційних відрахувань і залишкової вартості лічильника банкнот за кумулятивним методом надано в таблиці 1.10.

Таблиця 1.10

Нарахування амортизації лічильника банкнот кумулятивним методом

Номер року	Залишкова вартість на початок року, грн	Кумулятивний коефіцієнт, част.од.	Сума нарахованої амортизації, грн/рік	Залишкова вартість на кінець року, грн
1	18480,00	0,2857	4936,90	13543,10
2	13543,10	0,2381	4114,37	9428,73
3	9428,73	0,1905	3291,84	6136,89
4	6136,89	0,1429	2469,31	3667,58
5	3667,58	0,0952	1645,06	2022,52
6	2022,52	0,0476	822,52	1200,00

В журналі господарських операцій 31.01.2016 при нарахуванні амортизації лічильника банкнот Magner 100 Digital буде здійснений запис: *дебет 7423 кредит 4409 в сумі (3291,84:12) 274,32 грн.*

Етап III. Підтримання основних засобів та нематеріальних активів банку в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від їх використання здійснюється банками частіше за все за допомогою підрядника. Витрати, пов'язані з проведенням указаних робіт, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на залишкову вартість об'єктів, що обслуговуються підрядником.

Стосовно розрахунків з підрядником в обліку відображаються дві операції. Частіше за все спочатку відбувається передоплата послуг, а потім здійснюється визнання витрат в результаті їх прийняття:

а) передоплата послуг відображається в обліку проводкою:

<i>дебет рахунка</i>	<i>кредит рахунків:</i>
<i>3519 (А) «Дебіторська заборгованість за послуги»;</i>	<i>1200 (А) «Кореспондентський рахунок банку в НБУ» або 2600 (АП) «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;</i>

б) прийняття виконаних робіт відображається в обліку проводкою:

<i>дебет рахунка</i>	<i>кредит рахунка</i>
<i>7420 (А) «Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів»;</i>	<i>3519 (А) «Дебіторська заборгованість за послуги».</i>

В протилежному випадку при розрахунках використовується рахунок 3619 «Кредиторська заборгованість за послуги», який є пасивним і відкривається при прийнятті виконаних робіт та закривається при погашенні заборгованості перед підрядником.

Опис господарської ситуації 1.3.

04.02.2014 в лічильнику банкнот Magner 100 Digital застрягли банкноти, які касир не зміг витягнути. Робітники представництва виробника здійснили ремонт лічильника.

05.02.2014 сплачені послуги з ремонту лічильника банкнот на рахунок, що відкритий в банку-кореспонденті.

Необхідно: відобразити в обліку ремонт лічильника банкнот.

Вирішення. Ремонт лічильника банкнот Magner 100 Digital відображений в журналі господарських операцій (таблиця 1.11).

Таблиця 1.11

Облік ремонту основного засобу

Дата	Назва операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
04.02.2014	Прийняття виконаних ремонтних робіт	7420	3619	120,00
05.02.2014	Оплачені ремонтні роботи	3619	1600	120,00

Етап IV. Поліпшення (удосконалення) основних засобів та нематеріальних активів банку призводить до підвищення їх можливостей та строку корисного використання, сприяє збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигід. В зв'язку з цим облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій, і первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо).

Поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів відображаються в бухгалтерському обліку проводками, як наведені в таблиці 1.12.

Таблиця 1.12

**Облік поліпшення основних засобів і
вдосконалення нематеріальних активів банку**

Назва операції	Дебет	Кредит
1	2	3
1. Поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів:		
а) надана підряднику передоплата	3519	1200, 2600, 2620, 2650
б) прийняті виконані підрядником поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів	4310, 4430	3519
б) віднесені суми витрат на поліпшення та вдосконалення об'єкта на збільшення його вартості	4300, 4400	4310, 4430

Продовження табл. 1.12

1	2	3
<p>2. Заміна елементів або конструктивних частин об'єкта основних засобів:</p>		
<p><i>2.1. Якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, можна визначити:</i></p>		
<p>а) проведений демонтаж частини активу, що підлягає заміні: - на суму зносу активу, що замінюється</p>	4409	4400
<p>- на суму збитку від вибуття заміненого активу, яка визначається як різниця між його первісною вартістю та сумою зносу</p>	7490	4400
<p>б) проведена заміна частини активу і введено основний засіб в експлуатацію: - на первісну вартість придбаного елемента або конструктивної частини об'єкта основних засобів під час оприбуткування</p>	4430	3610
<p>- на вартість послуг з заміни елемента або конструктивної частини об'єкта основних засобів</p>	4430	3619
<p>- на первісну вартість активу, що замінюється, та вартість послуг з заміни відображається збільшення первісної вартості об'єкта основних засобів</p>	4400	4430
<p>в) погашена заборгованість: - перед постачальником елемента або конструктивної частини об'єкта основних засобів</p>	3610	1200, 2600, 2620, 2650
<p>- перед підрядником, що виконав заміну</p>	3619	1200, 2600, 2620, 2650
<p><i>2.2. Якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, неможливо визначити:</i></p> <p>2.2.1. Замінюється частина активу, що приводить до збільшення строку корисного використання об'єкта основних засобів:</p>		

Продовження табл. 1.12

1	2	3
а) придбаний елемент або конструктивна частина об'єкта основних засобів відображений за первісною вартістю	4430	3610
б) виконана заміна елемента або конструктивної частини об'єкта основних засобів	4409	4430
в) погашена заборгованість перед постачальником	3610	1200, 2600, 2620, 2650
2.2.2. Замінюється частина активу, що приводить до збільшення кількості або якості продуктивності активу:		
а) придбаний елемент або конструктивна частина об'єкта основних засобів відображений за первісною вартістю	4430	1200, 2600, 2620, 2650
б) виконана заміна елемента або конструктивної частини об'єкта основних засобів	4400	4430
в) погашена заборгованість перед постачальником	3610	1200, 2600, 2620, 2650

Опис господарської ситуації 1.4.

24.03.2014 вийшов з ладу дисплей лічильника банкнот Magner 100 Digital.

Здійснена його передача в ремонт представництву виробника.

25.03.2014 дисплей замінений робітниками представництва, що збільшило

на 1 рік строк корисного використання лічильника банкнот.

Відремонтований лічильник банкнот переданий касиру.

28.03.2014 сплачені послуги з заміни дисплея лічильника банкнот в сумі

1100 грн. на рахунок, що відкритий в банку.

Необхідно: відобразити в обліку заміну дисплея і визначити її вплив на подальший облік лічильника банкнот.

Вирішення.

Вартість дисплея лічильника банкнот визначити за технічною документацією неможливо, оскільки він є його невід'ємною частиною. До

того ж заміна дисплея надає можливість збільшити термін корисного використання лічильника банкнот на 1 рік. В зв'язку з цим облік здійсненої заміни слід виконати, як рекомендується в п. 2.2.1 таблиці 1.12.

Облік заміни дисплея лічильника банкнот Magner 100 Digital відображений в журналі господарських операцій (таблиця 1.13).

Таблиця 1.13

Облік заміни частина актива, балансову вартість якої неможливо визначити, що приводить до збільшення строку корисного використання об'єкта основних засобів

Дата	Назва операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
25.03.2014	Прийняті роботи з заміни дисплея	4430	3610	1100,00
25.03.2014	Переданий касиру відновлений лічильник банкнот	4409	4430	1100,00
28.03.2014	Погашена заборгованість за роботи з заміни дисплея	3610	2600	1100,00

В зв'язку зі збільшенням строку корисного використання лічильника банкнот Magner 100 Digital на 1 рік, а також його залишкової вартості, необхідно переглянути суми амортизаційних відрахувань. Перерахуємо амортизаційні відрахування за методом прискореного зменшення залишкової вартості.

Будь-які зміни у вартості основних засобів впливають на розмір амортизаційних відрахувань з місяця, наступного за їх введенням в експлуатацію. Тому необхідно станом на 31.03.2014 визначити кількість років, що використовувався лічильник банкнот, суму накопиченої амортизації та його залишкову вартість без урахування заміни. Потім провести коригування суми накопиченої амортизації та залишкової вартості на витрати з заміни дисплея, і тільки після цього розрахувати амортизаційні відрахування за новим строком корисного використання.

Так, на 31.03.2014 лічильник банкнот використовувався 6 місяців; сума накопиченої амортизації становить: $6160,00 : 12 \cdot 6 = 3080,00$ грн, а залишкова вартість: $18480,00 - 3080,00 = 15400$ грн.

Скоригована сума накопиченої амортизації внаслідок заміни

становить: $3080,00 - 1\,100,00 = 1\,980,00$ грн, а скоригована залишкова вартість: $18480,00 - 1\,980,00 = 16\,500,00$ грн; строк корисного використання 7 років.

Для розрахунків методом прискореного зменшення залишкової вартості потрібно визначити річну норму амортизації для нового строку корисного використання:

$$Na = \frac{2}{7} = 0,2857 \text{ част.од.}$$

Сума нарахованої амортизації за решту першого року корисного використання становить: $16500,00 \cdot 0,2857 : 12 \cdot 6 = 2357,14$ грн.

Розрахунок амортизації лічильника банкнот виходячи з нового строку корисного використання і скоригованої залишкової вартості наведений в таблиці 1.14.

Таблиця 1.14

Нарахування амортизації лічильника банкнот прискореним методом зменшення залишкової вартості після заміни дисплея

Рік	Залишкова вартість на початок року, грн	Сума нарахованої амортизації, грн/рік	Залишкова вартість на кінець року, грн
Перший рік: - 6 місяців до заміни	18480,00	3080,00	15400,00
- після коригування внаслідок заміни	18480,00	1980,00	16500,00
- 6 місяців після заміни	16500,00	2357,14	14142,86
Другий рік	14142,86	4040,82	10102,04
Третій рік	10102,04	2886,30	7215,74
Четвертий рік	7215,74	2061,64	5154,10
П'ятий рік	5154,10	1472,60	3681,50
Шостий рік	3681,50	1051,86	2629,64
Сьомий рік	2629,64	1429,64	1200,00

Етап V. Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів банку. Після первісного визнання основних засобів та нематеріальних активів балансовими активами їх подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів (рисунок 1.8):

а) за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Методи обліку основних засобів та нематеріальних активів	Первісна вартість (собівартість)	- нарахування амортизації; - накопичення збитків від зменшення корисності
	Переоцінена (справедлива) вартість	- переоцінка залишкової вартості до рівня справедливої; - нарахування амортизації; - накопичення збитків від зменшення корисності

Рис. 1.8. Обов'язкові облікові процедури в залежності від методу обліку балансових основних засобів та нематеріальних активів банку після їх первісного визнання

Обраний метод обліку основних засобів та нематеріальних активів після їх первісного визнання банки зобов'язані застосовувати для всіх об'єктів їх певної групи і не поєднувати об'єкти з різними методами обліку в одну групу.

Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів не здійснюється у разі відсутності активного ринку для таких активів. Для їх обліку застосовується метод первісної вартості (собівартості). Також не підлягають переоцінці малоцінні необоротні матеріальні активи і бібліотечні фонди, якщо амортизація їх вартості здійснюється одним з

наступних методів:

а) у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 % його вартості, що амортизується, а решта 50 % вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом;

б) в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 % його вартості.

У разі наявності активного ринку для основних засобів та нематеріальних активів банки повинні здійснювати їх облік за переоціненою (справедливою) вартістю. Переоцінку потрібно здійснювати, якщо залишкова вартість активу суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату складання балансу. У разі проведення переоцінки окремого об'єкта основних засобів та нематеріальних активів слід переоцінювати всі інші активи тієї групи, до якої належить цей об'єкт (крім тих, щодо яких немає активного ринку). Якщо банк хоч один раз здійснив переоцінку об'єктів відповідної групи активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці.

Порядок проведення переоцінки банк визначає самостійно з урахуванням вимог законодавства України, у тому числі – нормативно-правових актів НБУ.

Під час проведення переоцінки основних засобів та нематеріальних активів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за одним з наступних методів.

Перший метод: пропорційного змінення первісної вартості та накопиченого зносу (амортизації).

Накопичена амортизація перераховується пропорційно зміні балансової вартості об'єкта основних засобів або нематеріальних активів таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінена первісна вартість ($ПВ_{П}$) і переоцінена сума зносу об'єкта основних засобів або амортизації нематеріальних активів ($АН_{П}$) визначається множенням первісної вартості ($ПВ$) та суми зносу об'єкта основних засобів або амортизації нематеріальних активів ($АН$) на індекс переоцінки (I).

Індекс переоцінки основних засобів та нематеріальних активів визначається діленням справедливої вартості (CB) об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість ($ЗВ$):

$$I = \frac{CB}{ЗВ}, PV_{\Pi} = PV \cdot I, AH_{\Pi} = AH \cdot I. \quad (1.1)$$

Опис господарської ситуації 1.5.

Банк використовує лічильник банкнот *Magner 100 Digital*, первісна вартість якого становить 18 480,00 грн. Нарахований знос в сумі 1 250,00 грн. Справедлива вартість лічильника банкнот становить 15 500,00 грн. Залишкова вартість: 18 480,00 - 1 250,00 = 17 230,00 грн, що значно більше за справедливу вартість, тому слід провести уцінку лічильника банкнот *Magner 100 Digital*.

Індекс переоцінки становить:

$$I = \frac{15\,500,00}{17\,230,00} = 0,8996 \text{ грн/грн.}$$

Переоцінена вартість лічильника банкнот *Magner 100 Digital* становить:

$$PV_{\Pi} = 18\,480,00 \cdot 0,8996 = 16\,624,61 \text{ грн.}$$

Переоцінений накопичений знос лічильника банкнот *Magner 100 Digital* становить:

$$AH_{\Pi} = 1\,250,00 \cdot 0,8996 = 1\,124,61 \text{ грн.}$$

Переоцінена залишкова вартість ($ЗВ_{\Pi}$) лічильника банкнот *Magner 100 Digital* становить:

$$ЗВ_{\Pi} = 16\,624,61 - 1\,124,61 = 15\,500,00 \text{ грн.}$$

Застосування пропорційного методу переоцінки вартості основних засобів та нематеріальних активів не потребує перегляду норми амортизації, оскільки вартість і накопичений знос змінюються

пропорційно.

Другий метод: обнуління накопиченого зносу (амортизації).

Накопичена амортизація вираховується з первісної (переоціненої) вартості об'єкта основних засобів, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінки вартості необоротних активів після проведеної переоцінки переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю, оскільки вона списується на первісну вартість на початку переоцінки.

Для умов господарської ситуації 1.5 за цим методом обнуління накопиченого зносу переоцінена вартість лічильника банкнот Magner 100 Digital буде становити: 15 500,00 грн., накопичений знос після переоцінки – 0,00 грн.

Через зміну первісної вартості норми амортизації потребують перегляду. Метод обнуління накопиченого зносу (амортизації) використовується, як правило, для переоцінки будівель та споруд.

Якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів та нематеріальних активів дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без зміни суми накопиченого зносу (амортизації) об'єкта.

Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів та нематеріальних активів включається до складу додаткового капіталу: для основних засобів рахунок 5100 (П) «Результати переоцінки основних засобів», а для нематеріальних активів рахунок 5101 (П) «Результати переоцінки нематеріальних активів», а сума уцінки - до складу поточних витрат 7499 (А) Інші витрати». Виняток становлять випадки, коли дооцінці передувала уцінка, а уцінці – дооцінка, що наочно показано на рисунку 1.9.

Перші та наступні дооцінки (уцінки) основних засобів та нематеріальних активів відображаються в бухгалтерському обліку проводками, які наведені в таблиці 1.15.

Рис. 1.9. Порядок переоцінки залишкової вартості основних засобів та нематеріальних активів банку

Таблиця 1.15

Облік переоцінки основних засобів та нематеріальних активів банку

Назва операції	Основні засоби та інші необоротні матеріальні активи		Нематеріальні активи	
	дебет	кредит	дебет	кредит
1	2	3	4	5
1. Для основних засобів та нематеріальних активів, стосовно яких використовується перший метод відображення накопиченого зносу (амортизації)				
<i>1.1. Дооцінка:</i>				
а) коригування накопиченого зносу (амортизації)	5100	4409, 4509	5101	4309
б) визнані доходи на суму перевищення попередніх уцінок над попередніми дооцінками	4400, 4500	6499	4300	6499
в) збільшений додатковий капітал на різницю між сумою чергової (останньої) дооцінки і сумою перевищення	4400, 4500	5100	4300	5101
<i>1.2. Уцінка:</i>				
а) коригування на суму перерахованого зносу (амортизації)	4409, 4509	5100	4309	5101
б) зменшений додатковий капітал на розмір кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	5100,	4400, 4500	5101,	4300
в) визнані витрати у разі недостатності або відсутності кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	7499	4400, 4500	7499	4300

Продовження табл. 1.15

1	2	3	4	5
2. Для основних засобів та нематеріальних активів, стосовно яких використовується другий метод відображення накопиченого зносу (амортизації)				
2.1. Дооцінка:				
а) списаний накопичений знос (амортизація) на первісну вартість	4409, 4509	4400, 4500	4309	4300
б) визнані доходи на суму перевищення попередніх уцінок над попередніми дооцінками	4400, 4500	6499	4300	6499
в) збільшений додатковий капітал на різницю між сумою чергової (останньої) дооцінки і сумою перевищення	4400, 4500	5100	4300	5101
2.2. Уцінка:				
а) списаний накопичений знос (амортизація) на первісну вартість	4409, 4509	4400, 4500	4309	4300
б) зменшений додатковий капітал на розмір кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	5100	4400, 4500	5101	4300
в) визнані витрати у разі недостатності або відсутності кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	7499	4400, 4500	7499	4300

З метою правильного відображення в бухгалтерському обліку результатів дооцінки (уцінки) основних засобів і нематеріальних активів банки мають накопичувати інформацію щодо раніше здійснених дооцінок (уцінок) в регістрах їх аналітичного обліку.

Етап VII. Зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів банку визнається на кожну дату балансу

незалежно від обраного методу їх обліку після первісного визнання (див. рис. 1.8), якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, які зображені на рисунку 1.10.

СВІДЧЕННЯ ВТРАТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВИГОДИ	
	протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очікувалося, внаслідок плину часу або використання;
	відбулися (або відбудуться найближчим часом) значні зміни у використанні об'єкта, пов'язані з негативним впливом як зовнішніх (технологічні, ринкові, економічні, правові), так і внутрішніх факторів (припинення експлуатації, реструктуризація, ліквідація активу до раніше очікуваної дати тощо);
	ринкові ставки відсотка або інші ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися і це збільшення, можливо, вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу;
	моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;
	економічна ефективність є (або буде) нижчою, ніж очікувана;
	балансова вартість перевищує оцінену суму очікуваного відшкодування.

Рис. 1.10. Свідчення можливої втрати економічної вигоди для відображення в обліку зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів банку

Банки зобов'язані враховувати в обліку зменшення корисності нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання та нематеріальні активи, що не можуть використовуватися за призначенням незалежно від наявності ознак зменшення корисності.

Тест на зменшення корисності має проводитися в будь-який час протягом звітного періоду за умови, що він проводитиметься щорічно в один і той самий час. Вперше придбані нематеріальні активи підлягають перегляду на зменшення корисності до закінчення поточного звітного року.

Зменшення (відновлення) корисності основних засобів і нематеріальних активів відображаються в обліку залежно від обраного методу їх обліку після первісного визнання, як показано в таблиці 1.16.

Таблиця 1.16

Вплив зміни корисності основних засобів та нематеріальних активів на показники діяльності банку

Метод обліку активу після первісного визнання	Зміна корисності	
	зменшення	відновлення
За первісною вартістю (собівартістю)	– визнання витрат з одночасним збільшенням накопиченої суми зносу (амортизації)	– визнання доходу з одночасним зменшенням суми зносу (амортизації)
За переоціненою вартістю	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення суми накопиченого зносу (амортизації); – зменшення первісної вартості; – зменшення додаткового капіталу на суму перевищення попередніх дооцінок над попередніми оцінками; – збільшення витрат періоду на залишок зменшення корисності. 	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення суми їх накопиченого зносу (амортизації); – збільшення первісної вартості; – збільшення доходів звітного періоду на суму перевищення попередніх оцінок над попередніми до оцінками; – збільшення додаткового капіталу на залишок відновлення корисності.

Зменшення (відновлення) корисності основних засобів і нематеріальних активів відображається в обліку, які показано в таблиці 1.17.

Таблиця 1.17

**Облік зміни корисності основних засобів та
нематеріальних активів**

Назва операції	Основний засіб		Нематеріальний актив	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1. Для основних засобів і нематеріальних активів, облік яких здійснюється за первісною вартістю (собівартістю)				
1.1. Зменшення корисності	7499	4409	7499	4309
1.2. Відновлення корисності	4409	6499	4309	6499
2. Для основних засобів і нематеріальних активів, облік яких здійснюється за переоціненою вартістю				
2.1. Зменшення корисності:				
а) коригування суми нарахованого зносу	4409	5100	4309	5101
б) коригування первісної вартості:				
- на розмір кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	5100	4400	5101	4300
- у разі недостатності або відсутності кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	7499	4400	7499	4300
2.2. Відновлення корисності:				
а) коригування суми нарахованого зносу	5100	4409	5101	4309
б) коригування первісної вартості:				
- на розмір раніше проведених уцінок	4400	6499	4300	6499
- у разі недостатності або відсутності уцінок	4400	5100	4300	5101

Етап VIII. Вибуття основних засобів та нематеріальних активів з банку. Вибуття об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, а також припинення їх відображення в балансі відбувається внаслідок: реалізації (продажу); ліквідації у разі втрати або невідповідності критеріям їх визнання як активів; передачі як внеску до статутного капіталу підприємств (господарських товариств).

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів та нематеріальних активів визначається як різниця між надходженням коштів за основні засоби та нематеріальні активи (з вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів та нематеріальних активів) та їх залишковою вартістю. Сума залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображається за дебетом рахунка 7490 (А) «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів», а сума виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, - за кредитом рахунка 6490 (П) «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

У разі ліквідації об'єкта основних засобів його первісна (переоцінена) вартість (4400, 4500) списується на знос (4409, 4509) і витрати діяльності (7490). У разі часткової ліквідації об'єкта основних засобів його первісна (переоцінена) вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості та зносу ліквідованої частини об'єкта з визначенням розміру витрат в еквіваленті частки залишкової вартості.

В таблиці 1.18 наведені бухгалтерські проводки з продажу та ліквідації банком основних засобів та нематеріальних активів.

Банки можуть вкладати основні засоби та нематеріальні активи в статутний капітал підприємств (господарських товариств). При цьому їх оцінка здійснюється за справедливою вартістю, якщо має місце перевищення залишкової вартості над справедливою, то банк визнає витрати в складі витрат поточного періоду (рахунок 7490), в протилежному випадку зменшується додатковий капітал банку (рахунки 5100, 5101). Відповідні проводки наведені в таблиці 1.19.

Облік реалізації основних засобів та нематеріальних активів

Назва операції	Кореспонденція рахунків у разі					
	продажу на умовах				ліквідації	
	попередньої оплати		відстрочки платежу			
	дебет	кредит	дебет	кредит	дебет	кредит
1	2	3	4	5	6	7
1. Отримана попередня оплата	1200, 2600, 2620, 2650	3519	-	-	-	-
2. Списаний знос на первісну вартість	4309, 4409, 4509	4300, 4400, 4500	4309, 4409, 4509	4300, 4400, 4500	4309, 4409, 4509	4300, 4400, 4500
3. Списаний залишок первісної вартості у разі перевищення: а) залишкової вартості над вартістю активу по контракту: - на суму по контракту	3519	4300, 4400, 4500	3619	4300, 4400, 4500	-	-
- визнані витрати від реалізації	7490	4300, 4400, 4500	7490	4300, 4400, 4500	7490	4300, 4400, 4500

Продовження табл. 1.18

1	2	3	4	5	6	7
б) вартості активу по контракту над залишковою вартістю: - на залишкову вартість	3519	4300,4400, 4500	3619	4300,4400, 4500	-	-
- визнані доходи від реалізації	3519	6490	3619	6490	-	-
4. понесені та сплачені витрати, пов'язані з вибуттям активу	3519	1200, 2600, 2620, 2650	7419, 7420	3619	7419, 7420	3619
	7419, 7420	3519	3619	1200, 2600, 2620, 2650	3619	1200, 2600, 2620, 2650
5. Оприбутковані на склад запчастини в результаті демонтажу основного засобу, який вибув	3400	6499	3400	6499	3400	6499
6. Отримана оплата	-	-	1200	3619	-	-

Таблиця 1.19

**Облік вкладення основних засобів та нематеріальних активів в
статутний капітал підприємств**

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Списаний на первісну вартість накопичений знос (амортизація) основних засобів та нематеріальних активів	4309, 4409, 4509	4300, 4400, 4500
2. Списана залишкова вартість і визнаний результат інвестування:		
<i>2.1. Залишкова вартість більша за справедливу:</i>	4103, 4105, 4203, 4205	4300, 4400, 4500
а) оприбутковані вкладення в статутний капітал		
б) відображене перевищення залишкової вартості над справедливою: - на розмір кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	5100, 5101	4300, 4400, 4500
- визнані витрати у разі недостатності або відсутності кредитового залишку за рахунками 5100, 5101	7490	4300, 4400, 4500
<i>2.2. Залишкова вартість менша за справедливу:</i>		
а) списана залишкова вартість	4103, 4105, 4203, 4205	4300, 4400, 4500
б) визнані прибутки на суму перевищення справедливої вартості над залишковою	4103, 4105, 4203, 4205	5030
3. Під час ліквідації підприємства основні засоби та нематеріальні активи передані банку-учаснику в натуральній формі без винагороди:		
а) списана балансова вартість інвестиції	4300, 4400, 4500	4103, 4105, 4203, 4205
б) визнані витрати на суму перевищення суми вкладення над вартістю повернених необоротних активів	7399	4103, 4105, 4203, 4205

Опис господарської ситуації 1.6

15.04.2014 банк передав покупцю лічильник банкнот Magner 100 Digital, первісна вартість якого 18 480,00 грн. Упродовж строку експлуатації лічильника банкнот нарахований знос у сумі 1 980,00 грн.

17.04.2014 банк отримав кошти від покупця (суб'єкта господарювання) з його поточного рахунка, відкритого в банку.

Необхідно: скласти бухгалтерські проводки з реалізації банком лічильника банкнот за умови, що його було продано за:

а) 15 800,00 грн;

б) 17 000,00 грн.

Вирішення. Реалізація лічильника банкнот Magner 100 Digital відбувалась на умовах відстрочки платежу, за умовою А його було реалізовано за вартістю, меншою за залишкову, що вимагає визнання витрат від реалізації в сумі (18 480,00 – 1 980,00 – 15 800,00) 700,00 грн, а у випадку Б – за вартістю, більшою за залишкову, що вимагає визнання доходів від реалізації в сумі (17 000,00 - (18 480,00 – 1 980,00)) 500,00 грн.

Реалізація лічильника банкнот відображена в журналі господарських операцій (таблиця 1.20).

Таблиця 1.20

Облік реалізації основних засобів з відстрочкою платежу

Дата	Назва операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	2	3	4	5
а) Реалізація за ціною, меншою за залишкову вартість				
15.04.2014	Списаний знос на первісну вартість	4409	4400	1 980,00
15.04.2014	Відображена заборгованість покупця	3619	4400	15 800,00
15.04.2014	Списаний залишок первісної вартості	7490	4400	700,00
17.04.2014	Отримана оплата	2600	3619	15 800,00

Продовження табл. 1.20

1	2	3	4	5
б) Реалізація за ціною, більшою за залишкову вартість				
15.04.2014	Списаний знос на первісну вартість	4409	4400	1 980,00
15.04.2014	Списаний залишок первісної вартості	3619	4400	16 500,00
15.04.2014	Визнані доходи від реалізації	3619	6490	500,00
17.04.2014	Отримана оплата	2600	3619	17 000,00

1.3.2. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами, які утримуються банком для продажу

До основних засобів і нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу, відносять ті основні засоби і нематеріальні активи, балансова вартість яких буде відшкодовуватись шляхом операції з продажу, а не поточного використання, а також стосовно яких виконуються умови: стан, у якому вони перебувають, дає змогу здійснити негайний продаж і є високий ступінь імовірності їх продажу протягом року з дати класифікації, тобто їх віднесення до активів, які утримуються для продажу. Якщо основні засоби і нематеріальні активи, які були віднесені до утримуваних для продажу, не були реалізовані протягом року з дати класифікації, то через рік банк зобов'язаний переглянути причини, через які реалізація не відбулася, і можливість їх реалізації.

Основні засоби і нематеріальні активи продовжують обліковувати, як ті, що утримуються банком для продажу, якщо:

- продаж не було здійснено через події чи обставини, за якими банк не може здійснити контроль;
- є достатні свідчення того, що банк продовжує виконувати план продажу необоротного активу;
- на дату прийняття рішення про визнання основних засобів і нематеріальних активів як таких, що утримуються для продажу, не виконуються умови їх визнання утримуваними для продажу, але вони будуть виконані протягом трьох місяців.

Інші основні засоби та нематеріальні активи, банк переводить до категорії основних засобів та нематеріальних активів, призначених для використання в процесі діяльності.

Умови визнання основних засобів та нематеріальних активів утримуваними для продажу, класифіковані за часом виникнення, наведені на рисунку 1.11.

Рис. 1.11. Умови визнання активів утримуваними для продажу

Основні засоби і нематеріальні активи, які утримуються банком для продажу, обліковуються на рахунку 3408 (А) «Необоротні активи, утримувані для продажу» групи 340 «Запаси матеріальних цінностей» за етапами, наведеними на рисунку 1.12.

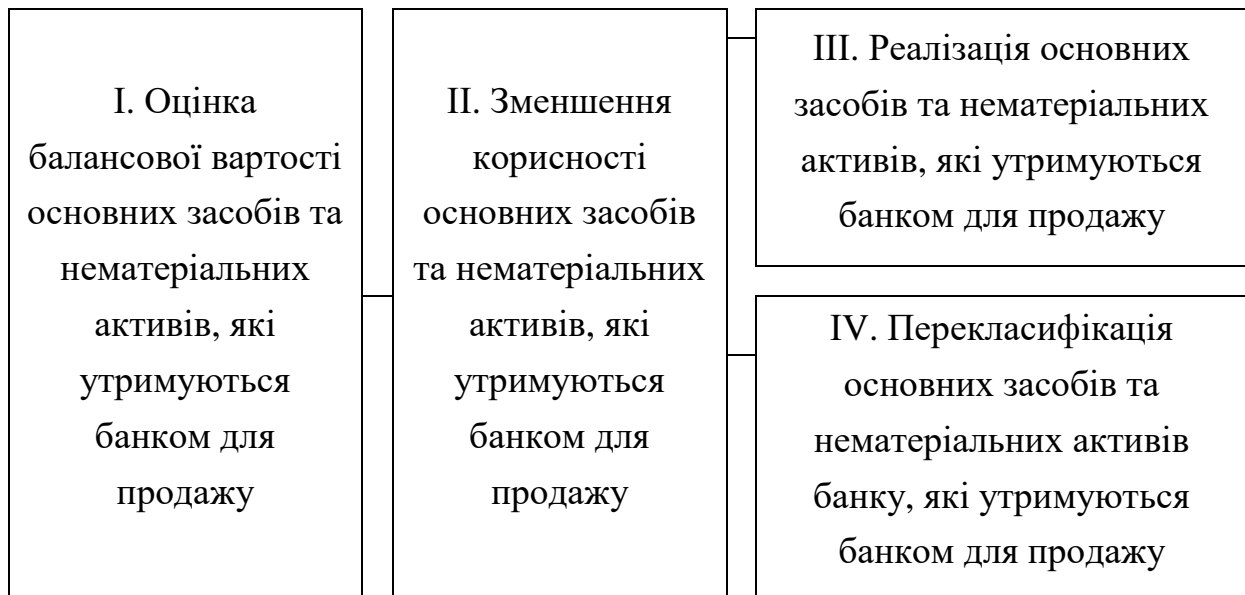

Рис. 1.12. Етапи операцій з основними засобами і нематеріальними активами, які утримуються банком для продажу, виокремленні для цілей обліку

Етап I. Оцінка балансової вартості основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу. Перед прийняттям на облік основних засобів та нематеріальних активів як утримуваних для продажу банк має скоригувати оцінку їх балансової вартості:

а) якщо облік необоротних активів здійснюється за первісною вартістю (собівартістю), то банк має переглянути їх на зменшення корисності;

б) якщо необоротні активи обліковуються за переоціненою (справедливою) вартістю, то банк має здійснити їх переоцінку.

Переведення необоротних активів до категорії утримуваних для продажу в бухгалтерському обліку відображається шляхом списання їх вартості з рахунків 4300, 4400, 4410, 4500, які відображаються по кредиту бухгалтерської проводки, і зносу з рахунків 4309, 4409, 4419, 4509, які відображаються по дебету, і оприбуткування балансової вартості в дебет рахунка 3408 (А) «Необоротні активи, утримувані для продажу». За необоротними активами, що обліковуються за переоціненою вартістю, сума дооцінки, що обліковується за рахунками 5100, 5101, залишається до

часу вибуття необоротних активів або декласифікації, тобто переведення з групи активів, що утримуються для продажу, в іншу групу активів.

Необоротні активи, що утримуються банком для продажу, оцінюються і відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок:

- балансовою вартістю;
- справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж.

Амортизація на необоротні активи, утримувані для продажу, не нараховується.

Етап II. Зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу. Банк має визнавати втрати від зменшення корисності в разі зниження справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж. У разі збільшення справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж банк визнає дохід, але в сумі, що не перевищує раніше накопичені втрати від зменшення корисності, що показано в таблиці 1.21.

Таблиця 1.21

Облік зміни корисності основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу

Назва операції	Дебет	Кредит
Зменшення корисності	7499	3408
Відновлення корисності	3408	6499

Етап III. Реалізація основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу. Реалізація основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу, передбачає їх вибуття та отримання банком коштів в сумі їх справедливої вартості. Якщо справедлива вартість не відповідає балансовій, то банк, окрім вибуття на дату припинення визнання основних засобів та нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу, відображає витрати (доходи) через зменшення (відновлення) їх корисності, що показано в таблиці 1.22.

Облік реалізації основних засобів і нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Справедлива вартість, більша за балансову:		
а) отримані кошти від покупця	1001, 1200, 2600, 2620, 2650	3408
б) визнані витрати на суму перевищення балансової вартості над справедливою	7499	3408
2. Справедлива вартість, менша за балансову:		
а) списана балансова вартість активу	1001, 1200, 2600, 2620, 2650	3408
б) визнані прибутки на суму перевищення справедливої вартості над балансовою	1001, 1200, 2600, 2620, 2650	6499

Етап IV. Перекласифікація основних засобів та нематеріальних активів банку, які утримуються банком для продажу. Основні засоби і нематеріальні активи, які банк більше не класифікує як активи, утримувані для продажу, з дати прийняття рішення про відмову від продажу обліковуються за найменшою з двох оцінок:

а) за балансовою вартістю, що визначалася до дати визнання їх як активів, утримуваних для продажу:

- якщо необоротні активи обліковувалися за первісною вартістю (собівартістю), то їх балансова вартість коригується з урахуванням амортизації, збитків від зменшення корисності, що були б визнані, якщо активи не були класифіковані як утримувані для продажу;

- якщо необоротні активи обліковувалися за переоціненою (справедливою) вартістю, то їх балансова вартість коригується з урахуванням амортизації та переоцінки (див. п. 1.3.1, етап V), що були б проведені, якщо активи не були класифіковані як утримувані для продажу;

б) за сумою очікуваного відшкодування на дату прийняття рішення про відмову від продажу.

Переведення необоротних активів до категорії активів, що

утримуються для використання в процесі діяльності, оформляється проводками, наведеними в таблиці 1.23.

Таблиця 1.23

Облік переведення основних засобів і нематеріальних активів, які утримуються банком для продажу, до категорії активів, що утримуються для використання в процесі діяльності

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Переведення необоротних активів, що оцінювалися за первісною вартістю (собівартістю):		
- на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу	4300, 4400, 4500	3408
- на суму зносу	4300, 4400, 4500	4309, 4409, 4509
- донарахування зносу (амортизації)	7423	4309, 4409, 4509
- зменшення корисності	7499	4309, 4409, 4509
- відновлення корисності	4309, 4409, 4509	6499
2. Переведення необоротних активів, що оцінювалися за переоціненою (справедливою) вартістю:		
- на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу	4300, 4400, 4500	3408
- на суму зносу	4300, 4400, 4500	4309, 4409, 4509

1.3.3. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які утримуються для отримання лізингових платежів та (або) збільшення вартості капіталу

Основні засоби та нематеріальні активи банку, які утримуються для отримання лізингових платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, є його *інвестиційною нерухомістю*, для обліку якої призначені рахунки однойменної групи 441 «Інвестиційна нерухомість»:

- 4410 (А) «Інвестиційна нерухомість»;
- 4419 (КА) «Знос інвестиційної нерухомості».

Види інвестиційної нерухомості наведені на рисунку 1.13.

Інвести- ційна нерухо- мість банку	- земля, що утримується з метою отримання вигід від зростання капіталу в довгостроковій перспективі, а не для реалізації в короткостроковій перспективі в процесі діяльності
	- земля, подальше використання якої на цей час не визначено
	- будівля, що перебуває у власності банку або в розпорядженні за договором про фінансовий лізинг та надається в лізинг за одним або декількома договорами про оперативний лізинг
	- будівля, що не зайнята на цей час та призначена для надання в лізинг за одним або декількома договорами про оперативний лізинг
	- нерухомість, яка будується або поліпшується для майбутнього використання як інвестиційна нерухомість

Рис. 1.13. Види інвестиційної нерухомості банку

Одиницею обліку інвестиційної нерухомості є земля чи будівля або частина будівлі, або земля і будівля, що перебувають у розпорядженні власника або лізингоодержувача за договором про фінансовий лізинг з метою отримання лізингових платежів та (або) доходів від зростання капіталу, а не для надання послуг або адміністративних цілей.

Один і той самий об'єкт нерухомості може бути розділений на конструктивно відокремлені частини, що використовуються з різною метою:

- одна частина - для отримання доходу від лізингової плати або збільшення капіталу,
- друга частина - для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

У бухгалтерському обліку такі частини об'єкта нерухомості

відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо. Якщо ці частини не можуть бути продані окремо, то такий об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю за умови, що лише незначна частина об'єкта утримується для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

Банк має розробити та затвердити в обліковій політиці чіткі критерії для визначення активу як об'єкта інвестиційної нерухомості та зазначати ці критерії в інформації до фінансової звітності.

Інвестиційну нерухомість банк обліковує за етапами, наведеними на рисунку 1.14.

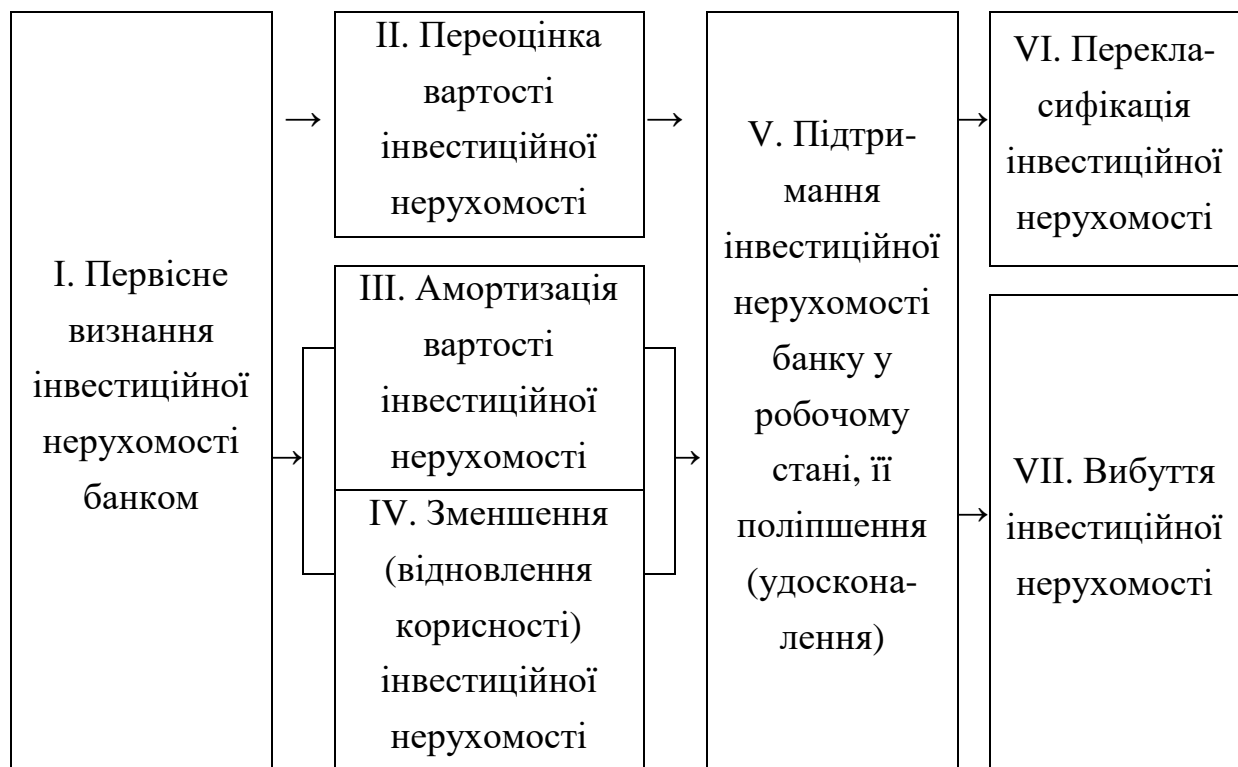

Рис. 1.14. Етапи операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які утримуються для отримання лізингових платежів та (або) збільшення вартості капіталу, виокремленні для цілей обліку

Етап I. Первісне визнання інвестиційної нерухомості банком. Інвестиційна нерухомість виникає в банку в результаті купівлі на умовах попередньої оплати і з відстрочкою платежу, лізингу та будівництва.

Об'єкти інвестиційної нерухомості придбані на умовах попередньої оплати під час первісного визнання банк оцінює та відображає в обліку за первісною вартістю, яка включає ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Об'єкти інвестиційної нерухомості, придбані з відстрочкою платежу, банк визнає та відображає в бухгалтерському обліку за первісною вартістю ціни об'єкта. Різниця між цією сумою та загальною сумою платежів визнається процентними витратами за період надання відстрочки платежу.

Придбання інвестиційної нерухомості відображається в обліку проводками, наведеними в таблиці 1.24.

Таблиця 1.24

Первісне визнання інвестиційної нерухомості банком

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Інвестиційна нерухомість придбана банком на умовах передоплати		
а) надана передоплата	3510	1001, 1200, 2600, 2620
б) визнана інвестиційна нерухомість в балансі банку	4410	3510
2. Інвестиційна нерухомість придбана банком з відстрочкою платежу		
а) визнана інвестиційна нерухомість в балансі банку	4410	3610
б) погашена заборгованість за раніше оприбуткованою інвестиційною нерухомістю	3610	1001, 1200, 2600
в) нараховані проценти за період надання відстрочення платежу	7099	1001, 1200, 2600
3. Інвестиційна нерухомість придбана банком на умовах фінансового лізингу		
Оприбуткування інвестиційної нерухомості отриманої на умовах фінансового лізингу за меншою з двох оцінок: за справедливою вартістю нерухомості або дисконтованою вартістю мінімальних лізингових (орендних) платежів	4410	3615

Об'єкти нерухомості, які утримуються на умовах фінансового лізингу і класифіковані як інвестиційна нерухомість, згідно з вимогами для фінансового лізингу банк визнає та відображає в бухгалтерському обліку за меншою з двох оцінок: за справедливою вартістю нерухомості; дисконтованою вартістю мінімальних лізингових (орендних) платежів (таблиця 1.24).

Об'єкти інвестиційної нерухомості, що будуються, оцінюються за справедливою вартістю. Якщо банк визначає, що справедлива вартість інвестиційної нерухомості, що будується, не піддається достовірній оцінці, але він очікує, що справедливу вартість цієї нерухомості можна буде достовірно визначити після завершення будівництва, то він має здійснювати оцінку такої інвестиційної нерухомості, що будується, за собівартістю до того часу, коли її можна буде визначити достовірно або коли будівництво буде завершено (залежно від того, що відбудеться раніше). Як тільки банк отримує змогу достовірно оцінювати справедливу вартість інвестиційної нерухомості, що будується і раніше оцінювалася за собівартістю, він повинен здійснювати оцінку такої нерухомості за її справедливою вартістю. Справедлива вартість нерухомості, як правило, піддається достовірній оцінці відразу після завершення її будівництва. Припущення щодо можливості достовірної оцінки справедливої вартості інвестиційної нерухомості, що будується, можна спростувати тільки після первісного визнання цієї нерухомості. Будь-яка різниця між справедливою вартістю інвестиційної нерухомості, яка будується або будівництво якої завершується, або поліпшується банком самостійно та буде обліковуватися в подальшому за справедливою вартістю, і її попередньою балансовою вартістю на дату оцінки, визнається банком як інші витрати (рахунок 7499) або інший дохід (рахунок 6499) звітного періоду.

Об'єкти інвестиційної нерухомості можуть бути утворені в результаті закінчення використання власником основних засобів через їх призначення для надання в лізинг, оскільки банк повинен віднести такі основні засоби до інвестиційної нерухомості, що показано в таблиці 1.25.

Таблиця 1.25

Облік перекласифікації основних засобів в інвестиційну нерухомість

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Відображена перекласифікація у разі перевищення справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості над його балансовою вартістю:		
а) списаний знос	4409	4400
б) списана залишкова вартість основного засобу	4410	4400
в) збільшений додатково вкладений капітал на розмір перевищення справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості над його балансовою вартістю	4410	5100
2. Відображена перекласифікація у разі перевищення балансової вартості над справедливою вартістю об'єкта інвестиційної нерухомості:		
а) списаний знос	4409	4400
б) визнана інвестиційна нерухомість	4410	4400
в) зменшений додатково вкладений капітал на розмір кредитового залишку за рахунком 5100	5100	4400
г) визнані витрати у разі недостатності або відсутності кредитового залишку за рахунком 5100	7499	4400

Після первісного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним з таких методів:

а) за справедливою вартістю з визнанням змін справедливої вартості в прибутку або збитку; амортизація та зменшення корисності не визнаються;

б) за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності, ліквідаційна вартість прирівнюється нулю.

Пріоритетною оцінкою інвестиційної нерухомості є оцінка за справедливою вартістю. Оцінка за первісною вартістю (собівартістю) може використовуватись банком тільки до тих об'єктів інвестиційної нерухомості, стосовно яких достовірно визначити справедливу вартість неможливо, оскільки операції з аналогічними об'єктами нерухомості на

ринку здійснюються рідко, альтернативної оцінки справедливої вартості немає.

Якщо об'єкт інвестиційної нерухомості можливо поділити на частини, які слід оцінювати за різними методами, то їх облік слід вести окремо. Наприклад, облік будівлі як об'єкта інвестиційної нерухомості банк здійснює за методом первісної вартості, а обладнання, що є невід'ємною частиною цієї будівлі, обліковується окремо за справедливою вартістю.

Етап II. Переоцінка вартості інвестиційної нерухомості. Переоцінка вартості об'єкта інвестиційної нерухомості здійснюється банком на кожну наступну після первісного визнання дату балансу до часу його вибуття або рекласифікації.

Етап III. Амортизація вартості інвестиційної нерухомості нараховується за правилами, описаними в пункті 1.3.1, етап II.

Етап IV. Зменшення (відновлення корисності) інвестиційної нерухомості відображається згідно з положеннями, наданими в пункті 1.3.1, етап VI.

Облік зміни балансової вартості об'єкта інвестиційної нерухомості, в залежності від обраного методу обліку (первісна вартість або справедлива вартість), наведений в таблиці 1.26.

Таблиця 1.26

Облік зміни балансової вартості об'єкта інвестиційної нерухомості

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Облік об'єкта інвестиційної нерухомості за первісною вартістю (собівартістю):		
а) нарахування амортизації	7423	4419
б) зменшення корисності	7499	4419
в) відновлення корисності	4419	6499
2. Переоцінка вартості об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за справедливою вартістю:		
а) збільшення справедливої вартості	4410	6394
б) зменшення справедливої вартості	7394	4410

Етап V. Підтримання інвестиційної нерухомості банку у робочому стані, її поліпшення (удосконалення).

Витрати на поточне обслуговування, ремонт та утримання об'єкта інвестиційної нерухомості визнаються витратами під час їх здійснення за дебетом рахунків 7420 (А) «Витрати на утримання власних основних засобів та нематеріальних активів»; 7421 (А) «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

Капітальні інвестиції на будівництво або забудову та на реконструкцію об'єкта інвестиційної нерухомості, який в довгостроковій перспективі використовуватиметься як інвестиційна нерухомість, збільшують його вартість. Такі капітальні інвестиції банк відображає в обліку за окремим аналітичним рахунком, який відкривається до синтетичного рахунка 4410 (А) «Інвестиційна нерухомість».

Етап IV. Перекласифікація об'єкта інвестиційної нерухомості. Переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до інших та навпаки банк проводить лише в разі зміни способу його функціонального використання, що підтверджується такими подіями:

а) початком зайняття власником нерухомості - у разі переведення з інвестиційної нерухомості до нерухомості, зайнятої власником;

б) закінченням зайняття власником нерухомості - у разі переведення з нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості;

Якщо банк застосовує метод оцінки за первісною вартістю, то переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, та навпаки, не впливає на його балансову вартість. Переведення здійснюється за балансовою вартістю переданої нерухомості, і вартість цих об'єктів не змінюється.

Переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, збільшує рахунок 4400 (А) Основні засоби та зменшує рахунок 4410 (А) Інвестиційна нерухомість.

Етап V. Вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості. Банк припиняє визнавати в балансі об'єкт інвестиційної нерухомості під час його вибуття внаслідок продажу або передавання у фінансовий лізинг (оренду), або якщо більше не очікується отримання будь-яких економічних

вигід від його використання. Фінансовий результат від вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості банк визначає як різницю між надходженнями коштів від вибуття об'єкта та його балансовою вартістю і визнає їх у тому звітному періоді, в якому відбулося вибуття чи ліквідація. Вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості оформляється бухгалтерськими проводками, наведеними в таблиці 1.27.

Таблиця 1.27

Бухгалтерський облік вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості у разі перевищення суми балансової вартості об'єкта порівняно із сумою виручки від його реалізації:		
а) списана вартість активу в сумі контракту	1200, 2600, 2620, 2650	4410
б) визнані витрати на суму перевищення балансової вартості над справедливою	7499	4410
2. Вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості у разі перевищення суми виручки від реалізації об'єкта порівняно із сумою балансової вартості об'єкта:		
а) оприбуткована виручка в сумі балансової вартості необоротного активу	1200, 2600, 2620, 2650	4410
б) визнані прибутки на суму перевищення справедливої вартості над балансовою	1200, 2600, 2620, 2650	6499

1.3.4. Облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами банку, які отримані або надані банком в заставу

Основні засоби та нематеріальні активи банк може надавати і отримувати в заставу. Отримані в заставу основні засоби та нематеріальні активи відображаються на рахунках груп 950 «Отримана застава» і 952 «Іпотека», рахунки цих груп є активними. Надані банком в заставу

основні засоби та нематеріальні активи відображаються в обліку за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків 4300, 4400, 4500 і одночасно на рахунках групи 951 «Надана застава» незалежно від того, чи перебувають вони в заставодавця або заставодержателя, експлуатуються чи зберігаються до часу реалізації застави; рахунки групи 951 є пасивними.

Облік застави необхідно розподіляти на облік у заставодавця і заставодержателя, оскільки банк може як надавати, так і отримувати майно в заставу (таблиця 1.28).

Таблиця 1.28

Облік застави при своєчасному і повному виконанні зобов'язання

Назва операції	Банк-заставодавець		Банк-заставодержатель	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
<i>Етап I. Передача майна у заставу (З):</i>				
- балансовий облік	4300.3, 4400.3, 4500.3	4300, 4400, 4500	-	-
- позабалансовий облік	рахунки групи 990	9510	9500, 9520, 9521, 9523	рахунки групи 990
<i>Етап II. Нарахування амортизації</i>	7423	4409, 4509	-	-
<i>Етап III. Виконання забезпеченого заставою зобов'язання:</i>				
- балансовий облік	4300, 4400, 4500	4300.3, 4400.3, 4500.3	-	-
- позабалансовий облік	9510	рахунки групи 990	рахунки групи 990	9500, 9520, 9521, 9523

Етап IV. Використання прав на заставлене майно. Несвоєчасне погашення зобов'язань може призвести до передачі заставленого майна на користь банку-заставодержателя в рахунок погашення зобов'язань відповідно до законодавства України. При цьому у банку-боржника (він же заставодавець) погашається повністю або частково заборгованість перед банком кредитором (він же заставодержатель).

Так, банк-заставодавець в розмірі залишкової вартості основного засобу, наданого в заставу, спочатку зменшує заборгованість за нарахованими витратами до сплати (штраф, пеня, проценти, комісія тощо), а потім зменшує заборгованість за отриманим кредитом. Решта залишкової вартості списується в рахунок інших витрат, зокрема 7490 (А) «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів». У випадку реалізації заставленого майна заставоодержувачем заставодавець може отримати дохід в сумі перевищення ціною реалізації загального розміру заборгованості, який відображається за дебетом рахунка 6490 (П) «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Банк-заставоодержувач одночасно з заставодавецем зменшує його заборгованість за нарахованими доходами до отримання (штраф, пеня, проценти, комісія тощо) і заборгованість за наданим кредитом. Банк-заставоодержувач також визнає заборгованість перед заставодавцем на суму перевищення вартості об'єкта застави розміру забезпечених заставою вимог і здійснює переказ коштів на користь заставодавця.

Облік використання прав на заставлене майно в обліку заставодавця і заставодержателя наведений в таблиці 1.29. В даній таблиці без визначення коду рахунка наведені такі об'єкти обліку як: «Рахунки отриманих кредитів», «Рахунки нарахованих витрат до сплати», «Рахунки заборгованості за наданими кредитами», «Рахунки нарахованих доходів до отримання», «Рахунок заставодавця» через те, що в плані рахунків для їх обліку призначено декілька рахунків. І код рахунка, який слід використовувати в конкретній ситуації, встановлюється залежно від: виду кредитора або позичальника, виду кредиту, строку кредиту, прострочення погашення тощо.

Таблиця 1.29

Облік використання прав на заставлене майно

Назва операції	Дебет	Кредит
1	2	3
1. БАНК-ЗАСТОВОДАВЕЦЬ		
1.1. Переданий банку об'єкт застави в рахунок непогашених зобов'язань:		
а) списаний знос	4409.3	4400.3
б) погашені нараховані витрати до сплати	Рахунки нарахованих витрат до сплати	4400
в) погашена основна сума заборгованості	Рахунки отриманих кредитів	4400
г) визнані витрати через зменшення справедливої вартості активу, якщо вартість реалізованого заставленого майна нижча, ніж його балансова (залишкова) вартість	7490	4400
1.2. Вартість заставлених активів списана з позабалансового рахунка після їх передачі банку	9510	990
1.3. Після реалізації банком-заставодержателем об'єкта застави визнані доходи на суму, що перевищує розмір забезпечених заставою вимог	1200, 2600, 2620, 2650	6490
2. БАНК-ЗАСТАВОДЕРЖАТЕЛЬ		
2.1. Використання прав на заставлене майно:		
2.1.1. Реалізація заставленого майна через аукціон:		Рахунки нарахованих доходів до отримання
а) погашені нараховані проценти до отримання	1200, 2600, 2620, 2650	

Продовження табл. 1.29

1	2	3
б) погашена основна сума заборгованості	1200, 2600, 2620, 2650	Рахунки заборгованості за наданими кредитами
<i>2.1.2. Визнання об'єкта застави необоротним активом банку за його справедливою вартістю:</i>		
а) погашені нараховані доходи до отримання	4300, 4400, 4500	Рахунки нарахованих доходів до отримання
б) погашена основна сума заборгованості	4300, 4400, 4500	Рахунки заборгованості за наданими кредитами
<i>2.1.3. Визнання об'єкта застави необоротним активом банку, що утримується з метою продажу за найменшою з двох оцінок: балансовою або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж:</i>		
а) погашені нараховані проценти до отримання	3408	Рахунки нарахованих доходів до отримання
б) погашена основна сума заборгованості	3408	Рахунки заборгованості за наданими кредитами
в) визнана заборгованість перед заставодавцем на суму перевищення облікової вартості об'єкта застави розміру забезпечених заставою вимог банку	3408	Рахунок заставодавця
2.2. Вартість заставлених активів списана з позабалансового рахунка після використання прав на заставлене майно	Рахунок групи 990	9500, 9520, 9521, 9523

Якщо банк набуває право власності на земельні ділянки та будівлі шляхом реалізації прав заставодержателя, відповідно до яких чітко не визначений намір подальшого використання, то такі активи класифікуються як інвестиційна нерухомість і відображаються в обліку, як показано в пункті 1.3.3.

1.3.5. Облік операцій з гудвілом банку

Гудвіл виникає у результаті об'єднання банків та обліковується за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням зменшення корисності. Банк-покупець визнає гудвіл на дату придбання за моделлю, наведеною на рисунку 1.15.

+ передана компенсація, оцінена за справедливою вартістю на дату придбання	}	А
+ будь-яка неконтрольована частка в об'єкті придбання, оцінена за справедливою вартістю або за пропорційною часткою теперішніх інструментів власності у визнаних сумах ідентифікованих чистих активах об'єкта придбання		
+ справедлива вартість на дату придбання частки участі в капіталі, раніше утримуваної банком-покупцем в об'єкті придбання, у разі поетапного об'єднання компаній		
- сальдо сум на дату придбання ідентифікованих придбаних активів і прийнятих зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю	}	Б
= ГУДВІЛ		

Рис. 1.15. Модель визначення первісної вартості гудвілу

Первісна вартість гудвілу є перевищенням суми А (рис. 1.15) над сумою Б. Якщо сума Б є більшою за суму А, то банк-покупець визнає дохід від покупки у повній сумі на дату придбання. Придбані покупцем ідентифіковані активи та зобов'язання визнаються окремо на дату придбання та відображаються за їх справедливою вартістю.

Якщо придбання здійснюється шляхом передавання інших активів або прийняття на себе зобов'язання, то вартість дорівнює справедливій вартості на дату придбання активів або зобов'язань, наданих покупцем в

обмін на контроль за чистими активами іншого банку (підприємства), збільшеній на суму витрат, які безпосередньо пов'язані з їх придбанням. *Чистими активами* є активи банку з вирахуванням його зобов'язань.

Після дати придбання починається період оцінки об'єднання бізнесу, протягом якого банк-покупець може коригувати тимчасові суми, визнані для ідентифікованого активу (зобов'язання), шляхом зменшення (збільшення) гудвілу. Період оцінки закінчується, як тільки банк-покупець отримує інформацію, яка була йому потрібна, про факти та обставини, що були за станом на дату придбання, або дізнається, що неможливо отримати більше інформації. Період оцінки не повинен перевищувати один рік з дати придбання. Перед визнанням доходу від покупки банк-покупець повторно оцінює правильність ідентифікації всіх придбаних активів, прийнятих зобов'язань, перевіряє процедури оцінки, що були використані ним під час розрахунку, та визнає будь-які додаткові активи чи зобов'язання, ідентифіковані під час перевірки.

Гудвіл, що виник під час об'єднання, переглядається на зменшення корисності щорічно. Збиток від зменшення корисності, визнаний для гудвілу, банк не має права сторнувати в наступному періоді.

Операції, які здійснює банк з гудвілом, наведені в таблиці 1.30.

Таблиця 1.30

Облік гудвілу

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Придбаний гудвіл в результаті об'єднання оцінений в сумі платежу з придбання активів	3510	1200
2. Придбаний ідентифікований актив:	Рахунки активів	
- на суму придбаних активів		3510
- на суму гудвілу	4321	3510
3. Придбане ідентифіковане зобов'язання:		Рахунки зобов'язань
- на суму придбаного зобов'язання	3510	
- на суму гудвілу	4321	Рахунки зобов'язань
4. Визнання зменшення корисності гудвілу	7499	4321

1.4. Інвентаризація основних засобів і нематеріальних активів у банку

Банки проводять інвентаризацію активів і зобов'язань з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Основними завданнями інвентаризації є встановлення фактичної наявності в банках основних засобів, нематеріальних активів та інших активів і зобов'язань, з'ясування стану їх зберігання; установлення обсягів нестач або надлишків необоротних активів; виявлення активів, що тимчасово не використовуються, втрачених активів тощо.

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник банку, який має створити необхідні умови для її проведення та визначити об'єкти інвентаризації і періодичність її проведення, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим (рисунок 1.15).

Випадки обов'язкового проведення інвентаризації:	
-	перед складанням річної фінансової звітності;
-	у разі зміни матеріально відповідальних осіб (за станом на день прийняття-передавання справ);
-	у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день установлення таких фактів);
-	у разі техногенних аварій, пожежі або стихійного лиха, повені, землетрусів (на день після закінчення явищ);
-	у разі ліквідації банку;
-	у разі реорганізації;
-	у разі передавання майна банку в лізинг (оренду) та в інших випадках, передбачених законодавством України

Рис. 1.15. Випадки обов'язкового проведення інвентаризації основних засобів та нематеріальних активів банку

Для проведення інвентаризації створюється постійно діюча інвентаризаційна комісія у складі працівників банку за обов'язковою

участю головного бухгалтера (його заступника). Інвентаризаційна комісія створюється строком на один рік. Проведення інвентаризації має бути документально оформлено.

Основні засоби та нематеріальні активи, що виявлені в надлишку, підлягають оприбуткуванню із визнанням доходів, які відображаються на рахунку 6499 (П) «Інші доходи». Вартість повністю втрачених (зіпсованих або ті, яких не вистачає) необоротних активів списується на витрати звітного періоду, які відображаються на рахунку 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів». Суми нестач і втрат від псування цінностей до встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі чи втрати, відображаються за позабалансовим рахунком 9617 (А) «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами». Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума зараховується до дебіторської заборгованості (рахунок 3552 (А) «Нестачі та інші нарахування на працівників банку») та доходу звітного періоду (рахунок 6499 (П) «Інші доходи») і списуються з позабалансового обліку. Облік відображення результатів інвентаризації наведений в таблиці 1.31.

Таблиця 1.31

**Облік результатів інвентаризації
основних засобів та нематеріальних активів банку**

Назва операції	Дебет	Кредит
1	2	3
1. Оприбутковані основні засоби та нематеріальні активи, що виявлені в надлишку	4300, 4400, 4500	6499
2. Виявлені повністю втрачені, зіпсовані або ті необоротні активи, яких не вистачає: а) списана на витрати звітного періоду вартість повністю втрачених, зіпсованих або тих необоротних активів, яких не вистачає: - на накопичений знос	4309, 4409, 4509	4300, 4400, 4500
- на залишкову вартість	7490,	4300, 4400, 4500

Продовження табл. 1.31

1	2	3
б) позабалансовий облік сум нестач і втрат від псування цінностей до встановлення осіб, які мають їх відшкодувати	9617	Рахунки групи 991
3. Встановлені винні особи: - зарахована до дебіторської заборгованості та доходу звітного періоду належна до відшкодування сума винними особами	3552	6499
- списані з позабалансового обліку суми нестач і втрат від псування цінностей через встановлення осіб, які мають їх відшкодувати	Рахунки групи 991	9617
- відшкодована вартість зіпсованих основних засобів та нематеріальних активів винними особами	1200, 2600, 2620, 2650	3552
4. Облік проблемної дебіторської заборгованості, що виникла в результаті нестач: - створений резерв під дебіторську заборгованість, що виникла в результаті нестач	7705	3590
- дебіторська заборгованість визнана безнадійною, якщо немає впевненості щодо її повернення боржником або за якою минув строк позовної давності	3590	3552
- списана на позабалансовий облік безнадійна заборгованість	9617	Рахунок групи 991
5. Погашена проблемна дебіторська заборгованість, що виникла в результаті нестач: - надійшло відшкодування, на суму якого визнані доходи	1200, 2600, 2620, 2650	6499
- списана з позабалансового обліку безнадійна заборгованість	Рахунок групи 991	9617

1.5. Основні терміни та поняття [1]

<i>Амортизація</i>	систематичний розподіл вартості основних засобів і нематеріальних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).
<i>Балансова вартість</i>	сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.
<i>Вартість, яка амортизується</i>	первісна або переоцінена вартість основних засобів чи нематеріальних активів з вирахуванням їх ліквідаційної вартості.
<i>Група основних засобів або нематеріальних активів</i>	сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання основних засобів або нематеріальних активів.
<i>Дата придбання</i>	дата, на яку контроль за активами, що купуються, переходить до покупця.
<i>Залишкова вартість</i>	різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зносу.
<i>Знос основних засобів</i>	сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.
<i>Накопичена амортизація нематеріальних активів</i>	сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.
<i>Нематеріальний актив</i>	немонетарний актив, який не має матеріальної форми, не є утримуваними грошима та активами, що мають бути отримані у фіксованій або визначеній сумі грошей, та може бути ідентифікований.
<i>Необоротні активи</i>	основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.
<i>Необоротні активи, утримувані для продажу</i>	необоротні активи, що утримуються з метою продажу, та їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання.

Об'єкт основних засобів закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлених предметів, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно, також інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється банком. Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в обліку як окремих об'єктів основних засобів.

Основні засоби матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Первісна вартість історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів.

Переоцінена вартість вартість основних засобів або нематеріальних активів після їх переоцінки.

Підтримання об'єкта основних засобів чи нематеріальних активів в робочому стані витрати на підтримання об'єкта в робочому стані (у придатному для використання) та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання.

<i>Подібні об'єкти</i>	об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливую вартість.
<i>Політшення об'єкта основних засобів</i>	витрати, що пов'язані з модернізацією, модифікацією, добудовою, дообладнанням, реконструкцією тощо об'єкта основних засобів, у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, що первісно очікуються від його використання.
<i>Ринкова вартість</i>	сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку.
<i>Строк корисного використання (експлуатації)</i>	очікуваний період часу, протягом якого основні засоби чи нематеріальні активи використовуватимуться банком або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний банком обсяг продукції (робіт, послуг).
<i>Удосконалення нематеріальних активів</i>	витрати, пов'язані з удосконаленням нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, які сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигід.
<i>Чиста вартість реалізації необоротного активу</i>	справедлива вартість необоротного активу з вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію.

1.6. Завдання для самоперевірки

1.6.1. Контрольні запитання

1.1. Наведіть характеристики основних засобів та інших матеріальних необоротних активів.

1.2. Дайте визначення основних засобів, нематеріальних активів з позицій бухгалтерського обліку.

1.3. Назвіть класифікаційні групи основних засобів і нематеріальних активів з метою бухгалтерського обліку.

1.4. Що таке початкова вартість необоротних активів? Які елементи входять до її складу?

1.5. Назвіть балансові рахунки, за допомогою яких встановлюється залишкова вартість основних засобів.

1.6. На підставі яких документів здійснюється облік основних засобів і нематеріальних активів?

1.7. Як визначається справедлива вартість об'єкта основних засобів?

1.8. Як визначається індекс переоцінки основних засобів?

1.9. Протягом якого строку здійснюється нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів?

1.10. Вкажіть методи амортизації основних засобів, які може використовувати банк.

1.11. Вкажіть періодичність нарахування амортизації та відображення її в бухгалтерському обліку.

1.12. Які проводки складаються при переоцінці основних засобів і нематеріальних активів?

1.13. Вкажіть, за яких обставин банк повинен здійснювати переоцінку основних засобів і нематеріальних активів.

1.14. Чим відрізняються основні засоби та нематеріальні активи, які утримуються банком для продажу, від тих, що банк використовує в процесі діяльності?

1.15. Які операції банк відображає в обліку з основними засобами та нематеріальними активами, які утримуються банком для продажу?

1.16. Чому на основні засоби та нематеріальні активи, які утримуються банком для продажу, не нараховується амортизація?

1.17. Яка нерухомість банку є інвестиційною? Наведіть приклади.

1.18. Який метод обліку вартості інвестиційної нерухомості є пріоритетним? В чому полягає його сутність?

1.19. Що таке гудвіл і як він розраховується?

1.20. Які операції з гудвілом відображає банк в обліку?

1.21. Що таке інвентаризація і коли вона проводиться?

1.22. Вкажіть склад інвентаризаційної комісії.

1.23. Як в обліку відображаються результати інвентаризації? В яких випадках проводки не виконуються?

1.6.2. Практичне завдання.

Вихідні дані з обліку основних засобів банку надані в таблиці 1.32.

Таблиця 1.32

Вихідні дані з обліку основних засобів банку

Назва показника	Варіант вихідних даних для виконання завдання			
	1.1	1.2	1.3	1.4
Дата операції	15.01.2014	04.02.2014	19.02.2014	28.02.2014
Вид основного засобу	будівля	офісна техніка	автомобіль	сейф
Спрямування коштів	на рахунок клієнта СГД	коррахунок в НБУ	на рахунок клієнта СГД	коррахунок в НБУ
Метод обліку необоротних активів	переоцінена (справедлива) вартість	переоцінена (справедлива) вартість	переоцінена (справедлива) вартість	первісна вартість (собівартість)
Первісна вартість, грн.	1 200 000	45 000	128 000	35 000
Ліквідаційна вартість, грн.	30 000	1 000	8 000	2 000
Строк служби, років	20	3	8	15
Метод амортизації	прямо-лінійний	зменшення залишкової вартості	кумулятивний	прискореного зменшення залишкової вартості
Справедлива вартість:				
- на дату придбання;	1 200 000	45 000	120 000	35 000
- 31.12.2015;	1 350 000	30 000	70 000	32 000
- 31.12.2016;	1 100 000	18 000	65 000	30 000
- 31.12.2017;	1 000 000	ліквідовано	45 000	25 000
- 31.12.2018	1 250 000		50 000	Продано СГД за 20 000
Сфера використання	інвестиційна нерухомість	безпосередньо в ході діяльності		

Надати бухгалтерське оформлення усіх можливих етапів обліку операцій з основними засобами.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

2.1. Засади відображення в обліку операцій з лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з лізингу в банках України визначаються в Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затвердженій постановою правління НБУ від 20.12.2005 № 480 [1], яка розроблена відповідно до Цивільного кодексу України [2]; Законів України: «Про банки і банківську діяльність» [3], «Про Національний банк України» [4], «Про фінансовий лізинг» [6]; Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 17 «Оренда» [5] та інших законодавчих актів України, нормативно-правових актів НБУ.

Лізинг (оренда) - це угода, згідно з якою лізингодавець (орендодавець) передає лізингоодержувачу (орендарю) в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу.

Лізингодавець та лізингоодержувач є *суб'єктами лізингу*. Банк в лізингу може бути лізингодавцем і лізингоодержувачем. Банк в ролі лізингодавця може передавати право володіння та користування об'єктом лізингу лізингоодержувачу, яким може бути фізична або юридична особа: суб'єкт господарювання або інший банк. Банк в ролі лізингоодержувача може отримувати право володіння та користування об'єктом лізингу від лізингодавця - юридичної особи. Крім лізингодавця і лізингоодержувача в лізинговій угоді можуть приймати участь продавець (постачальник) - фізична або юридична особа, в якій лізингодавець набуває річ, що в наступному буде передана як об'єкт лізингу лізингоодержувачу, та інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.

Актив, який передається лізингодавцем лізингоодержувачу, називається *об'єктом лізингу* або предметом договору лізингу. Ним може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена до основних засобів або нематеріальних активів.

В залежності від суб'єктів лізингу, природи об'єктів лізингу, відносин власності між лізингодавцем і лізингоодержувачем, виникла чисельна кількість різновидів лізингу, класифікація основних з них надана в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Класифікація лізингу

Ознака класифікації	Види лізингу
1	2
За характером відносин власності	<p><i>Фінансовий лізинг</i> – це угода, яка передбачає передачу лізингоодержувачу всіх ризиків і вигід, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися.</p> <p><i>Оперативний лізинг</i> – будь-який інший лізинг, окрім фінансового.</p>
За можливістю анулювання лізингової угоди	<p><i>Невідмовна лізингова угода</i> – це угода, яка анулюється лише у таких випадках:</p> <ul style="list-style-type: none"> - після того, як відбулася деяка віддалена непередбачена подія; з дозволу лізингодавця; - якщо лізингоодержувач укладає новий договір про лізинг на той самий чи еквівалентний актив з тим самим лізингодавцем; - після сплати лізингоодержувачем додаткової суми, яка із самого початку свідчить, що продовження угоди про лізинг є обґрунтовано певним. <p><i>Відмовна лізингова угода</i> – будь-який інший лізинг, окрім невідмовного.</p>
За характером лізингових платежів	<p><i>Лізинг грошовим платежем</i> – це угода, якою передбачається проведення всіх платежів в грошовій формі.</p> <p><i>Лізинг компенсаційним платежем</i> – це угода, якою передбачається проведення всіх платежів у формі постачання товарів, виготовлених на зданому в лізинг устаткуванні, або шляхом заліку послуг, що надаються один одному лізингоодержувачем і лізингодавцем.</p> <p><i>Лізинг змішаним платежем</i> – це угода, якою передбачається проведення платежів із застосуванням обох вказаних форм платежу.</p>

Продовження табл. 2.1

1	2
За рухом об'єкта лізингу	<p><i>Зворотній лізинг</i> – це угода, за якою юридична особа продає свій актив та укладає угоду з покупцем на подальший лізинг цього активу.</p> <p><i>Незворотній лізинг</i> – будь-який інший лізинг, окрім зворотного.</p>
За розміром і періодичністю сплати	<p><i>Рівновеликі з постійною періодичністю лізингові платежі</i> (ануїтет) сплачуються рівними частинами через однакові проміжки часу.</p> <p><i>Нерівновеликі з постійною періодичністю лізингові платежі</i> сплачуються через однакові проміжки часу нерівними частинами, які можуть збільшуватись або зменшуватись в залежності від фінансового стану лізингоодержувача і умов угоди.</p> <p><i>Нерівновеликі з непостійною періодичністю лізингові платежі</i> сплачуються нерівними частинами через різні проміжки часу в залежності від інтенсивності використання об'єкта лізингу, деякі платежі можуть бути разовими.</p>
За обсягом сервісного обслуговування	<p><i>Чистий лізинг</i> – це угода, коли все обслуговування переданого в лізинг майна бере на себе лізингоодержувач.</p> <p><i>Частковий лізинг</i> – це угода, коли на лізингодавця покладаються лише окремі функції з обслуговування майна.</p> <p><i>Повний («мокрый», комплексний) лізинг</i> – це угода, коли на лізингодавця покладається повне обслуговування майна, що надається ним в лізинг.</p>
В залежності від сектора ринку реалізації лізингу	<p><i>Внутрішній лізинг</i> – до нього відносять операції, в яких усі сторони угоди є резидентами однієї країни і об'єкт лізингу розташований в країні лізингоодержувача.</p> <p><i>Зовнішній (міжнародний) лізинг</i> – до нього відносяться операції, в яких хоч би одна із сторін належить різним країнам. Він поділяється на імпорتنний, коли зарубіжною стороною є лізингодавець, і експортний, коли зарубіжною стороною є лізингоодержувач.</p>
За тривалістю дії угоди	<p><i>Довгостроковий лізинг</i> строком більше 3 років.</p> <p><i>Середньостроковий лізинг</i> строком від 1 до 3 років.</p> <p><i>Короткостроковий лізинг</i> строком до 1 року.</p>

Продовження табл. 2.1

1	2
За складом учасників	<p><i>Прямий лізинг</i> – це угода, при якій власник майна (постачальник) самостійно здає об’єкт в лізинг.</p> <p><i>Непрямий лізинг</i> – це угода, коли передача майна в лізинг відбувається через посередника.</p> <p><i>Роздільний (акціонерний, груповий, леверидж) лізинг</i> – це угода, при якій лізингодавці забезпечують лише частину суми, яка необхідна для придбання об’єкта лізингу, а частина контрактної вартості об’єкта лізингу, що залишилася, фінансується кредиторами (банками, іншими інвесторами).</p>
За природою об’єкта лізингу	<p><i>Рухомого майна.</i></p> <p><i>Нерухомого майна.</i></p> <p><i>Споживчих товарів тривалого користування.</i></p>
За терміном внесення платежів	<p><i>На початку періоду.</i></p> <p><i>В середині періоду.</i></p> <p><i>В кінці періоду.</i></p>
За періодичністю внесення платежів	<p><i>Річні.</i></p> <p><i>Піврічні.</i></p> <p><i>Квартальні.</i></p> <p><i>Місячні.</i></p>

З точки зору ведення бухгалтерського обліку суттєве значення має поділ лізингу за характером відносин власності на фінансовий і оперативний. Класифікація лізингу як фінансового або оперативного залежить від суті операції, а не від форми угоди, і виконується на початку лізингу.

Для визначення операції як фінансовий лізинг використовуються критерії, які окремо або в поєднанні обумовлюють класифікацію лізингу як фінансового, та умови, що підтверджують відношення лізингу саме до фінансового. Критерії та умови-підтвердження фінансового лізингу наведені на рисунку 2.1.

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ	
Критерії	Умови-підтвердження
1. Наприкінці строку дії лізингу право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача	1. У разі припинення лізингу лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача
2. Лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку строку лізингу є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізоване	2. Прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачу (наприклад, у формі знижки на лізингову плату, яка дорівнює більшій частині виручки від продажу об'єкту лізингу в кінці строку лізингу)
3. Строк дії лізингу становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься	3. Лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії угоди про лізинг за плату, яка нижча від ринкової
4. На початку строку дії лізингу теперішня вартість мінімальних лізингових платежів майже дорівнює справедливій вартості активу, переданого в лізинг	
5. Активи, передані в лізинг, мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій	

Рис. 2.1. Критерії і умови-підтвердження фінансового лізингу

Перші два критерії фінансового лізингу «Наприкінці строку дії лізингу право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача» та «Лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату

реалізації цього права, а на початку строку лізингу є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізоване» зазначаються в лізинговій угоді. Для визначення їх сутності необхідно встановити значення термінів: «право власності», «строк лізингу» та «справедлива вартість».

Правом власності згідно з Цивільним кодексом України [2] є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. В зв'язку з цим власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном.

Строк лізингу - це період дії невідмовного лізингового договору, а також період продовження цього договору, обумовлений на початку строку лізингу.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. При цьому термін «обізнані» означає, що зацікавлений покупець та зацікавлений продавець достатньо поінформовані про характеристики об'єкта оцінки справедливої вартості, його фактичне та потенційне використання, а також про стан ринку на дату операції. До того ж зацікавлений покупець мотивований, але не зобов'язаний купувати. Незалежними сторонами є такі суб'єкти лізингової угоди, які не мають між собою жодних особливих або конкретних стосунків, які зробили б ціну операції нехарактерною для умов ринку, оскільки вони діють самостійно. Справедлива вартість необоротних активів визначається в залежності від їх виду (таблиця 2.2).

Так, перший критерій фінансового лізингу (див. рис. 2.1) передбачає перехід права володіння, користування та розпорядження об'єктом лізингу до лізингоодержувача в кінці строку лізингу, а другий критерій фінансового лізингу дає лізингоодержувачу можливість викупу об'єкта лізингу за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання. В зв'язку з цим стосовно активу, що передається в лізинг з наступним викупом, до підписання лізингової угоди встановлюється його справедлива вартість, яка буде прийнята в розрахунках після закінчення строку дії лізингового договору.

**Визначення справедливої вартості
необоротних активів в залежності від їх видів**

Об'єкт обліку	Визначення справедливої вартості
Основні засоби: - земля та будівлі	Ринкова вартість
- машини та устаткування	Ринкова вартість. У разі відсутності даних про ринкову вартість - відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки
- інші основні засоби	Відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки
Нематеріальні активи	Поточна ринкова вартість. За відсутності такої вартості вони відображаються в складі гудвілу

Якщо перші два критерії фінансового лізингу не виконуються, то необхідно встановити відповідність лізингової угоди наступному третьому критерію: «Строк дії лізингу становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься». Для цього порівнюється строк лізингу, вказаний у договорі, зі строком корисного використання об'єкта лізингу. При цьому *строком корисного використання (експлуатації)* є очікуваний період часу, протягом якого основні засоби чи нематеріальні активи використовуватимуться банком або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний банком обсяг продукції (робіт, послуг). Строк корисного використання активу визначається на основі даних щодо аналогічних активів із залученням інженерно-технічних спеціалістів.

Якщо і цей критерій не виконується, то розглядається наступний – четвертий критерій фінансового лізингу: «На початку строку дії лізингу теперішня вартість мінімальних лізингових платежів майже дорівнює справедливій вартості активу, переданого в лізинг». Для визначення відповідності даної ознаки укладеній лізинговій угоді слід визначитись з термінами «лізингова плата», «мінімальні лізингові платежі», визначити їх

складові та модель для розрахунку теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів.

Лізингова плата згідно з Господарським кодексом України [7] - це фіксований платіж, який лізингоодержувач сплачує лізингодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. Лізингова плата має певну структуру. Основні її складові наведені на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Складові лізингового платежу

Мінімальні лізингові платежі - це платежі, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу (з вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті лізингодавцю, і непередбаченої лізингової плати), які збільшені:

- для лізингоодержувача - на суму гарантованої ліквідаційної вартості, встановленої лізингоодержувачем;
- для лізингодавця - на суму гарантованої ліквідаційної вартості, встановленої лізингодавцем.

Структура мінімального лізингового платежу надана на рисунку 2.3.

Мінімальні лізингові платежі	+	Сума лізингових платежів, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу
	-	Вартість послуг, податків, зборів, обов'язкових платежів, що підлягають сплаті лізингодавцю
	-	Непередбачена лізингова плата
	+	Гарантована ліквідаційна вартість, якщо об'єкт лізингу повертається лізингодавцю

Рис. 2.3. Модель розрахунку мінімального лізингового платежу

Гарантована ліквідаційна вартість визначається в залежності від сторони лізингової угоди, так:

- для лізингоодержувача – це частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною;

- для лізингодавця – це частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією.

Також виокремлюють *негарантовану ліквідаційну вартість*, якою є частина ліквідаційної вартості об'єкта лізингу, отримання якої лізингодавцем не забезпечується, або гарантується тільки пов'язаною з ним стороною. Частіше за все негарантована ліквідаційна вартість дорівнює нулю.

Призначення видів ліквідаційної вартості надано на рисунку 2.4.

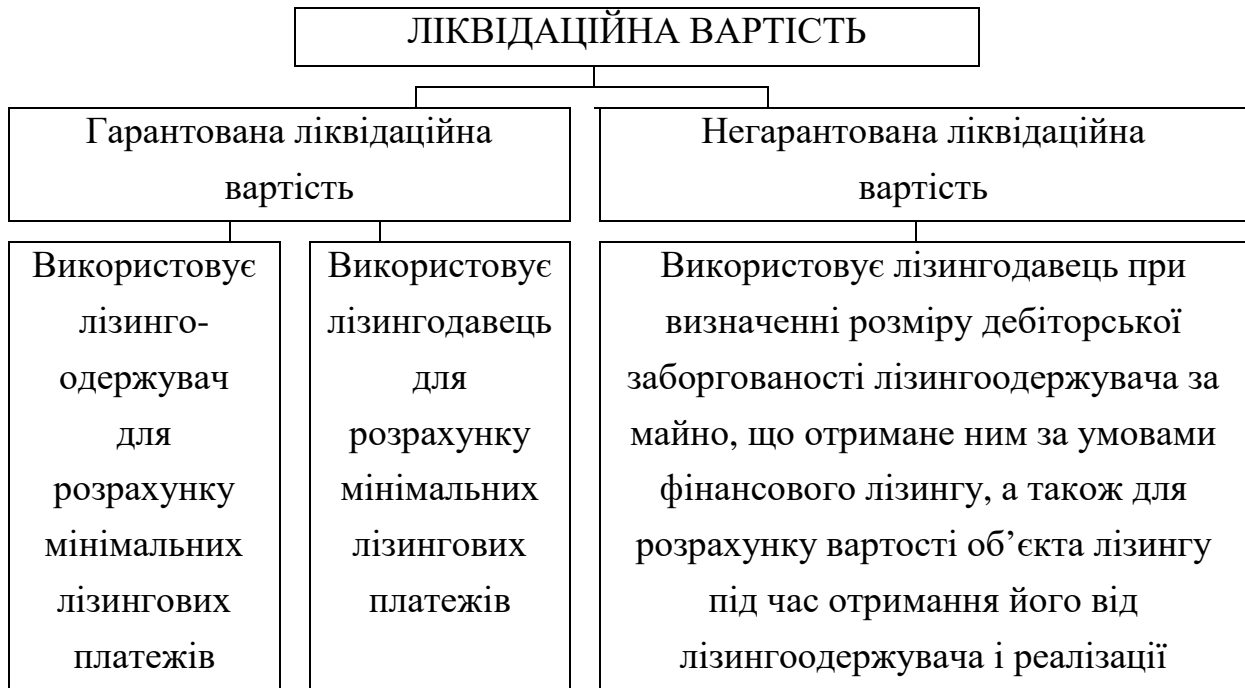

Рис. 2.4. Види ліквідаційної вартості та їх призначення в обліку суб'єктів лізингової угоди

Опис господарської ситуації 2.1.

Фактична вартість переданого в лізинг сейфа становить 150 000,00 грн.

Ціна лізингу – 118 000,00 грн. Після закінчення терміну лізингу дилер гарантує, що сейф буде продано за 28 000,00 грн.

Необхідно: визначить ліквідаційну вартість після закінчення строку лізингової угоди та її гарантовану і негарантовану частини.

Вирішення.

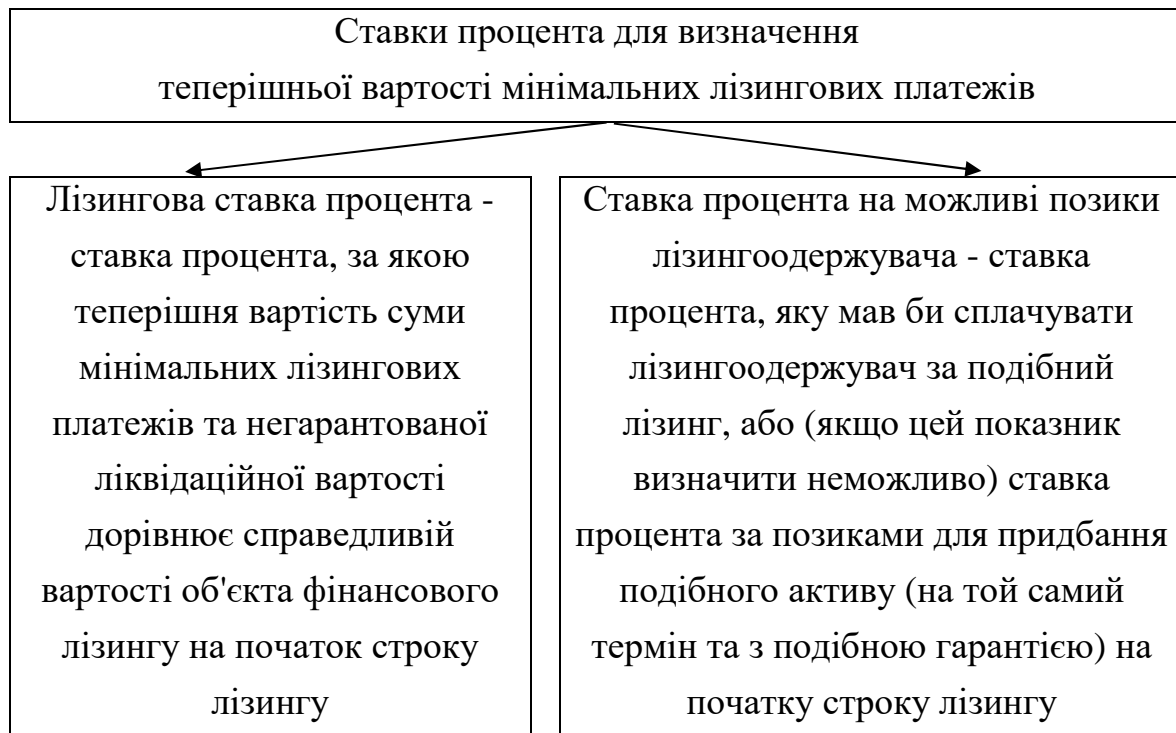
Очікувана ліквідаційна вартість після закінчення строку лізингової угоди повинна становити:

$$150\ 000,00 - 118\ 000,00 = 32\ 000,00 \text{ грн.}$$

Сума, яку гарантує дилер, - 28 000 грн. – є гарантованою ліквідаційною вартістю. Різниця між очікуваною ліквідаційною вартістю і вартістю, яку гарантує дилер, є негарантованою ліквідаційною вартістю:

$$32\ 000,00 - 28\ 000,00 = 4\ 000,00 \text{ грн.}$$

Теперішня вартість мінімальних лізингових платежів, яка порівнюється зі справедливою вартістю активу в четвертому критерії фінансового лізингу, розраховується із застосуванням лізингової ставки процента, а за її відсутності – ставки процента на можливі позики лізингоодержувача (рисунок 2.5).

*Рис. 2.5. Визначення ставки процента для розрахунку
теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів*

При розрахунку теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів також враховується (див. табл. 2.1):

- термін внесення платежу: на початку, в середині або в кінці розрахункового періоду, яким може бути місяць, квартал, рік;
- періодичність платежів: раз у рік, раз у півріччя, раз у квартал, раз у місяць;
- розмір і періодичність сплати: рівновеликі з постійною періодичністю; нерівновеликі з постійною періодичністю; нерівновеликі з непостійною періодичністю лізингові платежі.

Найчастіше мінімальні лізингові платежі є рівновеликими і

вносяться лізингоодержувачем з постійною періодичністю, такі платежі ще називають ануїтетними.

Теперішня вартість ануїтетних мінімальних лізингових платежів визначається за моделями:

а) у разі сплати ануїтетних мінімальних лізингових платежів в кінці року:

$$PV (\text{МЛП}) = \sum_{n=1}^N \frac{\text{МЛП}}{(1+r)^n}, \quad (2.1)$$

де МЛП - ануїтетний мінімальний лізинговий платіж, грн;

PV (МЛП) - теперішня вартість ануїтетних мінімальних лізингових платежів, грн;

n – номер року, що змінюється від 1 до N;

r – лізингова ставка процента або ставка процента на можливі позики лізингоодержувача, част.од.;

б) у разі сплати ануїтетних мінімальних лізингових платежів на початку року:

$$PV (\text{МЛП}) = \sum_{n=1}^N \frac{\text{МЛП}}{(1+r)^{(n-1)}}; \quad (2.2)$$

в) у разі сплати ануїтетних мінімальних лізингових платежів в кінці кожного періоду, кількість яких в році дорівнює m:

$$PV (\text{МЛП}) = \sum_{n \cdot m=1}^{N \cdot m} \frac{\text{МЛП}}{(1+r/m)^{n \cdot m}}; \quad (2.3)$$

г) у разі сплати ануїтетного платежу на початку кожного періоду, кількість яких в році дорівнює m:

$$PV (\text{МЛП}) = \sum_{n \cdot m=1}^{N \cdot m} \frac{\text{МЛП}}{(1+r/m)^{(n \cdot m-1)}}. \quad (2.4)$$

Опис господарської ситуації 2.2.

01.04.2014 банк отримав від клієнта-суб'єкта господарювання у лізинг офісне обладнання, справедлива вартість якого становить 250 000,00 грн. Строк лізингу - 2 роки, лізингова ставка процента - 28 %. Банк зобов'язаний сплачувати ануїтетні мінімальні лізингові платежі наприкінці кожного кварталу в сумі 41 865,00 грн.

Необхідно: визначити теперішню вартість мінімальних лізингових платежів та встановити відповідність лізингової угоди четвертому критерію фінансового лізингу.

Вирішення.

Теперішня вартість ануїтетних мінімальних лізингових платежів, що сплачуються наприкінці кожного кварталу, визначаються за моделлю (2.3). При цьому МЛП = 41 865,00 грн, $r = 28\%$, $N = 2$ роки, $m = 4$ квартали. Розрахунки представимо в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Розрахунок теперішньої вартості ануїтетних мінімальних лізингових платежів, грн

Номер періоду (n·m), дата	Ануїтетні мінімальні лізингові платежі, грн	Коефіцієнт дисконтування $\left(\frac{1}{(1+r/m)^{n \cdot m}} \right)$, част. од.	Теперішня вартість мінімальних лізингових платежів, грн
1 (30.06.14)	41 865,00	0,934579	39 126,15
2 (30.09.14)	41 865,00	0,873439	36 566,52
3 (31.12.14)	41 865,00	0,816298	34 174,32
4 (31.03.15)	41 865,00	0,762895	31 938,60
5 (30.06.15)	41 865,00	0,712986	29 849,16
6 (30.09.15)	41 865,00	0,666342	27 896,41
7 (31.12.15)	41 865,00	0,62275	26 071,43
8 (31.03.16)	41 865,00	0,582009	24 365,81
Разом	334 920,00	5,971298	249 988,40

Теперішня вартість ануїтетних мінімальних лізингових платежів становить 249 988,40 грн, що майже дорівнює їх справедливій вартості 250 000,00 грн. В зв'язку з цим лізингова угода визначається як фінансова.

Якщо жодний з перших чотирьох критеріїв фінансового лізингу не виконуються, то слід розглядати наступний п'ятий та умови-підтвердження. Їх формулювання є досить прозорими для розуміння і частіше за все потребують прямої відповіді «так» чи «ні». Слід підкреслити, що, окрім перших двох критеріїв фінансового лізингу, інші три критерії та умови-підтвердження не передбачають перехід права власності на об'єкт лізингу до лізингоодержувача наприкінці строку лізингу, разом з тим, вони цей перехід не заперечують.

Облік лізингу в банку незалежно від його виду, починається з дати підписання лізингової угоди або дати прийняття сторонами зобов'язань щодо її основних положень і триває впродовж періоду дії невідмовної лізингової угоди, а також впродовж періоду продовження цієї угоди, який обумовлений на початку строку лізингу.

Процес обліку лізингу є безперервним. Разом з тим, його можна умовно поділити на етапи, які наведені в таблиці 2.4. Ці етапи можуть виконуватися зі зміною послідовності виконання, а деякі з них, в залежності від суб'єкту лізингу, умов конкретної лізингової угоди, можуть не виконуватися.

2.2. Поетапний облік операцій з фінансового лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку

За умовами фінансового лізингу передбачається передача лізингоодержувачу всіх ризиків і вигід, пов'язаних з правом власності на актив. В зв'язку з цим актив, що надається в лізинг, обліковує на своїх балансових рахунках лізингоодержувач, який також здійснює нарахування амортизації (зносу). При цьому у лізингоодержувача виникають пов'язані з лізингом фінансові витрати, а у лізингодавця фінансові доходи, які є складовою лізингового платежу.

В загальному випадку фінансові доходи лізингодавця і фінансові витрати лізингоодержувача є рівними і їх розмір залежить від терміну сплати лізингових платежів:

- якщо лізинговий платіж вноситься на початку звітного періоду, то сума фінансових доходів (витрат) у сумі першого лізингового платежу дорівнює нулю, тобто увесь перший лізинговий платіж зараховується як компенсація вартості об'єкта лізингу;

Таблиця 2.4

Етапи операцій з лізингу основних засобів та нематеріальних активів в банку, виокремленні для цілей обліку

Етап	Фінансовий лізинг		Оперативний лізинг	
	лізингодавець	лізингоодержувач	лізингодавець	лізингоодержувач
I	Укладання договору і передача активу в лізинг	Надходження активу в лізинг	Укладання договору і передача активу в лізинг	Надходження активу в лізинг
II	Формування спеціального резерву і визнання зменшення корисності утвореного фінансового активу	Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності		-
III	-	Амортизація активу		-
IV	Нарахування і отримання лізингових платежів	Нарахування і сплата лізингових платежів	Нарахування і отримання лізингових платежів	Нарахування і сплата лізингових платежів
V	-	Підтримання активу в робочому стані	-	Підтримання активу в робочому стані
VI	-	Поліпшення (удосконалення) активу	-	Поліпшення (удосконалення) активу
VII	Надходження активу з лізингу	Вибуття активу	Надходження активу з лізингу	Вибуття активу
VIII	-	Перехід права власності на актив	-	-

- якщо лізинговий платіж вноситься в кінці звітної періоду, то сума фінансових доходів (витрат) у сумі першого лізингового платежу дорівнює добутку зобов'язання і лізингової ставки процента;

- в наступних лізингових платежах містяться і фінансові доходи (витрати), і компенсація вартості об'єкта лізингу, причому сума фінансових доходів (витрат) становить добуток зобов'язання і лізингової ставки процента (див. рис. 2.5).

Опис господарської ситуації 2.3.

01.04.2014 банк отримав від клієнта суб'єкта господарювання у лізинг офісне обладнання. Строк лізингу 2 роки, лізингова ставка процента 28 %. Банк зобов'язується сплачувати ануїтетні мінімальні лізингові платежі наприкінці кожного кварталу в сумі 41 865,00 грн.

Необхідно: визначити фінансові доходи (витрати) суб'єктів лізингу в кожному лізинговому платежу.

Вирішення.

Для встановлення суми фінансових доходів (витрат) суб'єктів лізингу потрібно порівняти майбутню і теперішню вартості мінімальних лізингових платежів.

Майбутня вартість мінімальних лізингових платежів FV (МЛП) визначається множенням суми ануїтетного мінімального лізингового платежу на кількість разів його внесення:

$$FV (\text{МЛП}) = 41\,865,00 \cdot 8 = 334\,920,00 \text{ грн.}$$

Теперішня вартість мінімальних лізингових платежів розраховується із застосуванням лізингової ставки процента, а за її відсутності, – то із застосуванням ставки процента на можливі позики лізингоодержувача (див. рис. 2.5) за допомогою формул (2.1-2.4). Теперішня вартість мінімальних лізингових платежів становить 249 988,40 грн. (див. табл. 2.3).

Загальна сума фінансових доходів (витрат) становить:

$$334\,920,00 - 249\,988,40 = 84\,935,60 \text{ грн.}$$

Загальна сума фінансових доходів (витрат) розподіляється впродовж строку лізингу. Сума фінансового доходу (витрат) в кожному лізинговому платежу визначається як добуток залишку зобов'язання з лізингу на

початок періоду, в якому сплачується лізинговий платіж, і лізингової ставки процента. За умовами господарської ситуації 2.3 сума зобов'язання з лізингу погашається щоквартально, що є передумовою постійного зменшення фінансових доходів (витрат) суб'єктів лізингу.

У договорі про фінансовий лізинг для визначення складових лізингового платежу і їх впливу на залишок зобов'язання з лізингу наводять певні розрахунки, які для умов даної господарської ситуації зображені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Розрахунок лізингових платежів у разі їх сплати на початку кожного кварталу при лізинговій ставці процента 28%, грн.

Номер періоду (п. м), дата	Ануїтетні мінімальні лізингові платежі	Фінансові доходи (витрати) суб'єктів лізингу	Компенсація вартості об'єкта лізингу	Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду
0 (01.04.14)	-			249 988,40
1 (30.06.14)	41 865,00	17 499,19	24 365,81	225 622,59
2 (30.09.14)	41 865,00	15 793,58	26 071,42	199 551,17
3 (31.12.14)	41 865,00	13 968,58	27 896,42	171 654,75
4 (31.03.15)	41 865,00	12 015,83	29 849,17	141 805,58
5 (30.06.15)	41 865,00	9 926,39	31 938,61	109 866,97
6 (30.09.15)	41 865,00	7 690,69	34 174,31	75 692,66
7 (31.12.15)	41 865,00	5 298,49	36 566,51	39 126,17
8 (31.03.16)	41 865,00	2 738,83	39 126,17	0,00
Разом	334 920,00	84 931,58	249 988,42	

Фінансові доходи (витрати) суб'єктів лізингу, наприклад, для періоду 3, що сплачуються 31.12.2014, визначались наступним чином:

$$199\,551,17 \cdot 0,28 : 4 = 13\,968,58 \text{ грн.}$$

Компенсація вартості об'єкта лізингу:

$$41\,865,00 - 13\,968,58 = 27\,896,42 \text{ грн.}$$

Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду:

$$199\,551,17 - 27\,896,42 = 171\,654,75 \text{ грн.}$$

Проведені розрахунки дозволили встановити фінансові доходи

(витрати) суб'єктів лізингу в кожному лізинговому платежу, та визначити частину лізингового платежу, яка спрямовується на погашення зобов'язання з лізингу.

2.2.1. Облік операцій з фінансового лізингу в лізингодавця

Фінансовий лізинг у лізингодавця умовно поділяється для цілей обліку на етапи (див. таблицю 2.4):

I. Укладання договору і передача активу в лізинг;

II. Формування спеціального резерву і визнання зменшення корисності утвореного фінансового активу;

IV. Нарахування і отримання лізингових платежів;

VII. Надходження активу з лізингу.

Етап I. Укладання договору і передача активу в лізинг. Договір з фінансового лізингу укладається між лізингодавцем і лізингоотримувачем. Разом з тим, витрати, пов'язані з укладанням і виконанням договору лізингу, згідно з законодавством, несе і відображає в своєму в обліку лізингодавець (рисунок 2.6).

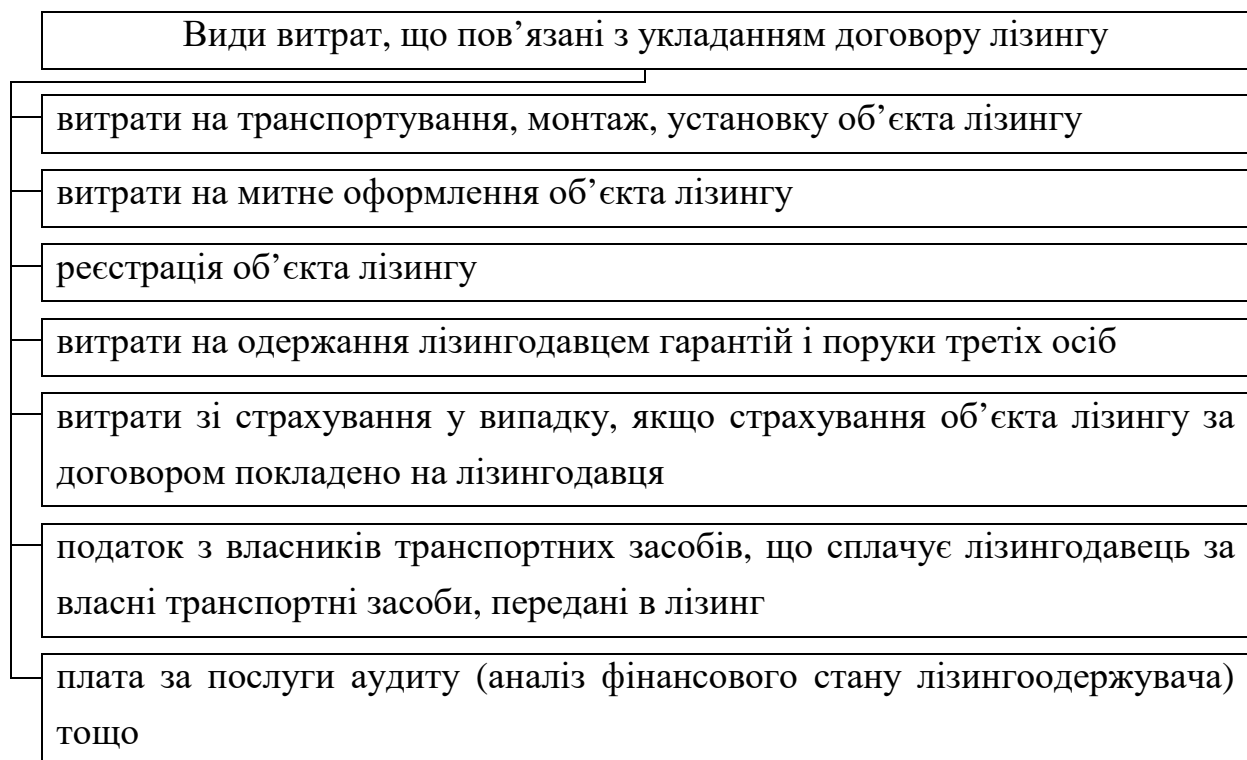

Рис. 2.6. Витрати лізингодавця, пов'язані з укладанням договору лізингу

Понесені лізингодавцем витрати, що пов'язані з укладанням договору про фінансовий лізинг, збільшують вартість лізингу під час первісного визнання дебіторської заборгованості лізингоодержувача і є тими витратами, що не прямо компенсуються лізингоодержувачем, а підлягають амортизації впродовж строку лізингу з віднесенням на витрати діяльності.

Первісне визнання дебіторської заборгованості лізингоодержувача з фінансового лізингу відбувається в момент передачі лізингодавцем йому об'єкта лізингу. Передача об'єкта лізингу, з одного боку, потребує відображення в обліку лізингодавця вибуття об'єкта лізингу до лізингоодержувача, а з другого, – визнання дебіторської заборгованості лізингоодержувача з фінансового лізингу.

Вибуття об'єкта лізингу від лізингодавця до лізингоодержувача передбачає списання його вартості і накопиченої амортизації, тобто очищення рахунків, на яких здійснювався облік об'єкта лізингу:

а) основний засіб: 4400 (А) «Основні засоби», 4409 (КА) «Знос основних засобів»;

б) нематеріальний актив: 4300 (А) «Нематеріальні активи», 4309 (КА) «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

Дебіторську заборгованість лізингоодержувача з фінансового лізингу лізингодавець визнає у сумі мінімальних лізингових платежів і негарантованої ліквідаційної вартості та відображає за рахунками в залежності від виду лізингоодержувача:

а) інший банк: 1520 (А) «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам»;

б) суб'єкт господарювання: 2071 (А) «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»;

в) фізична особа: 2211 (А) «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам».

Одночасно відображаються витрати, пов'язані з укладанням договору про фінансовий лізинг за дебетом рахунків:

а) інший банк: 1525 (А) «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;

б) суб'єкт господарювання: 2075 (А) «Неамортизована премія за

кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

в) фізична особа: 2215 (А) «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам».

В таблиці 2.6 наведені рахунки, які використовуються для обліку фінансового лізингу в лізингодавця.

Етап II. Формування спеціального резерву через зменшення корисності утвореного фінансового активу. Фінансовий лізинг за економічною сутністю прирівнюється до кредиту, тому облік заборгованості за фінансовим лізингом у лізингодавця слід вести з дотриманням вимог Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженої постановою Правління НБУ від 27.12.2007 № 481 [8]. Дана інструкція потребує одночасно з наданням активів у фінансовий лізинг формувати спеціальний резерв, розмір якого залежить від оцінених ризиків за операцією, зростання яких свідчить про зменшення корисності утвореного фінансового активу.

В загальному розумінні *фінансовий актив* – це будь-який актив, який є наданим кредитом, розміщеним депозитом, коштами банків у розрахунках, коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках, цінним папером, дебіторською заборгованістю, погашення якої здійснюватиметься з використанням грошей або іншого фінансового інструменту. В фінансовому лізингу *фінансовим активом* є дебіторська заборгованість лізингоотримувача, погашення якої здійснюватиметься з використанням грошей.

Для формування спеціального резерву банк має право поділяти фінансові активи на суттєві активи та активи, які не є суттєвими. До фінансових активів, які не є суттєвими, належать кредити, надані фізичній особі, у тому числі як суб'єкту підприємницької діяльності, загальна сума боргу за якими не перевищує 50 000,00 грн, або еквівалент цієї суми в іноземній валюті, визначений за офіційним валютним курсом, установленим НБУ на дату формування резерву (таблиця 2.7).

Таблиця 2.6

Рахунки для обліку фінансового лізингу в лізингодавця

Назва об'єкта обліку	Тип рахунка	Суб'єкти лізингу		
		інші банки	суб'єкти господарювання	фізичні особи
1	2	3	4	5
Фінансовий лізинг (оренда)	А	1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам»	2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»	2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам»
Неамортизована премія за фінансовим лізингом	А	1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»	2075 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»	2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»
Неамортизований дисконт	КА	1526 «Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам»	2076 «Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»	2216 «Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»
Прострочена заборгованість	А	1527 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам»	2077 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»	2217 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5
Нараховані доходи	А	1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»	2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»	2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»
Прострочені нараховані доходи	А	1529 «Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»	2079 «Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»	2219 «Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»
Процентні доходи	П	6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»	6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»	6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам»
Доходи (витрати) під час первісного визнання	П	6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»		
фінансових активів	А	7390 «Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»		

Таблиця 2.7

Види фінансових активів банку за суттєвістю

Вид активу за суттєвістю	Визначення активу	Підхід до оцінки ризику
Активи, які не є суттєвими	Кредити, надані фізичній особі, у тому числі, як суб'єкту підприємницької діяльності, загальна сума боргу за якими не перевищує 50 000,00 грн, або еквівалент цієї суми в інвалюті, визначений за курсом НБУ на дату формування резерву	Об'єднуються у групи фінансових активів. Ризик оцінюється на портфельній основі, ґрунтуючись на кількості днів прострочення боргу позичальником
Суттєві активи	Інші активи, ніж активи, які не є суттєвими	Кожний фінансовий актив розглядається окремо. Ризик оцінюється на індивідуальній основі, ґрунтуючись на фінансовому стані позичальника, ліквідності забезпечення тощо

Фінансові активи, які не є суттєвими, об'єднуються у групи фінансових активів, і ризик за ними оцінюється на портфельній основі, ґрунтуючись на кількості днів прострочення боргу. Усі інші активи є суттєвими. За суттєвими фінансовими активами банк оцінює ризик на індивідуальній основі. Банк не має права включати до групи фінансових активів той актив, який виник унаслідок заміни активу.

Об'єктами фінансового лізингу є основні засоби та нематеріальні активи, вартість яких є значно більшою за 50 000,00 грн, тому дебіторська заборгованість лізингоодержувача з фінансового лізингу класифікується як суттєві активи, ризик за якими слід оцінювати на індивідуальній основі.

Розмір спеціального резерву через зменшення корисності утримуваного фінансового активу створюється банком після його первісного визнання в сумі, що є різницею між балансовою вартістю фінансового активу та теперішньою вартістю попередньо оцінених

майбутніх грошових потоків за цим активом, що показано на рисунку 2.7.

$$\text{Зменшення корисності фінансового активу} = \text{Балансова вартість фінансового активу} - \text{Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим активом}$$

Рис. 2.7. Визначення розміру спеціального резерву через зменшення корисності фінансового активу

Зменшення корисності утримуваного фінансового активу може бути наслідком однієї або кількох подій, які відбулися після первісного визнання активу. До того ж є можливість достовірно визначити їх вплив на попередньо оцінені майбутні грошові потоки від фінансового активу. Основні події, що свідчать про зменшення корисності фінансового активу, представлені на рисунку 2.8.

Рис. 2.8. Події, що вказують на зменшення корисності фінансового активу

Балансова вартість фінансового активу визначається за даними обліку, а теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим активом отримується в результаті дисконтування

майбутніх грошових потоків за фінансовим активом, складові яких наведені на рисунку 2.9.

Майбутні грошові потоки	
+	очікувані платежі за основним боргом та процентами включаються у періоди відповідно до умов договору
+	прострочені платежі з основного боргу та процентів включаються у періоди, що узгоджені з клієнтом у договорі; у разі неузгодження з клієнтом строків надходження прострочених платежів банк-лізингодавець згідно з внутрішньобанківським положенням або включає їх в останній період, визначений договором або зовсім не враховує
+	кошти від реалізації застави (незалежно від імовірності звернення до стягнення такої застави) враховуються на дату, з якої банк починає формувати резерв за фінансовим лізингом, з урахуванням часу, необхідного для реалізації застави
-	витрати на реалізацію застави з урахуванням часу їх виникнення
±	інші грошові потоки за фінансовим лізингом

Рис. 2.9. Складові майбутніх грошових потоків за фінансовим активом

Загальна сума недисконтованих майбутніх грошових потоків, у тому числі грошових потоків від реалізації застави, не може перевищувати суму платежів, що передбачена договором про фінансовий лізинг.

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків для фінансових активів з фіксованою процентною ставкою визначається шляхом дисконтування попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за первісною ефективною ставкою відсотка, а для фінансових активів із плаваючою процентною ставкою застосовується ефективна ставка відсотка, що була визначена під час останньої зміни номінальної процентної ставки (рисунок 2.10).

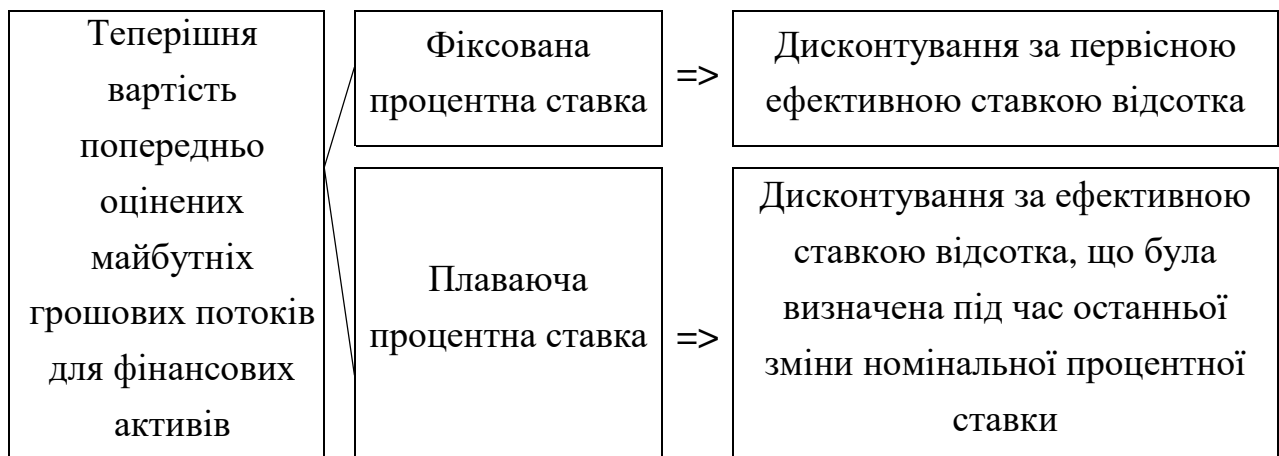

Рис. 2.10. Підхід до визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків за фінансовим активом

Попередньо оцінені майбутні грошові потоки частіше за все є не рівними і надходять до банку-лізингодавця з непостійною періодичністю, тому для визначення їх теперішньої вартості використовувати формули (2.1-2.4) неможливо.

Теперішню вартість нерівних грошових потоків, що надходять з непостійною періодичністю, слід визначати за формулою:

$$PV (CF) = \sum_{i=1}^I \frac{CF_i}{(1 + r_{\text{еф}})^{T_i}}, \quad (2.5)$$

де $PV (CF)$ - теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим активом;

i – номер періоду, в якому надходить грошовий потік, $i = 1 \dots I$;

I - кількість грошових потоків;

CF_i - попередньо оцінений майбутній грошовий потік за i -тий період;

$r_{\text{еф}}$ - ефективна ставка відсотка, розрахована під час первісного визнання фінансового активу (первісна ефективна ставка відсотка) або під час останньої зміни номінальної процентної ставки (для фінансових активів з плаваючою процентною ставкою);

T_i - тривалість періоду (термін) до виникнення i -го майбутнього грошового потоку.

Попередньо оцінений майбутній грошовий потік за і-тий період може бути неоднорідним і включати декілька грошових потоків (див. рис. 2.9), в зв'язку з цим CF_i визначається за формулою:

$$CF_i = \sum_{m=1}^M CF_{mi}, \quad (2.6)$$

де m – вид грошового потоку;

M – кількість видів грошових потоків за лізингом.

Розрахунок ефективної ставки відсотка банки здійснюють згідно з методикою, що викладена в Правилах бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, що затверджені постановою правління НБУ від 18.06.2003 № 255 [9].

Ефективна ставка відсотка в [9] визначена як ставка, що точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Розрахунок ефективної ставки відсотка включає рекомендується в [10] здійснювати послідовно (рис. 2.11).

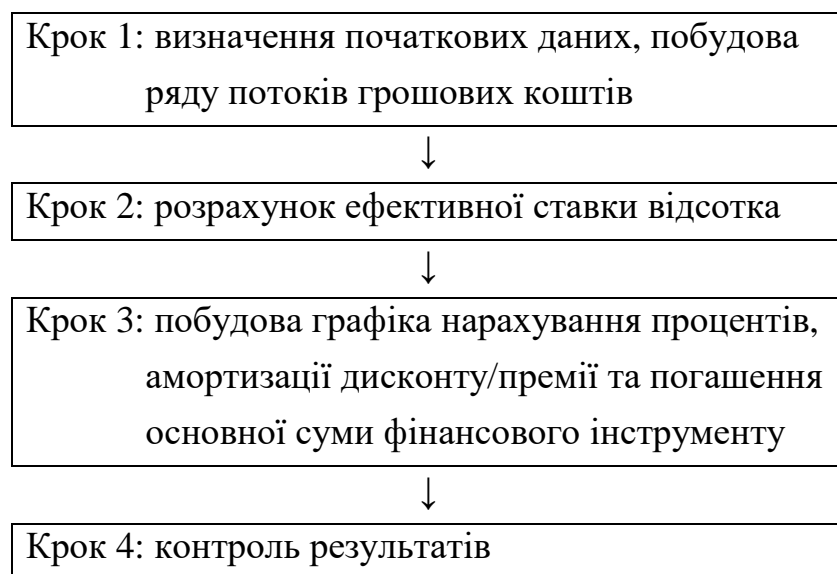

Рис. 2.11. Послідовність розрахунку ефективної ставки відсотка

Виконання першого кроку послідовності розрахунку ефективної ставки відсотка полягає у визначенні майбутніх грошових потоків, що зображені на рисунку 2.9, та впорядкування їх за датою надходження. Періоди, через які надходять грошові потоки, повинні бути однаковими, навіть якщо для цього тривалість буде складати одну добу.

В часовому ряді потоків грошових коштів обов'язково повинен бути нульовий період, у якому фіксуються дебіторська заборгованість лізингоодержувача, що виникла в результаті отримання від банку-лізингодавця об'єкта лізингу.

Різноюнаправлені потоки грошових коштів включаються у розрахунок з протилежними математичними знаками. Наприклад, вартість об'єкта лізингу, що надана лізингоодержувачу, включається у розрахунок зі знаком «мінус», а суми майбутніх мінімальних лізингових платежів включають у розрахунок зі знаком «плюс». Таким чином, величина потоку грошових коштів для нульового періоду є від'ємною.

Приклад графіку потоків грошових коштів за фінансовим лізингом, що побудований з урахуванням облікових періодів, наведено в таблиці 2.8.

На другому кроці проводиться безпосередньо розрахунок ефективної ставки відсотка за допомогою формули 2.5.

Слід відзначити, що розрахований розмір ефективної ставки відсотка може відрізнятись від лізингової ставки процента, а за її відсутності – ставки процента на можливі позики лізингоодержувача (див. рис. 2.5) через наявність грошових потоків, які виникають додатково до тих, що обчислюються за ставкою процента.

Так, наприклад, при розрахунку ефективної ставки відсотка за кредитними операціями в обов'язковому порядку включаються платежі з обслуговування кредиту, розміри і терміни сплати яких відомі на момент укладення кредитного договору (рисунок 2.12). У розрахунок ефективної ставки відсотка можуть не включатися передбачені кредитним договором платежі позичальника з обслуговування кредиту, величина і (або) строки сплати яких залежать від рішення позичальника та (або) варіантів його поведінки, що також надано на рисунку 2.12.

Таблиця 2.8

**Графік потоків грошових коштів
за фінансовим лізингом автомобіля у лізингодавця, грн.**

Потоки грошових коштів (m=1,M)	Номери рівновеликих облікових періодів (i=1,I)						
	0	1	2	3	4	5	6
1. Вартість об'єкта лізингу	-240 000,00						
2. Мінімальний лізинговий платіж, в тому числі:		100 000,00	90 000,00	80 000,00	70 000,00	60 000,00	50 000,00
2.1. Погашення вартості автомобіля		40 000,00	40 000,00	40 000,00	40 000,00	40 000,00	40 000,00
2.2. Проценти		60 000,00	50 000,00	40 000,00	30 000,00	20 000,00	10 000,00
3. Витрати лізингоодержувача, пов'язані з укладанням договору лізингу	10 000,00						
Разом	-230 000,00	100 000,00	90 000,00	80 000,00	70 000,00	60 000,00	50 000,00

Рис. 2.12. Платежі з обслуговування кредиту в банку, класифіковані за включенням до грошових потоків при розрахунку ефективної ставки відсотка

На третьому кроці послідовності розрахунку ефективної ставки відсотка здійснюється нарахування процентів, амортизації дисконту або премії та визначення частини платежу, що спрямовується на погашення основної суми фінансового активу. Результати розрахунків оформляються за формою таблиці 2.9.

На четвертому кроці проводиться перевірка отриманих результатів розрахунків.

Розрахована у такий спосіб ефективна ставка відсотка є базовою при визначенні теперішньої вартості очікуваних грошових потоків за фінансовим лізингом, що надходять з непостійною періодичністю у нерівних сумах (див. формулу 2.5).

Таблиця 2.9

**Графік нарахування процентів, амортизації дисконту або премії та погашення основної суми зобов'язання
за фінансовим лізингом у лізингодавця, грн**

Обліковий період (i)	Залишок зобов'язання з лізингу на початок періоду	Очікуваний грошовий потік	Ефективна ставка відсотка або внутрішня норма рентабельності, %	Визнання процентів			Неамортизована премія (дисконт)
				Усього за ефективною ставкою відсотка	Фінансові доходи лізингодавця	Амортизація премії (+) (дисконту (-))	
0	240 000,00	-	-	-	-	-	10 000,00
1	240 000,00	100 000,00	26,1905	62 857,20	60 000,00	2 857,20	7 142,80
2	200 000,00	90 000,00	26,1905	52 381,00	50 000,00	2 381,00	4 761,80
3	160 000,00	80 000,00	26,1905	41 904,80	40 000,00	1 904,80	2 857,00
4	120 000,00	70 000,00	26,1905	31 428,60	30 000,00	1 428,60	1 428,40
5	80 000,00	60 000,00	26,1905	20 952,40	20 000,00	952,40	476,00
6	40 000,00	50 000,00	26,1905	10 476,00	10 000,00	476,00	0,00
Разом	0,00	450 000,00	-	220 000,00	210 000,00	10 000,00	

Опис господарської ситуації 2.4.

01.04.2014 банк надав клієнту-фізичній особі у лізинг автомобіль вартістю 240 000,00 грн. Строк лізингу - 6 років, по завершенні якого автомобіль переходить у власність лізингоодержувача. При оформленні лізингової угоди банк-лізингоотримувач сплатив на користь банку лізингодавця 10 000,00 грн. Вартість автомобіля погашається лізингоотримувачем рівними частинами. Лізингова ставка процента 25 %. Лізингові платежі сплачуються клієнтом щорічно в кінці року.

Необхідно: визначити потоки грошових коштів за фінансовим лізингом, обчислити ефективну ставку відсотка і побудувати графік нарахування процентів, амортизації дисконту або премії та погашення основної суми зобов'язання за фінансовим лізингом.

Вирішення.

До потоків грошових коштів за фінансовим лізингом входять:

- витрати лізингоодержувача, пов'язані з укладанням договору лізингу, що сплачені на користь лізингодавця: 10 000,00 грн;
- дебіторська заборгованість лізингоодержувача з фінансового лізингу: - 240 000,00 грн;
- частина лізингового платежу, спрямована на погашення вартості автомобіля: $240\ 000,00 : 6 = 40\ 000,00$ грн в рік;
- частина лізингового платежу, що є платою за використання позикових коштів: фінансові доходи лізингодавця.

В лізинговому платежі першого року фінансові доходи становили:

$$240\ 000,00 \cdot 0,25 = 60\ 000,00 \text{ грн.}$$

Тому лізинговий платіж першого року становив:

$$40\ 000,00 + 60\ 000,00 = 100\ 000,00 \text{ грн.}$$

В лізинговому платежі другого року фінансові доходи становили:

$$(240\ 000,00 - 40\ 000,00) \cdot 0,25 = 50\ 000,00 \text{ грн.}$$

Тому лізинговий платіж другого року становив:

$$40\ 000,00 + 50\ 000,00 = 90\ 000,00 \text{ грн.}$$

Аналогічні розрахунки за наступними періодами.

Потоки грошових коштів за фінансовим лізингом автомобіля наведені в таблиці 2.8.

Опис господарської ситуації 2.5.

Господарська ситуація 2.4 дещо змінилася: 31.03.2015 банк не отримав від клієнта планову суму лізингового платежу. Аналіз фінансового стану лізингодержувача встановив його неплатоспроможність. Оформлена відстрочка на 1 рік за усіма платежами. Погашення несплачених в строк фінансових доходів віднесено на кінець строку лізингу.

Необхідно: розрахувати спеціальний резерв у зв'язку зі зменшенням корисності утримуваного фінансового активу.

Вирішення.

Графік потоків грошових коштів за фінансовим лізингом змінився через надання відстрочки на 1 рік та перенесення строку сплати фінансових доходів на останній рік строку лізингу, що показано в таблиці 2.10.

Так, нараховані, але неотримані, фінансові доходи лізингодавця в першому році строку лізингу склали 60 000,00 грн. На їх розмір збільшено балансову вартість фінансового активу, яка з урахуванням прострочених процентів на 31.03.2015 становила:

$$240\ 000,00 + 60\ 000,00 = 300\ 000,00 \text{ грн.}$$

Тому фінансові доходи лізингодавця в другий рік лізингу нараховані в розмірі, більшому за попередньо розрахований:

$$300\ 000,00 \cdot 0,25 = 75\ 000,00 \text{ грн.}$$

Погашення вартості автомобіля відбувається за раніше встановленим графіком: $240\ 000,00 : 6 = 40\ 000,00$ грн в рік.

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим лізингом у лізингодавця за ефективною ставкою відсотка 26,1905% склала: 292 261,81 грн.

Таким чином, розмір спеціального резерву через зменшення корисності утримуваного фінансового активу слід сформулювати у розмірі:

$$300\ 000,00 - 292\ 261,81 = 7\ 738,19 \text{ грн.}$$

За результатами розрахунків спеціального резерву у зв'язку зі зменшенням корисності фінансового активу складаються проводки, які стосуються рахунків, що надані в таблиці 2.11.

Таблиця 2.10

**Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим лізингом
у лізингодавця визначена за фіксованою процентною ставкою станом на 31.03.2015, грн**

Дата	Номер обліко- вого року (i)	Залишок зобов'язання з лізингу на початок періоду	Попередньо оцінений майбутній грошовий потік			Ефективна ставка відсотка або внутрішня норма рентабельності, %	Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків
			Компенсація вартості об'єкта лізингу	Фінансові доходи лізинго- давця	Разом		
01.04.14		240 000,00	-	-	-	-	-
31.03.15	0	240 000,00	0,00	60 000,00	0,00	26,1905	0,00
31.03.16	1	300 000,00	40 000,00	75 000,00	115 000,00	26,1905	91 132,06
31.03.17	2	260 000,00	40 000,00	65 000,00	105 000,00	26,1905	65 938,03
31.03.18	3	220 000,00	40 000,00	55 000,00	95 000,00	26,1905	47 276,32
31.03.19	4	180 000,00	40 000,00	45 000,00	85 000,00	26,1905	33 520,64
31.03.20	5	140 000,00	40 000,00	35 000,00	75 000,00	26,1905	23 438,40
31.03.21	6	100 000,00	100 000,00	25 000,00	125 000,00	26,1905	30 956,37
Разом	-	0,00	300 000,00	360 000,00	600 000,00	-	292 261,81

Таблиця 2.11

Рахунки, що використовуються при обліку спеціального резерву через зменшення корисності фінансового активу

Об'єкт обліку	Тип рахунка	Вид лізингоодержувача	
		інший банк	суб'єкти господарювання та фізичні особи
Резерви під заборгованість	КА	1590 «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями»	2400 «Резерви під кредити, що оцінюються на індивідуальній основі»
Відрахування в резерви під заборгованість	АП	7701 «Відрахування в резерви під заборгованість інших банків»	7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»
Заборгованість, що списана у збиток	А	9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями»	
Доходи від повернутої раніше списаної заборгованості	П	6711 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків»	6712 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам»

Окрім ситуації зі зменшення корисності фінансового активу, що потребує формування (збільшення) резерву, може мати місце ситуація з поновлення корисності фінансового активу, що потребує зменшення утвореного раніше резерву, а також використання резерву за фінансовими активами, які віднесені до безнадійних, що показано в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Облік формування спеціального резерву у зв'язку зі зменшенням
корисності утвореного фінансового активу**

Назва операції	Дебет	Кредит
1. Формування (збільшення) спеціального резерву за фінансовим лізингом, якщо лізингоодержувач:		
- інший банк	7701	1590
- суб'єкт господарювання або фізична особа	7702	2400
2. Сторнування попередньо визнаного збитку від зменшення корисності і зменшення спеціального резерву, якщо лізингоодержувач:		
- інший банк	1590	7701
- суб'єкт господарювання або фізична особа	2400	7702
3. Списання безнадійної заборгованості за рахунок спеціального резерву:		
3.1. Відображення на балансових рахунках списання безнадійної заборгованості, якщо лізингоодержувач:		
- інший банк	1590	1527
- суб'єкт господарювання	2400	2077
- фізична особа	2400	2217
3.2. Відображення на позабалансових рахунках списаної за рахунок спеціальних резервів безнадійної заборгованості	9611	9910
4. Часткове або повне погашення раніше списаної за рахунок спеціального резерву суми безнадійної заборгованості за фінансовим лізингом:		
4.1. Відображення на балансових рахунках погашення раніше списаної безнадійної заборгованості:		
а) якщо безнадійна заборгованість списана за рахунок резерву в поточному році і лізингоодержувач:		
- інший банк	1200	7701
- суб'єкт господарювання	2600	7702
- фізична особа	1001	7702
б) якщо безнадійна заборгованість списана за рахунок резерву в минулому році і лізингоодержувач:		
- інший банк	1200	6711
- суб'єкт господарювання	2600	6712
- фізична особа	1001	6712
4.2. Списання з позабалансових рахунків раніше списаної безнадійної заборгованості, яка погашена лізингоодержувачем	9910	9611

Етап IV. Нарахування і отримання лізингових платежів.

Лізингодавець щомісячно нараховує доходи за фінансовим лізингом в кредит рахунків:

- 6018 (П) «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»;
- 6028 (П) «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»;
- 6044 (П) «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам».

Також щомісячно амортизує з використанням ефективної ставки відсотка витрати за операціями з фінансового лізингу, зокрема тих, облік яких ведеться на рахунках неамортизованої премії:

- 1525 (КА) «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;
- 2075 (КА) «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»;
- 2215 (КА) «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам».

Лізингодавець отримує лізингові платежі з періодичністю, яка визначена в договорі про фінансовий лізинг. Лізингові платежі спочатку спрямовуються на погашення заборгованості лізингоодержувача за нарахованими доходами, а решта суми відноситься на компенсацію вартості об'єкта фінансового лізингу.

Етап VII. Надходження активу з лізингу. За умовами фінансового лізингу об'єкт лізингу може повертатися лізингодавцю. В цьому разі наприкінці строку лізингу лізингодавець отримує від лізингоодержувача об'єкт фінансового лізингу, вартість якого визначається в сумі негарантованої ліквідаційної вартості. При цьому закриваються рахунки з обліку дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом (1520, 2071, 2211) і відкриваються рахунки з обліку власних необоротних активів на первісну (переоцінену) вартість: 4300, 4400; на нараховану амортизацію (знос) 4309, 4409.

2.2.2. Облік операцій з фінансового лізингу в лізингоодержувача

Фінансовий лізинг в лізингоодержувача умовно поділяється для цілей обліку на наступні етапи (див. таблиця 2.4):

- I. Надходження активу в лізинг.
- II. Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності.
- III. Амортизація активу.
- IV. Нарахування і сплата лізингових платежів.
- V. Підтримання активу у робочому стані.
- VI. Поліпшення (удосконалення) активу.
- VII. Вибуття активу.
- VIII. Перехід права власності на актив.

Етап I. Надходження активу у лізинг. Отримані основні засоби та нематеріальні активи лізингоодержувач відображає на балансових рахунках: 4300 (А) «Нематеріальні активи», 4400 (А) «Основні засоби». Одночасно з їх оприбуткуванням у фінансовий лізинг лізингоодержувач визнає зобов'язання за рахунком 3615 (П) «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом також, як і вартість отриманих основних засобів та нематеріальних активів, визнається за найменшою з оцінок:

- справедливою вартістю об'єкта лізингу (див. табл. 2.2);
- теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових платежів (див. табл. 2.3).

Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг, введенням його в експлуатацію, включаються ним до вартості активу під час його первісного визнання.

Етап II. Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності. Після оприбуткування основних засобів або нематеріальних активів їх подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з двох методів, що показані на рисунку 1.8. Облікові процедури переоцінки основних засобів та

нематеріальних активів банку висвітлені в п. 1.3.1, етап V (див. табл. 1.15), а зменшення їх корисності в п. 1.3.1, етап VII (див. табл. 1.17).

Етап III. Амортизація активу. Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу нараховує в дебет рахунка витрат 7423 (А) «Амортизація» і кредит рахунків: 4309 (КА) «Накопичена амортизація нематеріальних активів» або 4409 (КА) «Знос основних засобів», залежно від виду необоротного активу. При цьому *період очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу* визначається в залежності від умов фінансового лізингу:

- якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача, то він дорівнює строку корисного використання;

- якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу не передбачено, то визначається коротший з двох періодів: строк лізингу або строк корисного використання об'єкта.

Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів (див. рис. 1.7).

Етап IV. Нарахування і сплата лізингових платежів. Лізингоодержувач щомісячно нараховує витрати в дебет рахунка 7028 (А) «Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)». Щомісячна сума фінансових витрат визначається із застосуванням лізингової ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду, якщо в договорі про фінансовий лізинг не зазначена лізингова ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Лізингоодержувач сплачує лізингові платежі з періодичністю, яка визначена в договорі про фінансовий лізинг. Лізингові платежі спочатку спрямовуються на погашення зобов'язань за нарахованими витратами, що зменшує залишок на рахунку 3678 (П) «Інші нараховані витрати», а решта суми відноситься на компенсацію вартості об'єкта фінансового лізингу, що зменшує залишок на рахунку 3615 (П) «Кредиторська заборгованість за

фінансовим лізингом (орендою)».

Етап V. Підтримання активу в робочому стані. Витрати лізингоодержувача на підтримання об'єкта фінансового лізингу в робочому стані відносяться до витрат поточного періоду і відображаються за дебетом рахунка 7421 (А) «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)». Облік витрат, пов'язаних з підтриманням основних засобів в робочому стані, докладно описано в п. 1.3.1, етап III (див. табл. 1.11).

Етап VI. Поліпшення (удосконалення) активу. Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигід, які первісно очікувалися від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу. На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу. Особливості поліпшення основних засобів та нематеріальних активів банку висвітлені в п. 1.3.1, етап IV (див. табл. 1.12).

Етап VII. Вибуття активу здійснюється шляхом списання первісної вартості об'єкта лізингу, за яким закінчився строк фінансового лізингу, (4300, 4400) на суму накопиченої амортизації (зносу) (4309, 4409), а також на залишок кредиторської заборгованості (3615), розмір якого відповідає негарантованій ліквідаційній вартості об'єкта лізингу, що вибуває.

Етап VII. Перехід права власності на актив дає підставу для визнання активів, отриманих у фінансовий лізинг, власними, що потребує проведення змін в аналітичному обліку за балансовими синтетичними рахунками 4300, 4309, 4400, 4409.

В узагальненому вигляді вимоги до обліку фінансового лізингу основних засобів і нематеріальних активів в банку надані в таблиці 2.13.

В таблицю 2.14 зведені проводки з обліку операцій фінансового лізингу у лізингодавця і лізингоодержувача.

Таблиця 2.13

Відображення в обліку операцій з фінансового лізингу в банку

Об'єкт обліку	Лізингодавець	Лізингоодержувач
1	2	3
Витрати на укладання угоди	Включаються до вартості кредиту під час первісного визнання (дебет 1525, 2075, 2211; кредит 3615) та амортизуються протягом строку лізингу (дебет 6028, кредит 1525, 2075, 2211)	Включаються до вартості активу під час його первісного визнання (дебет 4300, 4400, кредит 3615) та амортизуються за період очікуваного використання об'єкта лізингу
Вартість об'єкта лізингу	Не відображає	Відображається на балансових рахунках в складі власних основних засобів (4400) або необоротних активів (4300) за найменшою з оцінок: справедливою вартістю або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових платежів з наступною амортизацією за період очікуваного використання об'єкта лізингу
Зобов'язання з лізингу	Відноситься до виданих кредитів у сумі теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів і негарантованої ліквідаційної вартості, що визначена за лізинговою ставкою процента (дебет 1520, 2071, 2211; кредит 4300, 4400)	У складі кредиторської заборгованості за фінансовим лізингом в сумі вартості об'єкта лізингу (за кредитом рахунка 3615)

Продовження таблиці 2.13

1	2	3
Результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів	Відображається в складі витрат поточного періоду в розмірі перевищення залишкової вартості об'єкта лізингу суму визнаного зобов'язання з лізингу (дебет 7490, кредит 4300, 4400)	Не відображає
Амортизація об'єкта лізингу	Не відображає	Нараховується відповідно до способу отримання економічних вигід (дебет 7423, кредит 4409, 4509)
Витрати (доходи) за лізингом	Відображаються в складі процентних доходів звітного періоду (дебет 1528, 2078, 2218; кредит 6018, 6028).	Відображаються в складі процентних витрат звітного періоду (дебет 7028, кредит 3678)
Витрати на підтримання об'єкта лізингу в робочому стані	Не відображає	Відображаються в складі витрат поточного періоду (за дебетом рахунка 7421)
Витрати на поліпшення (удосконалення) об'єкта лізингу	Не відображає	Відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (дебет 4300, 4400; кредит 4310, 4430)

Таблиця 2.14

Схема записів з обліку операцій з фінансового лізингу

Назва операції	Лізингодавець		Лізингоодержувач	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5
<i>Етап I. Укладання договору і передача (надходження) активу у фінансовий лізинг (ФЛ):</i>				
- списана на первісну вартість накопичена амортизація (знос)	4309, 4409	4300, 4400	-	-
- визнана заборгованість за фінансовим лізингом	1520, 2071, 2211	4300, 4400	4300.ФЛ, 4400.ФЛ	3615
- визнаний негативний результат від вибуття необоротних активів	7490	4300, 4400	-	-
- відображені та сплачені витрати, пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг	1525, 2075, 2215	1200	4300.ФЛ, 4400.ФЛ	3615
<i>Етап II.</i>	<i>Формування спеціального резерву через зменшення корисності утвореного фінансового активу (див. табл. 2.13)</i>		<i>Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності (див. табл. 1.15, 1.17)</i>	
<i>Етап III. Амортизація активу</i>				
Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу	-	-	7423	4309.ФЛ, 4409.ФЛ

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5
<i>Етап IV. Нарахування і отримання (сплата) лізингових платежів</i>				
<i>4.1 Нарахування доходів і витрат за лізингом:</i>				
- на суму нарахованого доходу (витрат)	1528, 2078, 2218	6018, 6028	7028	3678
- на суму амортизації премії	6018, 6028	1525, 2075, 2215		
<i>4.2 Отримання (сплата) лізингових платежів:</i>				
- на суму отриманого доходу (сплачених витрат)	1200, 2600, 2620	1528, 2078, 2218	3678	1200, 2600, 2620
- на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу	1200, 2600, 2620	1520, 2071	3615	1200, 2600, 2620
<i>Етап V. Підтримання активу у робочому стані (див. табл. 1.11).</i>				
Нарахування витрат на утримання об'єкта фінансового лізингу			7421	Види витрат
<i>Етап VI. Поліпшення (удосконалення) активу (див. табл. 1.12).</i>				
Введені в експлуатацію завершені поліпшення об'єкта фінансового лізингу			4300.ФЛ, 4400.ФЛ	4310, 4430
<i>Етап VII. Надходження (вибуття) активу з лізингу</i>				
Об'єкт фінансового лізингу повертається лізингодавцю за умовами договору:				

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4	5
- списана на первісну вартість накопичена амортизація (знос)			4309.ФЛ, 4409.ФЛ	4300.ФЛ, 4400.ФЛ
- списаний залишок заборгованості в сумі негарантованої ліквідаційної вартості	4300, 4400	1520, 2071, 2211	3615	4300.ФЛ, 4400.ФЛ
<i>Етап VIII. Перехід права власності на актив</i>				
- на вартість об'єкта, що надходить у власність			4300,4400	4300.ФЛ, 4400.ФЛ
- на суму зносу і накопиченої амортизації об'єкта, що надходить у власність			4309.ФЛ, 4409.ФЛ	4309, 4409

2.3. Поетапний облік операцій з оперативного лізингу в банку

Етапи операцій з оперативного лізингу для цілей обліку наведені в таблиці 2.4 з їх поділом між лізингодавцем і лізингоодержувачем.

Етап I. Укладання договору і передача лізингодавцем (надходження до лізингоодержувача) активу в лізинг. Витрати, пов'язані з укладанням договору і наданням основних засобів або нематеріальних активів у лізинг визнає лізингодавець і відображає їх за дебетом рахунка 7395 (А) «Витрати на оперативний лізинг (оренду)».

За умовами оперативного лізингу не передбачається передача лізингоодержувачу всіх ризиків і вигід, пов'язаних з правом власності на актив. В зв'язку з цим актив, що надається в лізинг, продовжує обліковувати на своїх балансових рахунках лізингодавець. Облік вартості основних засобів і нематеріальних активів, переданих в оперативний лізинг (ОЛ), лізингодавцям рекомендується вести на окремих аналітичних рахунках, відкритих до відповідних балансових рахунків з обліку первісної

вартості: 4300.ОЛ, 4400.ОЛ; накопиченої амортизації (зносу): 4309.ОЛ, 4409.ОЛ.

Етап II. Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності здійснює лізингодавець, оскільки в нього залишаються всі ризики і вигоди, пов'язані з об'єктом лізингу (див. табл. 1.15, 1.17).

Етап III. Амортизація активу лізингодавцем. Лізингодавець здійснює нарахування амортизації (зносу) на передані у лізинг активи за тими ж правилами, що і на подібні активи, які залишилися в його розпорядженні (див. рис. 1.7). При нарахуванні амортизації визнаються витрати поточного періоду (7423) і збільшується нарахована амортизація (знос) переданих у лізинг активів (4309, 4409).

Етап IV. Нарахування і отримання лізингодавцем (сплата лізингоодержувачем) лізингових платежів. У лізингодавця виникають пов'язані з лізингом доходи, які є складовою лізингового платежу, а у лізингоодержувача – витрати. Лізингодавець при нарахуванні лізингових платежів визнає доходи від оперативного лізингу, які відображаються за рахунком 6395 (П) «Доходи від оперативного лізингу (оренди)», а лізингоодержувач – витрати на оперативний лізинг, які відображаються за рахунком 7395 (А) «Витрати на оперативний лізинг (оренду)».

Етап V. Підтримання лізингоодержувачем активу в робочому стані. Підтримання об'єкта лізингу в робочому стані здійснює за умовами оперативного лізингу лізингоодержувач. Витрати на підтримання об'єкта лізингу в робочому стані лізингоодержувач відносить на витрати поточного періоду: 7421 (А) «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

Етап VI. Поліпшення (удосконалення) активу лізингоодержувачем. Витрати на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигід, які первісно очікувалися від його використання, відображаються лізингоодержувачем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів за рахунком 4530 (А) «Капітальні інвестиції за основними

засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)», а після введення їх в експлуатацію за рахунком 4500 (А) «Інші необоротні матеріальні активи», вартість яких впродовж лізингової угоди амортизується: дебет 7423 (А) «Амортизація», кредит 4509 (КА) «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Етап VII. Надходження до лізингодавця (вибуття від лізингоодержувача) активу з лізингу. Лізингодавець відображає вибуття об'єкта оперативного лізингу шляхом змін в аналітичному обліку на рахунках 4300, 4309, 4400, 4409. У зв'язку з достроковим припиненням лізингу, а також з неможливістю відокремити створений об'єкт (поліпшення) від об'єкта лізингу лізингоодержувач відображає вибуття здійсненого і оприбуткованого ним поліпшення (удосконалення) шляхом списання його вартості за рахунок накопиченої амортизації. Залишкова вартість проведеного поліпшення (удосконалення) списується на витрати поточного періоду. При цьому рахунок 7421 (А) «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)» дебетується.

В узагальненому вигляді вимоги до обліку оперативного лізингу в банку наведені в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Відображення в обліку операцій з оперативного лізингу в банку

Об'єкт обліку	Лізингодавець	Лізингоодержувач
1	2	3
Витрати на укладання угоди	Визнає лізингодавець і відображає за дебетом рахунка 7395	Не відображає
Вартість об'єкта лізингу	Відображається на балансових рахунках в складі власних основних засобів або необоротних активів з аналітичною складовою «Оперативний лізинг»	Не відображає

Продовження табл. 2.15

1	2	3
	Первісна вартість за дебетом рахунків: 4300.ОЛ, 4400.ОЛ, а накопичена амортизація за кредитом рахунків: 4309.ОЛ, 4409.ОЛ.	
Амортизація об'єкта лізингу	Нараховується відповідно до способу отримання економічних вигід (дебет 7423, кредит 4409, 4509)	Не відображає
Витрати (доходи) за лізингом	Відображаються в складі доходів від оперативного лізингу (дебет 3578, кредит 6395).	Відображаються в складі витрат на оперативний лізинг (дебет 7395, кредит 3678)
Витрати на підтримання об'єкта лізингу в робочому стані	Не відображає	Відображаються в складі витрат поточного періоду (на рахунку 7421)
Витрати на поліпшення (удосконалення) об'єкта лізингу	Не відображає	Відображаються як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів (дебет 4500, кредит 4530) з наступною амортизацією (дебет 7423, кредит 4509)

На базі основних вимог до обліку оперативного лізингу в банку визначені конкретні бухгалтерські проводки, які виконують лізингодавець і лізингоодержувач, які наведені в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Схема бухгалтерських записів з обліку операцій з оперативного лізингу

Назва операції	Лізингодавець		Лізингоодержувач	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5
Етап I. Укладання договору і передача (надходження) активу в лізинг:				
- на первісну вартість	4300.ОЛ, 4400.ОЛ	4300, 4400	-	
- на накопичену амортизацію (знос)	4309, 4409	4309.ОЛ, 4409.ОЛ	-	-
- відображені та сплачені витрати, пов'язані з оформленням договору про оперативний лізинг	7395	1200		-
Етап II. Визнання доходів (втрат) від зміни справедливої вартості активу та втрат від зменшення його корисності				
	(див. табл. 1.15, 1.17)		-	
Етап III. Амортизація активу				
Нарахована амортизація за об'єктом оперативного лізингу	7423	4309.ОЛ, 4409.ОЛ	-	-
Етап IV. Нарахування і отримання (сплата) лізингових платежів				
3.1 Нарахування лізингових платежів	3578	6395	7395	3678
3.2 Отримання (сплата) лізингових платежів	1200, 2600, 2620	3578	3678	1200, 2600, 2620
Етап V. Підтримання активу у робочому стані				
Нарахування витрат на утримання об'єкта оперативного лізингу			7421	Види витрат

Продовження табл. 2.17

1	2	3	4	5
Етап VI. Поліпшення (удосконалення) активу				
6.1 Введені в експлуатацію завершені поліпшення об'єкта оперативного лізингу	-	-	4500	4530
6.2 Амортизація суми завершеного поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг	-	-	7423	4509
Етап VII. Надходження (вибуття) активу з лізингу				
7.1 Об'єкт оперативного лізингу повертається лізингодавцю за умовами договору:			-	-
- на первісну вартість	4300, 4 400	4300.ОЛ, 4400.ОЛ	-	-
- на накопичену амортизацію (знос)	4309.ОЛ, 4409.ОЛ	4309, 4409	-	-
7.2 У зв'язку з достроковим припиненням лізингу, а також з неможливістю відокремити створений об'єкт (поліпшення) від об'єкта лізингу:				
- списана вартість поліпшення в розмірі накопиченої амортизації щодо поліпшення об'єкта лізингу	-	-	4509	4500
- недоамортизована частина витрат на поліпшення об'єкта лізингу визнана витратами поточного періоду	-	-	7421	4500

2.4. Поетапний облік операцій з продажу основних засобів і нематеріальних активів зі зворотним лізингом в банку

Зворотний лізинг передбачає продаж основних засобів і нематеріальних активів фінансовій організації з одночасним зворотним їх отриманням фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.

Банк в операціях зворотного лізингу може виступати в ролі продавця і покупця основних засобів та нематеріальних активів, отримувати й надавати їх в оперативний або фінансовий лізинг.

Якщо банк виступає в зворотному лізинговому договорі продавцем, то лізингова угода доповнюється операцією з продажу основних засобів і нематеріальних активів. Оцінка доходів і витрат під час відображення реалізації активів у лізингоодержувача здійснюється в залежності від виду лізингу і відображається в обліку, як показано в таблиці 2.18. Безпосередньо облік операцій з лізингу здійснюється за етапами, наведеними в таблицях 2.15, 2.17 для лізингоодержувача.

Таблиця 2.18

Узагальнення оцінки доходів і витрат під час реалізації основних засобів і нематеріальних активів лізингоодержувачем з наступним лізингом

Назва операції	Дебет	Кредит
1	2	3
1. Продаж активу за справедливою вартістю з укладенням договору про його одержання продавцем в фінансовий лізинг, якщо витрати (доходи) визнаються під час здійснення операції:		
а) списана накопичена амортизація (знос)	4309, 4409	4300, 4400
б) списана залишкова вартість у сумі отриманих коштів	1200, 2600, 2620	4300, 4400
в) визнаний дохід від продажу необоротного активу	1200, 2600, 2620	3600
г) визнання доходу протягом строку використання активу	3600	6490

Продовження табл. 2.18

1	2	3
2. Продаж активу за справедливою вартістю з укладенням договору про його одержання продавцем в оперативний лізинг:		
<i>2.1. Якщо витрати (доходи) визнаються під час здійснення операції:</i>		
а) списана накопичена амортизація (знос)	4309, 4409	4300, 4400
б) списана залишкова вартість у сумі отриманих коштів	1200, 2600, 2620, 2650	4300, 4400
в) визнаний результат від продажу активу:	1200, 2600, 2620, 2650	6490
- дохід		
- витрати	7490	4300, 4400
<i>2.2. Якщо збиток від продажу відшкодовуватиметься за рахунок майбутніх лізингових платежів, що встановлені нижче, ніж рівень ринкових цін:</i>		
а) списана накопичена амортизація (знос)	4309, 4409	4300, 4400
б) списана залишкова вартість у сумі отриманих коштів	1200, 2600, 2620	4300, 4400
в) відображена компенсація витрат за рахунок зниження лізингових платежів	3500	4300, 4400
г) витрати майбутніх періодів відносяться на витрати звітного періоду пропорційно до сплати лізингових платежів протягом строку лізингу	7395	3500
<i>2.3. Якщо дохід від продажу визнається протягом строку використання активу:</i>		
а) списана накопичена амортизація (знос)	4309, 4409	4300, 4400
б) списана залишкова вартість у сумі отриманих коштів	1200, 2600, 2620	4300, 4400
в) визнаний дохід від продажу необоротного активу	1200, 2600, 2620	3600
г) визнання доходу протягом строку використання активу	3600	6490

Якщо банк виступає в зворотному лізинговому договорі покупцем, то лізингова угода доповнюється операцією з придбання необоротного активу. Оприбуткування об'єкта лізингу незалежно від виду лізингу здійснюється проводкою: дебет 4300, 4400, кредит 1200, 2600, 2620. Безпосередньо облік операцій з лізингу здійснюється за етапами, наведеними для лізингодавця в таблицях 2.15, 2.17.

2.5. Основні терміни та поняття [1]

<i>Гарантована ліквідаційна вартість</i>	для лізингоодержувача - частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною для лізингодавця - частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією
<i>Інвестиційна нерухомість</i>	нерухомість (земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана (власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг) з метою отримання лізингових платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей
<i>Лізингова ставка процента</i>	ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу на початок строку лізингу
<i>Ліквідаційна вартість активу</i>	попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації
<i>Теперішня вартість</i>	дисконтована сума майбутніх платежів (з

	вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі поточної діяльності банку
<i>Теперішня вартість майбутнього платежу під визначений процент</i>	сума, яку необхідно вкласти на цей час під визначений процент для отримання відповідної суми в майбутньому
<i>Мінімальні лізингові платежі</i>	платежі, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу (з вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті лізингодавцю, і непередбаченої лізингової плати), які збільшені: <ul style="list-style-type: none"> - для лізингоодержувача - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; - для лізингодавця - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості. <p>У разі можливості та наміру лізингоодержувача придбати об'єкт лізингу за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання, мінімальні лізингові платежі складаються з мінімальної лізингової плати за весь строк лізингу та суми, яку слід сплатити згідно з договором про придбання об'єкта лізингу</p>
<i>Початок строку лізингу</i>	дата підписання лізингового договору або дата прийняття сторонами зобов'язань щодо основних положень договору про лізинг
<i>Ставка процента на можливі позики лізингоодержувача</i>	ставка процента, яку мав би сплачувати лізингоодержувач за подібний лізинг, або (якщо цей показник визначити неможливо) ставка процента за позиками для придбання подібного активу (на той самий термін та з подібною гарантією) на початку строку лізингу
<i>Строк лізингу</i>	період дії невідмовного лізингового договору, а також період продовження цього договору, обумовлений на початку строку лізингу

Сума очікуваного відшкодування необоротного активу найбільша з двох оцінок, а саме чиста вартість реалізації або теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання необоротного активу, включаючи його ліквідаційну вартість

2.6. Завдання для самоперевірки

2.6.1. Контрольні запитання

- 2.1. Що таке лізинг?
- 2.2. Які види лізингу ви знаєте?
- 2.3. Поясніть сутність фінансового лізингу.
- 2.4. Які активи можуть бути об'єктом лізингу?
- 2.5. Чим фінансовий лізинг відрізняється від оперативного?
- 2.6. Перелічіть рахунки, які використовують для обліку лізингових операцій.
- 2.7. Визначте основні відмінності в обліку об'єкта лізингу у лізингодавця і лізингоодержувача за умови фінансового лізингу.
- 2.8. Визначте основні відмінності в обліку об'єкта лізингу у лізингодавця і лізингоодержувача за умови оперативного лізингу .
- 2.9. Охарактеризуйте порядок визнання доходів лізингодавцем за фінансовим та оперативним лізингом, відображення нарахованих сум в обліку.
- 2.10. Охарактеризуйте порядок визнання витрат лізингоодержувачем за фінансовим та оперативним лізингом, відображення нарахованих сум в обліку.
- 2.11. Як розраховується ефективна ставка відсотка? Наведіть її значення.
- 2.12. Наведіть формулу для розрахунку теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів.
- 2.13. Назвіть складові мінімального лізингового платежу.
- 2.14. Що входить до складу лізингової плати?
- 2.15. На яких рахунках і хто веде облік основних засобів при фінансовому лізингу? А при оперативному?

2.16. Хто визнає витрати, пов'язані з укладанням угоди про фінансовий лізинг? А про оперативний?

2.6.2. Практичне завдання

Банк уклав лізинговий договір з суб'єктом господарювання, клієнтом банку, в якому є його відкритий поточний рахунок. Обладнання, яке є об'єктом лізингового договору, зношується рівномірно. Інша потрібна інформація наведена в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19

Вихідні дані до вправи

Показник	Номер вправи			
	2.1	2.2	2.3	2.4
Банк як суб'єкт лізингового договору	Лізинго-одержувач	Лізинго-одержувач	Лізинго-давець	Лізинго-давець
Вид лізингового договору за рухом об'єкта лізингу	Незворотній	Незворотній	Зворотній	Незворотній
Строк лізингу, років	4	2	4	2
Вид лізингового договору за характером відносин власності	Фінансовий	Оперативний	Фінансовий	Оперативний
Первісна вартість, грн	32 400	65 250	46 000	120 000
Накопичена амортизація (знос), грн	6 480	15 150	-	75 000
Справедлива вартість, грн	2 700	55 000	46 000	50 000
Лізингова ставка процента, %	27	26	28	25
Вид лізингового платежу за терміном внесення	На початку періоду	В кінці періоду	На початку періоду	В кінці періоду
Вартість ануїтетного мінімального лізингового платежу, грн/рік	10 000	15 000	12 000	30 000

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затверджена постановою правління НБУ від 20.12.2005 № 480 зі змінами // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>.
2. Цивільний кодекс України // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20131011>.
4. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
5. Міжнародні стандарти фінансової звітності // http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410.
6. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 № 723/97-ВР // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>.
7. Методичні рекомендації щодо розрахунку ефективної ставки відсотка за фінансовими інструментами в банках України // <http://kbs.org.ua/files/46656664643.pdf>.
8. Труш Ю.Т., Король Г.О. Облік у банках. Частина 1: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2013. – 76 с.
9. Беседы о банковском учёте / В.М. Ботвинкин. - 2-е изд., доп. и перераб. - Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2005. - 384 с.
10. Організація обліку в банках: Навч.-метод. посібник для самоств. вивч. дисц./ О.Е. Кузьмінська, В.Б. Кириленко. - К.: КНЕУ, 2002. - 282 с.
11. Бухгалтерський облік у банках України: Підручник / Л.М. Кіндрацька. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2001. - 636 с.